

PSYKOLOGER

PÅ AFVEJE

Rolf Kuschel

PSYKOLOGER PÅ AFVEJE

Datafabrikation, -manipulation og plagiering

FRYDENLUND

Psykologer på afveje

Datafabrikation, -manipulation og plagiering

© Bogforlaget Frydenlund og forfatteren

1. udgave, 1. oplag, 2017

ISBN 978-87-7118-694-9

Forlagsredaktion: Henning Lund

Grafisk tilrettelæggelse: Maija Hejgaard

Grafisk produktion: GPS Group, Slovenien

Fotos: se side 168

Bogen er udgivet med støtte fra Akademikernes Udvalg til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) og fra VELUX FONDEN.

Bogen ligger som e-bog på www.ubva.dk. Brug af e-bogs-udgaven sker på de vilkår, der fastsættes af UBVA. Mekanisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra den trykte udgave af bogen eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forlagets skriftlige samtykke eller med Copy-Dan.

VELUX-FONDENS støtte er ydet under Fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre. Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatteren alene.

Frydenlund

Alhambravej 6

DK-1826 Frederiksberg C

tlf. 3393 2212

post@frydenlund.dk

www.frydenlund.dk

Tilmeld dig forlagets nyhedsmail på

<http://www.frydenlund.dk/nyhedsservice>

INDHOLD

Forord	9
Introduktion.	11
Hvad er videnskabelig snyd?	14
Videnskabelig snyd i bred forstand	15
Videnskabelig snyd i snæver forstand: FFP	17
Snyd i over 100 år.	19
Sigmund Freud: »Et falmende idol«	19
Dora.	21
Ulvemanden.	25
Freuds 'artistiske' fortolkning af virkeligheden.	26
Usandheder om patienters helbredelse.	29
Alfred Kinsey: Selektivt datamateriale	31
Vance Packard: De (meget) skjulte fristere	36
Shere Hite: Forrygende deltagerbias	37
Psykologers datafabrikation og datamanipulation	39
Sir Cyril Burt: Adlet og faldet.	41
Parapsykologi: Snyderiernes holdeplads	46
Stephen Breuning: »En karriere af kronisk forfalskede forskningsresultater«.	49
Karen M. Ruggiero: Det bratte fald	52
Roxana Gonzales: Kort glimt på stjernehimlen	54

Marc Hauser: Højtbegavet svindler	55
Diederik A. Stapel: Wunderkind, charmerende svindler	59
Slutspillet begynder	62
Hvorfor snød Stapel med sine data?	64
Konsekvenser af Stapels bedrageri	66
Dirk Smeesters: En rådden forskningskultur	67
Elke Geraerts: Stop forfølgelsen, ellers ...!	69
Lawrence Sanna: Universitetets love hindrer aktindsigt	71
Helmuth Nyborg: Civilisationens eller forskerens undergang?	72
 Fabrikation og forfalskning:	
Et voksende problem i moderne videnskab	78
Kunne De tænke dem at snyde?	79
Tilbagetrækning af publicerede artikler	79
Forhold der fremmer videnskabelig snyd	81
Dispositionelle forklaringer	83
Situationelle forklaringer	83
Omfattende publikationskrav	84
Høj Impact Factor	87
Positive resultater er kodeordet	88
Replikationer er ikke meritgivende	89
Peer-review uegnet til afsløring af datafabrikation og -manipulation	90
Konsekvenser af videnskabelig snyd	91
 Forslag til reduktion af videnskabelig snyd	94
Replikationer skal øges, opgraderes og publiceres	94
Adgang til rådata skal sikres	96
Medforfattere skal gøres personligt ansvarlige	99
Reduktion af publikationspresset	100
Whistleblower-ordning og named person-ordning bør udvikles	100
 Plagiering	107
Hvornår er plagiat et plagiat?	109
Forskellige former for plagiering	111
Copy/paste	112

Oversættelse af andres værker eller dele deraf	113
Ombytning, tilføjelser og udeladelse af ord	114
Strukturplagiering (parafrasering)	115
Sammenstykning (patchwork)	115
Egenplagiering (autoplagiering)	115
Dobbelt publicering	115
Institutionaliseret plagiering: Brug af ghostwriter	116
Psykologers plagiering	117
Bruno Bettelheim	117
Rotters sætningsfuldendelsestest	118
Ukendskab til regler om autoplagiering	120
Når kreativiteten forlader psykologiprofessoren	121
Omfang af plagiering	121
Gymnasiaster	122
Studerende	123
Doktorer	127
Tyskland	127
Ungarn	128
Iran	128
Rusland	128
USA	130
Danmark	131
Politikere og pressefolk	132
Journalister	132
Metoder til afdækning af plagiering	134
Tom Lehrers visdom	136
 Fupnumre	 138
Søgen efter en alternativ virkelighed	139
Timothy Leary	141
Carlos Castanedas lære	143
 Referencer	 148
 Navne- og stikordsregister	 163

FORORD

Ved en omfattende undersøgelse fra 2009 viste det sig, at knap 2 % af de adspurgte forskere havde fabrikeret eller manipuleret med deres forskningsdata. Endnu mere forstyrrende er det, at der blandt godt 1.000 adspurgte postdoc – hvoraf en tredjedel returnerede spørgeskemaet – fandtes 27 %, der var villige til at ændre på deres forskningsresultater, hvis det kunne øge deres chancer for at få en forskningsbevilling.

Videnskabelig snyd er ikke noget nyt fænomen, men hvor det tidligere blev betragtet som enkeltstående tilfælde, synes moralen blandt en del forskere i dag at have ændret sig. Dette gælder også det psykologiske fagområde, hvor der i det sidste årti er set et stigende antal afsløringer af datafabrikation, datamanipulation og plagiering. Baggrunden herfor må først og fremmest ses i de situationelle forhold, den moderne forsker arbejder under. Der stilles krav om at publicere så mange artikler som muligt og helst i anerkendte tidsskrifter. For at kunne få optaget artikler i disse tidsskrifter kræves det, at resultaterne er entydige, dvs. der må ikke være for mange afvigelser fra hovedresultaterne. Dette er ofte vanskeligt at opnå, da virkeligheden ikke foregår langs en lige linje. Entydigheden kan dog opnås forholdsvis nemt ved tryk på et par computertaster.

Efter afsløringerne af videnskabelig snyd, har kritikerne været hårde over for psykologisk forskning. Nobelpristageren Daniel Kahneman, der er psykolog, advarede om, at man inden for socialpsykologien ikke længere kunne regne med fagets resultater, mens andre mente, at psykologien havde »brug for et grundigt eftersyn«.

I denne bog, *Psykologer på afveje*, diskuteres, hvad der forstås ved videnskabelig uredelighed, hvor omfattende snyderiet egentlig er inden for det psykologiske område, hvilke situationelle forhold der fremmer uærligheden, og hvad der kan gøres for at dæmme op for den.

Formålet med bogen er ikke at stille psykologer og deres forskning i et dårligt lys, men at skabe grundlag for en kritisk vurdering af de empiriske data, der ligger til grund for mange psykologiske teorier. Kritik er nødvendig, hvis tillid til et fagområde skal opretholdes.

Psykologer på afveje er skrevet i et alment forståeligt sprog og kan med udbytte læses af fagspsykologer såvel som af alle med interesse for psykologi. Det er ikke nødvendigt at have en speciel baggrund i psykologi for at få et udbytte af bogen, da de teoretiske redegørelser er holdt i et så enkelt sprog som muligt, uden dog at gå på kompromis med fagligheden.

I et arbejde som det foreliggende har forfatteren undervejs haft brug for at diskutere sine ideer med kollegaer og andre ressourcepersoner. I denne forbindelse har især dr.phil. Arne Friemuth Petersen, lektor, mag.art. Carl F. Kähler, cand. psych. John Rosenstock, cand.psych. Jónas Gústafsson og projektleder Johanne Bratbo været konstruktive diskussionspartnere. En tak også til stabschef Simone Schipp von Branitz Nielsen, der har fremskaffet vanskeligt tilgængeligt materiale, og til it-administrator Morten Paludan for teknisk bistand. En særlig tak går til leder af Center for Resiliensforskning, ph.d. Faezeh Zand, hvis omfattende viden og kritiske holdning har været en udfordring. Tak også til cand.mag. Misha Zand for grundig korrekturlæsning.

En særlig tak går til Udvalget for Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde og til Velux Fonden for økonomisk støtte til udgivelse af bogen.

København, maj 2016

Rolf Kuschel

INTRODUKTION

Verden vil bedrages, siger et gammelt mundheld – og det bliver den. Man kan knap nok åbne en avis, før læseren støder på beretninger om snyd inden for nær sagt alle mulige områder. Der skrives om kunstværker, der udgives for at være originale, men som er veludførte forfalskninger, og der fortælles om snyd med EU-midler. Det lader til, at det er blevet en personlig udfordring at snyde skattevæsnet og de kommunale kasser. Man kan læse om socialt snyd, snyd med ældrechecken, snyd med AMU-kurser, snyd med bilens km-tal for blot at nævne et fåtal. Der bliver snydt for millioner og atter millioner. I 2011 og 2012 inddrev Styrelsen for Videregående Uddannelser og Uddannelsesstøtte henholdsvis 4½ og 9½ millioner kr. fra studerende, der havde fået udbetalt mere, end de var berettiget til (Styrelsen for Videregående Uddannelser, n.d.). Den menneskelige opfindsomhed er nærmest uudtømmelig, hvad angår omgørelse af sandheden.

Snyderi finder også sted inden for videnskaben. Berømte forskere som den græske matematiker Claudius Ptolemæus, den engelske astronom Isaac Newton og den østrigske munk Gregor Mendel rapporterede data, der ikke helt svarede til det, de havde observeret. Det, der tidligere så ud til at være enkeltstående tilfælde af videnskabelig snyd, har desværre vist sig ikke at være så enkeltstående endda. Videnskabelig uredelighed er et ret udbredt fænomen. Også i Danmark har vi eksempler på utroværdige forskere. Det er kun få år siden, at Milena Penkowa, en opadgående stjerne på Københavns Universitet, faldt ned fra sin piedestal, da hun bl.a. ikke kunne redegøre for 784 rotter, som hun hævdede at have brugt til sine medicinske forsøg. På Aarhus Universitet har psykologen, professor Helmuth Nyborg vakt meget postyr med sin påstand om den vestlige civilisationens undergang som følge af den store indvandring, og på Aalborg Universitet har Nasrullah Memon skabt problemer, da det blev

afsløret, at 64 % af siderne i hans ph.d.-afhandling om terrorbekæmpelse indeholdt plagieret materiale.

I denne bog diskuteres, hvad der forstås ved videnskabelig snyd, datafabrikation og datamanipulation, forskellige former for plagiering, samt fupnumre. Hovedvægten vil være en diskussion af de seneste årtiers videnskabelig snyd inden for psykologien, hvor flere forskere fra såvel USA, Tyskland, Holland og Danmark er blevet afsløret og dømt for videnskabelig uredelighed. Inden psykologers datafabrikation og datamanipulation diskuteres, analyseres forskningsresultater af forskere fra tilgrænsende fagområder, som Sigmund Freud, Alfred Kinsey, Vance Packard og Shere Hite. Ingen af disse forskere er psykologer af uddannelse, men er medtaget her, fordi deres forskning ligger inden for det psykologiske fagområde. De har på hver deres måde haft stor indflydelse på forståelsen af den menneskelige psykologi – til trods for, at centrale dele af deres forskning må karakteriseres som uredelig.

I forbindelse med det stigende antal dataforfalskninger inden for videnskaben rettes fokus på nogle af de situationelle forhold, der er med til at fremme denne uacceptable adfærd. Det gælder bl.a. konkurrencen om at få udgivet tidsskriftsartikler i højt estimerede tidsskrifter – tidsskrifter med høj Impact Factor (se side 87). Disse tidsskrifter kræver imidlertid et datamateriale, hvori der kun forekommer meget få variationer. Dette opnås lettere ved computertasterne end ved at indsamle dataene i den virkelige verden. Ligeledes har det vist sig, at det gamle peer-review system, der skulle opdage snyd og bedrag inden publikationen, ikke længere kan opfange den til tider meget sofistikerede svindel med dataene. Indsendelse af manuskript med forfalskede data er således forholdsvis risikofrit. Et tredje forhold, der inviterer til uredelighed, er den manglende faglige interesse for at gentage andres eksperimenter, thi dels er der ikke prestige i at gøre det, dels er det uhyre vanskeligt at få optaget sådanne artikler i estimerede tidsskrifter. Efter en indgående diskussion af de situationelle forhold, der fremmer datafabrikation og datamanipulation, fremsættes forslag til reduktion af videnskabelig snyd.

Et andet omsiggribende fænomen, der har ramt videnskaben, er plagiering. Det begynder allerede i gymnasiet og fortsætter på universiteter, hvor ikke blot studerende, men også lektorer og professorer lader sig forlede til et hurtigt tryk på copy/paste-tasterne. Men med de nye sporingsprogrammer som VroniPlag Wiki, har man fået redskaber, der kan afsløre disse hurtige genveje til anerkendelse. Helt afskaffe plagiering kan man nok ikke, men forhåbentlig vil den

øgede sandsynlighed for at blive afsløret kunne reducere fristelsen til at trykke på kopieringsknappen.

Bogen afsluttes med et kapitel om fupnumre, hvor Harvard-psykologen Timothy Leary spillede en afgørende rolle. Med sit mantra »*Turn on, tune in, and drop out*«, forledte han tusindvis af unge til at tro, at de kunne få indsigt i en alternativ virkelighed, hvis de indtog bevidsthedsudvidende stoffer.

For at understrege, at snyderi ikke kun forekommer på det psykologiske fagområde, indledes hvert hovedkapitel med mere generelle betragtninger over snyderier på andre områder som f.eks. malerkunst, litteratur, politik og naturvidenskabelige discipliner. Formålet med denne bog er ikke at stille psykologer og deres forskning i et dårligt lys, men at afdække nogle af de mindre laudable forhold inden for området.

HVAD ER VIDENSKABELIG SNYD?

Englænderen Charles Babbage fra Cambridge University var blandt de første, der beskæftigede sig med en mere formel analyse af videnskabelig snyd (Babbage, 1830). Han skelner mellem følgende hovedområder: (1) fupnumre (hoax), (2) forfalskninger (forging), (3) justering af indsamlede data (trimming) og (4) selektiv udvælgelse af forskningsdata (cooking). Babbages punkt 2 omtales i dag som konstruktion af data eller datafabrikation, mens punkterne (3) og (4) sammenfattes i begrebet dataforfalskning eller datamanipulation (Gross, 2011).

Fabrikation af data refererer til, at en forsker opfinder resultater fra eksperimenter eller forsøg, der aldrig har fundet sted. Fabrikation af data anses for det mest foragtelige og vanærende inden for videnskaben og forekommer desværre inden for mange fagområder.

Dataforfalskning eller datamanipulation kan antage forskellige former. Den klassiske form er den, som Babbage kaldte for 'cooking', dvs. at forskeren udvælger de data, der understøtter hans teori og udelader dem, der ikke gør det. Den anden form for datamanipulation, som Babbage kaldte for 'trimming', er en udglatning af datamassen. Med Babbages ord består trimming i »... her og der at fjerne små dele fra de observationer der er for store til gennemsnittet og tilføje dem til dem, der er for små«. Til dataforfalskning medregnes i dag også »bevidst vildledende anvendelse af statistiske metoder« og »bevidst forvredet fortolkning af resultater og forvridning af konklusioner« (Favrholdt, 2008). Sidstnævnte er bl.a. psykoanalysens grundlægger, den østrigske læge Sigmund Freud, blevet kendt for.

Plagiering er et ret så omsiggribende fænomen. Det findes såvel blandt gymnasiaster, studenter, ph.d.-studerende som anerkendte forskere. Der findes forskellige definitioner af plagiering, såvel som der findes forskellige former for

plagiering, men generelt tales der om plagiering, når en person overtager ideer eller formuleringer fra en anden person uden at angive den kilde, hvorfra de er taget.

Videnskabelig snyd indbefatter ifølge Babbage også fupnumre (hoax), der er en bevidst konstrueret handling eller løgnehistorie, der giver sig ud for at være sandt. Ifølge Babbage er formålet med fupnumre, at »udstille naivitet og godtroenhed, og håne pseudoviden«. Da Harvard-psykologen Timothy Leary i 1960'erne holdt flammende taler om psykodeliske stoffers velsignelse, skabte det stor opmærksomhed og ikke så få forsøgte at finde en alternativ virkelighed til den, de levede i. Dette udnyttede antropologen Carlos Castaneda ved at skrive om sine selvoplevelser med den mexicanske troldmand Don Juan og deres rejse i andre, hidtil ukendte, dimensioner. Der skulle gå årtier, før disse selvoplevelser blev afsløret som et kæmpe fupnummer.

Videnskabelig snyd i bred forstand

Hvad der skal forstås ved videnskabelig snyd (misconduct), diskuteres heftigt. Disse diskussioner har medført, at der i dag tales om henholdsvis brede og snævre definitioner. I de brede definitioner medinddrages foruden datafabrikation, datamanipulation og plagiering upassende adfærd som bl.a. ændring af forskningsdesign og metode på baggrund af bevillingsgavernes krav, manglende oplysninger om særlige relationer til den organisation eller det firma, der betaler for forskningen, brug af andres ideer uden eksplicit oplysning herom, mistolkning af andres data, manipulation med visuelt materiale, misbrug af viden om andre forskeres arbejder, manglende overholdelse af de etiske regler i menneske- og dyreforsøg, brud på tavshedspligt, publicering af samme data i forskellige tidsskrifter, misbrug af gæsteforfattere og overdrivelse af egne færdigheder i forsknings- eller stillingsansøgninger (Martinson et al. 2005; Office of Research Integrity, n.d.).

Eksempel 1: Løgne om egne færdigheder

I 1984 blev en psykolog fra Pasadena anklaget for at lyve om sine faglige færdigheder og pligtforsømmelse. »Som en kultleder løj denne psykolog om sine kvalifikationer, sin karriere, sine honorarer og de tjenester hun kunne tilbyde. Hun lod, som om hun var en medicinsk autoritet, gav forkerte, farlige råd om kroniske sygdomme, forordnede bourbon

[whisky] mod stress, stillede mareridtsagtige psykiatriske diagnoser af normale mennesker, og løj om klienter til deres familie og venner. Hun tvang forskellige kvindelige klienter til at arbejde for sig eller bo i hendes statelige hjem og havde sommetider åbenlys, sadistisk glæde ved andre menneskers lidelser. Hendes rigdom og selvpromovering tiltrak en konstant strøm af nye klienter og fortvivlede eksklienter havde ingen chance for at advare andre« (Lindskoog, 1993).

En særlig form for uærlighed vedrører forskerens lemfældige omgang med resultaternes gyldighedsområde. For at give sin undersøgelse større vægt, fremstilles resultaterne som langt mere bæredygtige end de reelt er. Det er f.eks. tilfældet, når en forsker benytter sig af informationer fra særlige grupper og fremstiller dem som repræsentative for en stor del af befolkningen. Dette er således tilfældet med Alfred Kinseys undersøgelser over mænds og kvinders seksuelle adfærd (Kinsey et al., 1948; 1953), samt Shere Hites fortolkning af kvinders seksuelle aktiviteter (Hite, 1978; 1987), der vil blive omtalt senere.

Et forhold, som endnu ikke synes at have tiltrukket sig større opmærksomhed og derfor ikke nævnes som eksempel på dårlig videnskab, er visse forskeres ukritiske gengivelse af forskningsresultater, som de har fra andenhånds læsning. Disse forskere går med andre ord ikke til selve kilden, når de gengiver andre forskeres resultater eller beskrivelser (se eksempel 2).

Eksempel 2: Ofte citeret undersøgelse, der ikke eksisterer

Sæt dig et mål, hvis du vil frem i verden. Ikke så få populære bøger har beskæftiget sig med dette emne, og kurser er blevet afholdt med det som det centrale fokuspunkt. I disse publikationer og kurser vil man med stor sandsynlighed finde omtalen af en bestemt undersøgelse fra det berømte Yale University i USA. Det er en undersøgelse, der blev foretaget i 1953. Her spurgte man kandidater, der lige var blevet færdige med deres uddannelse, om de havde nedskrevet bestemte mål for deres fremtid. Kun 3 % var specifikt målrettede. Da forskerne 20 år senere fandt frem til de samme mennesker, der havde deltaget i undersøgelsen, viste det sig, at »de 3 %, der havde sat sig mål i livet, havde akkumuleret større økonomiske rigdomme end hvad de andre 97 % havde opnået tilsammen« (Tabuk, 2007).

Denne succeshistorie viser tydeligt, hvor vigtigt det er at sætte sig bestemte mål i livet. Der er kun et lille problem, og det er, at denne undersøgelse aldrig har fundet sted – men alligevel er den blevet viderebragt i årtier. Dette er et strålende eksempel på faren ved ikke altid at gå til kilden for at kontrollere de faktuelle forhold. Disse former for uvederhæftighed, siger De Vries, er »mere ødelæggende for de videnskabelige præstationer end de mere sjældne 'store 3' – fabrikation, falsifikation og plagiering – der udgør svindel« (her gengivet efter Price, 2010).

Videnskabelig snyd i snæver forstand: FFP

Ved videnskabelig snyd i snæver forstand forstås Fabrikation af data, Forfalskning af data og Plagiering (FFP). Det er disse tre områder, som de to store amerikanske forskningsfonde The National Institutes of Health (NIH) og The National Science Foundation (NSF), arbejder med. NIH (2014) definerer videnskabelig snyd på følgende måde: »Videnskabelig snyd betyder fabrikation, falsifikation eller plagiering ved fremlæggelse, udførelse eller evaluering af forskning, eller når forskningsresultater rapporteres«. (A) Fabrikation består i »at opfinde data eller resultater og nedtegne eller rapportere dem«. (B) Falsifikation er »manipulation af forskningsmateriale, udstyr eller processer, ændre eller udelade data eller resultater, således at forskningen ikke er akkurat gengivet i forskningsdokumentet«. (C) Plagiering er »tilegnelse af en anden persons ideer, processer, resultater, eller ord uden at give passende anerkendelse [herfor]«. NIH gør opmærksom på, at: »Forskningssnyd inkluderer *ikke* hæderlige fejl eller meningsforskelle«.

Som det fremgår af NIH's definition på videnskabelig snyd, så inkluderer den ikke utilsigtede fejl. Det vil sige, at selve handlingen skal være forsætlig for at blive kategoriseret som uredelig. NIH's snævre opfattelse af videnskabelig snyd synes i dag at være den mest anvendte – selvom forskningstraditionen ikke dermed accepterer de andre former for adfærd, der er omfattet af den brede definition.

I Danmark har vi Bekendtgørelsen om Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed¹, hvori videnskabelig uredelighed i den seneste lovtekst (Bekendtgørelse § 2,1, 2014) defineres som: »Forfalskning, fabrikering, plagiering og andre alvorlige brud på god videnskabelig praksis, som er begået forsætligt eller groft

1 Man kan undre sig over brugen af begrebet »uredelig«. Begrebet er uklart. I ordbog over det danske sprog fra 1950 oplyses læseren om, at begrebet tidligere blev brugt i betydningen 'uretfærdig', 'forbryderisk' med tilføjelsen, at det er gammeldags. Går vi længere op i tiden, kan man i *Den danske Ordbog* fra 2005 læse, at uredelighed bruges om en person, der »ikke lever op til almindelig krav om ærlighed, oprigtighed og saglighed«. Alle disse begreber rummer alt lige fra sjusk over fusk til decideret bedrag og svindel.

uagtsomt ved planlægning, gennemførelse eller rapportering af forskningsmæssige resultater«. Den første del af denne definition er entydig, men det bliver lidt mere uklart, hvad der menes med »andre alvorlige brud på god videnskabelig praksis« og »groft uagtsomt«. Dette viste sig bl.a. i sagen om Bente Klarlund, der i forlængelse af Penkowa-sagen blev anklaget for uredelighed under henvisning til brud på god videnskabelig praksis. Klarlund indbragte sagen for domstolene, og i februar 2015 frifandt Østre Landsret hende for at være videnskabelig uredelig. Tilsvarende problematisk er formuleringen »forsætligt eller groft uagtsomt«. Det vil være uhyre svært at bevise, at en forsker bevidst eller forsætligt har forbrudt sig mod god videnskabelig praksis. Hvordan vil udvalgets medlemmer på et videnskabeligt grundlag kunne afdække forskerens motiver? Der vil så godt som altid være tale om subjektive vurderinger, hvor forskellige opfattelser ikke blot vil forekomme mellem den indklagede og udvalgets medlemmer, men også blandt udvalgets medlemmer indbyrdes, sådan som det skete i Nyborg-sagen (se senere)². Hvis UVVU fastholder sin nuværende definition på videnskabelig uredelighed er det yderst nødvendigt, at de omtalte vage formuleringer kommenteres og specificeres. Endnu bedre ville det være, dersom UVVU ville følge den snævre definition på uredelighed, der anvendes i USA og en række andre lande – og så overlade vurderingen af »andre alvorlige brud på god videnskabelig praksis« til kollegiale organer på de højere læreanstalter.

I det efterfølgende vil de tre forhold i den snævre definition af forskningssnyd blive nærmere gennemgået og belyst med konkrete eksempler. Hovedfokus vil være på videnskabelig snyd inden for det psykologiske fagområde.

2 En mere dybtgående analyse af videnskabelig uredelighed findes i Favrholt et al., 2008.

SNYD I OVER 100 ÅR

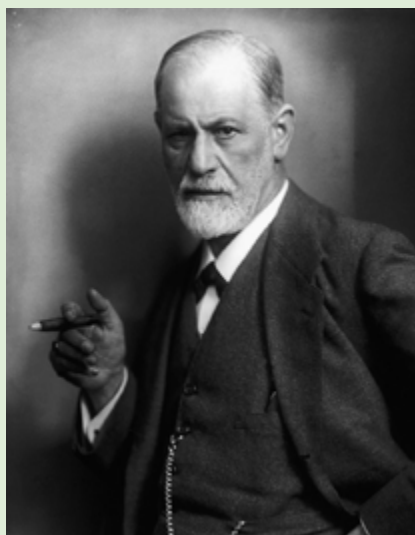
Historien rummer flere eksempler på, at endda store koryfæer til tider har ladet sig forlede til at ændre lidt på resultaterne, så de kom til at se pænere ud, end de i virkeligheden var. Claudius Ptolemæus (90-168) var en græsk matematiker og astronom, der levede i Alexandria i Ægypten. Han benyttede sig af stjerneobservationer, som hans forgænger, Hipparchus fra Rhodos (162-127) havde nedtegnet. Ptolemæus nævnte aldrig dette, men fremstillede sine resultater, som om de var baseret på hans egne iagttagelser. Gregor Mendel (1822-1884), en østrigsk munk, foretog utallige forsøg med ærteplanter. Han blev kendt for sine love om nedarvning af genetiske karakteristika (Mendels love) og anses som en af genetikens grundlæggere. Efterfølgende undersøgelser afslørede imidlertid, at hans rapporterede empiriske data var for gode til at være sande, dvs. de svarede ikke til virkeligheden. Mendel havde tilsyneladende fusket lidt, så resultaterne kom til at passe bedre til hans teorier. En tredje berømt vesterlandsk forsker, der har manipuleret med sine empiriske data, er den engelske matematiker og astronom Isaac Newton (1642-1727). Newton anklages for at have fusket med sine data for ikke at skulle opgive sin påstand om, at »det er umuligt at konstruere en akromatisk linse« (Stoneking, 2011). For en mere detaljeret redegørelse for de her nævnte såvel som andre kendte forskeres til tider lemfældige omgang med sandheden, henvises til Horace F. Judsons bog fra 2004 *The Great Betrayal. Fraud in Science* (Det store forræderi. Snyd i Videnskaben) og til den lidt ældre bog af William Broad & Nicolas Wades *Betrayers of the Truth* (Sandhedens Forrædere).

Sigmund Freud: »Et falmende idol«

For nogle forskere var Freud en af det 20. århundredes største skikkelser på lige fod med Albert Einstein. Freud fik nærmest status som en sakral person, der ikke

måtte kritiseres. De, der alligevel vovede det, blev hårdt irettesat af Freud selv og af hans trofaste tilhængere og hånet for deres uvidenhed. Det er først i løbet af de seneste årtier, at kritikere gradvist har fået mulighed for at få deres faglige kritik publiceret. Så sent som i 1990'erne forsøgte psykoanalytikere at standse udgivelsen af den dansk-svenske forsker Max Scharnbergs kritiske bøger om Freuds analyser. De hævdede, at »forfatteren er uvidende om alment accepteret videnskabelig metodologi« – uanset, at Scharnberg igennem flere år havde undervist i videnskabelig metode (Scharnberg, 1993a, b).

Sigmund Freud (1856-1939) var en østrigsk nervelæge, der grundlagde psykoanalysen og blev en af datidens mest berømte figurer inden for det klinisk psykologiske område, idet han både udviklede teorier om den menneskelige psyke og behandling af psykiske problemer. Freud var en meget visionær forsker, der turde stille spørgsmål om den menneskelige natur, som hidtil havde været omgærdet af mange tabuer. Dette gælder specielt menneskets seksuelle adfærd. Ikke bare stillede han nye spørgsmål, han forsøgte også at besvare dem. Og her gik det nogle gange galt, idet hans forrygende forestillingsevne fik overtaget over den kritiske, rationelle videnskabelige tænkning.

Kritikken af Freuds videnskabelige analyser er i de seneste år blevet stærkere og stærkere, samtidig med at hans heroiske status er skrumpet mere og mere ind. Senest har den franske filosof Michel Onfray udgivet et mere end 600 sider stort værk om Freud. Bogen har den sigende titel: *Le crépuscule d'une idole – L'affabulation freudienne*, der kan oversættes til dansk som »Et falmende idol – freudianske spekulationer«. Bogen er en grundig gennemgang af Freuds arbejdsmetoder, teoridannelser og implicitte antagelser og giver et billede af en meget fantasifuld forsker, der ikke så sjældent fabrikerede eller manipulerede sine empiriske data, så de passede til hans teorier. Megen negativ kritik er bl.a. blevet rettet mod Freuds fem analyser af henholdsvis 'Dora', 'Ulvemanden', 'Rotteman-

den, 'Anna O.' og 'Hans'. Disse sygehistorier blev i årtier betragtet som klassiske eksempler på psykoanalysens succesfulde behandling af forskellige psykiske lidelser. Som Onfray og andre (Crews, 1995; Scharnberg 1993a; Mahony, 1986; Lakoff & Coyne, 1993) dokumenterer, så blev ingen af de patienter, der gemmer sig bag pseudonymerne, dog nogensinde helbredt.

Kritikken af Freud går ikke blot på, at han manipulerede og til tider fabrikerede sine data, men at han også lagde et stort pres på sine patienter for at få dem til at erkende og acceptere hans – ofte vidtløftige – fortolkninger, at han talte usandt om patienternes helbredelse, samt at han i bund og grund ikke interesserede sig for sine patienters ve og vel. Nogle af disse forhold vil blive illustreret ved en kort gennemgang af to klassiske sygehistorier om henholdsvis Dora og Ulvemanden.

Dora

Manuskriptet til Freuds sygehistorie om Dora lå færdig i 1901, men blev ikke publiceret før 1905. I bogen *Dora. Brudstykke af en hysterianalyse* bruger Freud megen energi på drømmetydning, da det for ham var betydningsfuld at vise, hvilken vigtig rolle »fortolkning af drømme har i psykoterapien« (Sulloway, 1991).

Blandt traditionelle psykoanalytikere blev analysen af Dora i årtier betragtet som et klassisk studium af hysteri og brugt i læreøjemed. I dag opfattes sygehistorien ifølge Judson (2004) mere som »et klassisk studium af uredelighed«. Bag pseudonymet Dora gemmer sig en ung, smuk, intelligent teenager Ida Bauer (1882-1945). Hun levede i en verden fuld af løgn, mistro og svig. Kort fortalt havde hendes far, hr. Bauer, en affære med fru K., mens hr. K. efterstræbte Ida Bauer. Samtidig havde Ida Bauer et meget nært, venskabeligt forhold til fru K. Da Ida Bauer var 14 år, lokkede hr. K. hende ned i sin forretning, hvor han omfavnede og kyssede hende. Rædselsslagen flygtede hun fra omfavnelsen, hvilket dog ikke hindrede hr. K. i at sende hende blomster i den efterfølgende tid. Da Ida Bauer var blevet 16 år, havde hr. K. »dristet sig til at erklære hende sin kærlighed«. Det besvarede hun med en lussing. Over for Idas far, som afkrævede hr. K. en forklaring på hans opførsel, benægtede han forløbet og henviste til, at Ida ifølge hans hustru havde læst bøger som *Physiologie der Liebe* (Kærlighedens fysiologi), hvilket kunne forklare hendes forvanskede gengivelse af virkeligheden. Ida Bauer følte sig forrådt af såvel hr. som fru K. og krævede, at faderen omgående skulle afbryde forbindelsen med disse mennesker, hvilket faderen

Ida Bauer (Dora)

afviste. Som 18-årig blev Ida af sin far bragt til Freud med ønsket om, at den kendte terapeut skulle »prøve at få hende på bedre tanker«. Det var ikke kun hendes opsætsighed mod de voksne i hendes nærmeste omgangskreds, hendes evindelige skænderier med faderen og nedtrykthed, der førte hende til Freud. Det var fundet af et selvmordsbrev, der havde foruroliget forældrene.

I nogle år havde Ida Bauer lidt under åndedrætsbesvær, nervøse hosteanfald af flere ugers varighed med periodisk tab af stemme og migræne; hun trak på det ene ben og havde udflåd. For Freud var disse kropssymptomer udtryk for noget fortrængt, der måtte bringes frem i lyset.

Efter kun tre måneders analyse afbrød Ida Bauer sessionerne hos Freud, men alligevel lykkedes det ham at nå frem til en grundlæggende forståelse af patientens sygdom. Meget af analysen bygger på Freuds antagelser og fortolkninger frem for på Ida Bauers virkelighedsopfattelse. Freud er selv klar over det, idet han skriver: »At vi i Doras tilfælde må gribe til formodninger og tilføjelser, skyldes alene, at analysen blev afbrudt før tiden. Hvad jeg fremfører til udfyldning af hullerne, støtter sig overalt til andre, grundigt analyserede tilfælde« (Freud, 1984a). Som den følgende korte redegørelse vil vise, har Freud en enestående forestillingsevne, hvor enkelte sætninger eller brudstykker af en sætning udvikles til en overordnet fortælling om skjulte kræfters sande natur. Det er bemærkelsesværdigt, hvor tit Freud totalt omfortolker det, som Dora fortæller.

Gennembruddet i analysen kom en dag, hvor Dora fortalte, at hun havde haft følgende drøm: »*I et hus brænder det*, fortalte Dora, *far står foran min seng og vækker mig. Jeg klæder mig hurtigt på. Mor vil endnu redde sit smykkeskrin, men far siger: Jeg vil ikke have, at jeg og mine to børn brænder på grund af dit smykkeskrin. Vi skynder os ned og så snart jeg er ude, vågner jeg op*« (Freud, 1984a, kursiv i originalteksten).

Ifølge Freud rummer drømme ubevidste ønsker, hvis sande indhold dog er fortrængt og derfor må fortolkes. Han spørger derfor, om hun ikke kan komme i tanker om noget med smykkeskrinet. Her mindes Dora, at hr. K. kort tid forinden havde foræret hende et sådant. Med en beundringsværdig åndelig akrobatik,

hvor alle drømmens elementer og dertil knyttede associationer ændres til »deres modsætninger«, fortæller Freud sin klient: »Nu erindrer De smykkeskrinet, som hr. K. skænkede Dem. De har dér begyndelsen til en parallel tankerække, hvori hr. K. ligesom i situationen med personen, der står foran Deres seng, skal indsættes i stedet for Deres far. Han har skænket Dem et smykkeskrin. De skal altså skænke ham Deres smykkeskrin; derfor talte jeg før om en 'modgave'.³ I denne tankerække skal Deres mor erstattes med fru K., som dog vel var til stede dengang. De er altså rede til at skænke hr. K., hvad hans kone nægter ham. Her har De den tanke, som med så megen anstrengelse skal fortrænges, som nødvendiggør forvandlingen af alle disse elementer til deres modsætning. Hvad jeg sagde til Dem allerede inden denne drøm, bekræfter drømmen på ny, nemlig at De vækker Deres gamle kærlighed til Deres far til live for at beskytte Dem mod kærligheden til hr. K. Men hvad beviser alle disse anstrengelser? Ikke kun, at De nærer frygt for hr. K., De nærer endnu mere frygt for Dem selv, for Deres fristelse til at give efter for ham. De bekræfter altså derved, hvor intens kærligheden til ham var. Dette stykke af tydningen ville hun naturligvis ikke være med til« (Freud, 1984a). Foruden den digteriske frihed, der ligger i selve analysen, giver ovenstående et godt indblik i Freuds retoriske overtalelseteknik.

I forbindelse med drømmen kommer Dora også i tanker om, at hendes far har haft et skænderi med moderen, fordi denne låste spisestuedøren af om natten, så broderen ikke kunne komme ud af sit værelse. Faderen havde i den anledning sagt, at det måtte man ikke, for »der kan jo ske noget om natten, så man må ud« (Freud, 1984a). Denne bemærkning, knyttet sammen med Freuds association til en tændstikæske i terapirummet og til, at børn ikke må lege med tændstikker, fordi de så tisser i sengen om natten, får Freud til at sige, at Dora i sin barndom led af sengevædning, hvilket var rigtigt. »En sådan sengevædning har, så vidt jeg ved, ingen mere sandsynlig årsag end masturbation ...«, skriver Freud. Han fandt en yderligere bekræftelse på Doras onani i hendes oplysning om, at hun led af hvidt udflåd⁴, og at hun i en terapitime trak en finger ind og ud af en lille taske, hun havde om livet. At Dora skulle have onaneret i sine barneår, »benægtede hun meget eftertrykkeligt«.

3 Smykkeskrin er ifølge Freuds drømmetydning symbol på kvindens skød. Modgaven består således i, at Dora skal tilbyde hr. K. sit 'smykkeskrin'.

4 »... jeg forsikrede hende om, at flour [udflåd] hos unge piger i mine øjne fortrinsvis tyder på masturbation« (Freud, 1984a).

De bagvedliggende, men fortrængte psykologiske processer, der førte til Doras åndenød, kunne Freud identificere via hendes »symptomhandlinger og andre tegn«. Alle oplysninger var ikke direkte tilgængelige, men det gjorde ikke så meget, for som Freud skriver: »En del af dette materiale kunne jeg tage fra analysen, det øvrige måtte jeg lægge til«. Ud fra en tidligere fremsat teori om, at »hysteriens og angstneurosens dyspnø [åndenød] og hjertebanken blot er løsrevne dele af coitushandlingen«, var det for Freud ikke vanskeligt at påstå, at Dora »havde beluret faderens natlige besøg hos sin ægtemage og havde hørt denne i forvejen kortåndede mands stønnen under coitus«.

Men ikke nok med det, Doras nervøse »stødvist optrædende hoste« kunne kun være udtryk for en forestilling om »en situation med seksuel tilfredsstillelse *per os* [rk. gennem munden] mellem de to personer [hendes far og fru K.], hvis kærlighedsrelation uophørligt beskæftigede hende« (Freud, 1984a). Denne slutning kom Freud til, da han hørte patienten fortælle, at fru K. elskede faderen, »fordi han var en *formående* mand«. Denne sætning, siger Freud, rummer imidlertid sin egen modsætning, nemlig at faderen var uformående seksuelt, og at han og fru K's. seksuelle aktiviteter derfor realiseredes gennem fellatio. »Det er altså ikke underligt, når vor snart 19-årige hysteriker, der har hørt om forekomsten af en sådan kønslig omgang (sugning på lemmet), udvikler en sådan ubevidst fantasi herom og bringer den til udtryk gennem sansningen af pirring i halsen og gennem hoste. [...] Hun erindrede meget tydeligt, at hun i sine barneår havde været et '*suttebarn*'«. Denne udlægning kunne patienten heller ikke tilslutte sig. Hele vejen igennem analysen konfronterede Freud Dora med sine fortolkninger og forsøgte at få hendes accept heraf.

For Freud var Doras hysteri udsprunget af intrapsyriske problemer, nærmere betegnet fortrængning af seksuelle ønsker. At hendes symptomer kunne relateres til hendes problematiske familieforhold, de anspændte relationer til familien K. og hendes oplevelse af alvorlig svigt fra de voksnes side, lå uden for Freuds interesseområde. Sidstnævnte kan han dog ikke kritiseres for, fordi socialpsykologien dengang knap nok havde set dagens lys.

Ifølge Deutsch (1957) fik Dora ikke noget lykkeligt liv. Hun kom aldrig af med sit hysteri. Hun giftede sig og fik to sønner, men var ikke nogen særlig god moder og udviklede en kronisk mistro over for alle mænd. Flere forskere som Lakoff & Coyne; Crews og Scharnberg karakteriserer Freuds analyse af Dora som uredelig og hæfter sig ved, at Freud tilsyneladende ikke havde nogen form

for sympati for Dora. Indirekte, siger de, anklagede Freud Dora for selv at være skyld i sin ulykkelige situation.

Ulvemanden

Ulvemanden (1887-1979) er et pseudonym, som Freud gav den russiske godsejersøn Sergej Pankejeff, fordi denne under sin godt 4-årige psykoanalytiske terapi gang på gang vendte tilbage til en drøm om ulve, som han havde haft omkring fireårsalderen. Efter en sygdomspræget ungdom og besøg hos flere kendte psykiatere var han fra 1910-1914 i behandling hos Freud for en tvangsneurose.

I drømmen, der foregår i Rusland, ligger han i sin seng. Pludselig går vinduet i værelset op, og han ser 6-7 hvide ulve med store buskede haler sidde i et nøddetræ og stirre på ham. Alt er totalt stille udenfor. Freud finder via sin drømmetydning frem til, at Sergej Pankejeff har været vidne til en oplevelse, da han var 1½ år gammel. Den totale ro i hele sceneriet, skriver Freud, er bemærkelsesværdig og kan kun fortolkes sådan, at han pludselig er »vågnet op og har foran sig set en scene præget af heftig bevægelse, som han iagttog med spændt opmærksomhed« (Freud, 1984b). Med retorisk snilde forbereder Freud sine læsere på det store chok, de vil få, når den virkelige betydning af denne drøm afsløres, nemlig at den lille dreng, der lå i sine forældres soveværelse, pludselig vågnede op og så sine forældre kopulere i en stilling, hvor faderen stod bag moderen (coitus a tergo), så den lille Sergej »kunne se såvel moderens genitalier som faderens lem og han forstod hændelsen og dens betydning«. Samlejet gentog sig tre gange. Det interessante i denne spændingsfyldte drøm er, hvordan Freud ganske enkelt vender selve erindringen 180 grader: Ulvene stirrer på drengen, men i drømmetolkningen stirrer han på noget, der er i »heftig bevægelse« – selvom der ikke forekommer noget heftigt i drømmen. Ikke nok med det, men at et 1½-årigt barn skulle have været så udviklet, at det allerede kan tælle til tre og kan huske detaljerne i denne komplicerede situation er imponerende. Freud erkender da også selv, at denne urscene, som han kalder den, er en konstruktion: »Under kuren bliver disse infantile scener [...] ikke reproduceret som erindringer, de er resultater af konstruktion« (Freud, 1984b). Men i Freuds fantasi er afstanden mellem konstruktion og virkelighed ikke særlig stor, for som han skriver: »Hos min patient var hans ældre søsters

Ulvemanden (Sergej Pankejeff)

forførelser af ham en ubestridelig realitet, hvorfor ikke også iagttagelsen af forældrenes coitus?»⁵ Freuds konstruktion af urscenen fandt aldrig genklang hos Ulvemanden, selvom Freud hævdede, at: »Patienten accepterede den slutning, jeg havde konstrueret og syntes at bekræfte den gennem 'forbigående symptomdannelser'« (Freud, 1984b). Da Ulvemanden under en samtale med den østrigske journalist Karin Obholzer bliver spurgt, hvad han syntes om Freuds analyse af hans ulvedrøm, svarer han: »Den er meget langt ude«. Og så tilføjer han, at selve urscenen aldrig har kunnet finde sted, da små godsejerbørn ikke sover i deres forældres soveværelse, men hos deres barnepige, og at han aldrig har »været i stand til at huske noget som helst af den slags« (Obholzer, 1982). For Sergej Pankejeff var Freuds udlægning den rene konstruktion uden hold i virkeligheden.

Freud hævdede frejdigt, at han havde helbredt Sergej Pankejeff ved »opløsningen af hans hæmninger og ophævelsen af hans symptomer«, og at »kurens opgave var blevet løst«. Men Sergej Pankejeff var så langt fra helbredt, for i de næste godt 70 år gik han ind og ud ad forskellige psykoanalytikers konsultationer. Om sin lange psykoanalytiske odysse siger han til Obholzer: »Frem for at gøre noget godt for mig, skadede psykoanalysen mig«, og »I virkeligheden ligner det hele en katastrofe. Jeg er i den samme tilstand nu, som da jeg kom til Freud første gang, og Freud er der ikke mere«.

Freuds 'artistiske' fortolkning af virkeligheden

Flere forskere har påpeget, at Freud bevidst fabrikerede mange af sine data (Scharnberg, 1993a; Crews, 1993), manipulerede med dem (Scharnberg, 1993a) og stod for videnskabeligt bedrageri og uredelighed samt hersede brutalt med sine patienter (Judson, 2004). Kritikken går hovedsageligt på Freuds videnskabelige arbejdsmetoder. Ifølge den australske psykologiprofessor Malcolm Macmillan (1991) antog

⁵ Forførelsen består i, at da Sergej var tre år, tog hans storesøster Sergejs penis i hånden.

Freud det, der skulle forklares. Hermed refererer Macmillan til, at Freud, når han havde udviklet en hypotese eller teori, med alle midler forsøgte at bevise dens rigtighed. Da Freud havde udviklet sin teori om, at hysteri og tvangsneuroser skyldtes undertrykkelse af seksuelle traumer i barndommen, fokuserede han i sine analyser på alt, hvad der kunne bekræfte denne teori. Men her gik det til tider galt for ham. I nogle tilfælde påvirkede han sine patienter til at fortælle ham ting, han gerne ville høre. I andre tilfælde fortalte han patienterne, hvordan han forstod og tolkede deres psykiske problemer. Når det ikke lykkedes at få patienterne til at erindre traumatiske barndomsoplevelser, trådte Freud hjælpende til og konstruerede disse hændelser på baggrund af nogle få løse bemærkninger eller drømme, der var fremkommet under sessionerne. Således fortolker han den drøm, Ulvemanden havde som 4-årig, til at dække over en fortrængt oplevelse, han havde som 1½-årig, hvor han ifølge Freud så sine forældre kopulere. Denne urscene var, som tidligere omtalt, en ren konstruktion fra Freuds side. Selvom Ulvemanden hele sit liv benægtede at have været vidne til sine forældres intime samvær, holdt Freud stadig fast ved, at han havde ret og hævdede, at Ulvemanden en dag ville genopleve denne hændelse. Dette skete dog aldrig. Freud benyttede flittigt konstruktioner, der skulle sandsynliggøre eller rekonstruere den 'historiske sandhed', dvs. det, der ifølge ham virkelig var foregået i fortiden. Herved fik han nærmest ubegrænsede muligheder for at fortolke udsagn, som så kunne bruges til at bekræfte hans teori.

Det bedste ville selvfølgelig være, hvis patienterne helt eller delvist genoplevede de traumatiske urscener, men når det ikke skete, forsøgte Freud med stor retorisk snilde at overbevise sine patienter om, at de alligevel havde fundet sted. I de tilfælde, hvor patienterne turde modsige autoriteten, fordi hans fortolkning ikke passede med deres virkelighed, afviste han deres indvendinger med henvisning til, at det var ham, der havde indsigt i menneskelivets dybere lag. Frem for at lade virkeligheden komme til udtryk og danne basis for en teoretisk forståelse, så påvirkedes patienterne til at gengive deres oplevelser sådan, som dr. Freud gerne ville have, de skulle være ifølge hans teorier. Dette er en bevidst form for datafabrikation. Freud forsøgte aldrig at finde empiriske data, der kunne modsige nogen af hans teorier.

Ifølge Scharnberg var Freud god til at benytte sig af lighedsprincippet (the principle of similarity), når han gik i gang med at rekonstruere urscener. Da han ledte efter årsagen til Doras hosteanfald, foregik det på følgende måde: »Han ignorerede alle andre data omkring sagen og fokuserede ene og alene på selve hosteanfaldene. Han noterede sig, at hosteanfaldene er rytmiske og at seksuelt

samleje ligeledes er rytmisk. Ud fra denne SIMILARITETS RELATION (rk. Kapitæler i originalen) og udelukkende på baggrund af denne relation, drog han den slutning, at Doras hosteanfald havde en seksuel årsag. Desforuden noterede han sig, at hosteanfaldene er relateret til munden og fra ikke andet end denne SIMILARITET til fellatio [oral sex]«. Herfra var der ikke langt til at drage slutningen, at »Doras hosteanfald var forårsaget og vedligeholdt af hendes ubevidste ønske om at praktisere fellatio« (Scharnberg, 1993b). Vi ved ikke, hvad Dora direkte sagde til denne sammenfatning af hendes hosteanfalds ætiologi, men af Freuds beskrivelse fremgår det, at hun blankt afviste flere af hans udlægninger af hendes seksuelle ønsker om hr. K., hendes masturbation og hendes homoseksuelle forelskelse i fru K. Men der kan næppe være tvivl om, at hun anså de utallige seksuelle forklaringer for at være 'langt ude', ligesom Ulvemanden gjorde.

Sulloway rammer da også plet, når han siger, at: »Selv de mest komplette og tilsyneladende succesfulde sygdomshistorier af personer der blev behandlet af Freud er fejlbehæftede af uholdbare 'konstruktioner' ...« (Sulloway, 1991). Selv Freuds gode ven og kollega, Wilhelm Fliess, er skeptisk over for Freuds konstruktioner. I 1901 – det år Freud færdiggjorde manuskriptet til Dora – beklager Freud sig over, at Fliess har sagt, at »tankens læser kun projicerer sine egne tanker over på andre mennesker« (Masson, 1985)⁶.

Når man læser Freuds utallige konstruktioner, det man i dag ville kalde for datafabrikation, sidder man tilbage med spørgsmålet om, hvorvidt der fandtes regler eller procedurer for sådanne konstruktioner. Havde en drøms genstande de samme betydninger i hver drøm uafhængig af personen eller situationen, eller var de helt og aldeles kontekstafhængige? Var et smykkeskrin altid symbol på kvindens genitalia, eller kunne det også være noget andet? Som afdøde professor i psykologi Franz From engang sagde til en forelæsning: »Når jeg drømmer om en paraply, er den så altid symbol på en penis og hvis ja, hvordan kan jeg så få lov til at drømme om en paraply som paraply?« Der findes, så vidt jeg ved, ikke faste symbolfortolkninger. Det ville også være et alvorligt indgreb i psykoanalytikerens »kunstneriske frihed«!

Freuds analyse består af en god blanding af det, patienten fortæller, det, han har hørt fra andre patienter og hans egen fortolkning. Det er interessant, at Freud ofte

6 Freud's brev til Wilhelm Fliess 7. august, 1901.

gengiver sine samtaler med Dora ordret, selvom han kun har haft få minutter til at sammenfatte og nedskrive det, der skete under samtalen, inden hans næste patient kom. Da hans optegnelser desværre ikke er tilgængelige, må de kliniske oplysninger tages med et stort forbehold. Da Freud kun anfører begrænsede kliniske data i sine caseanalyser, er der stor sandsynlighed for, at der er foregået en betydelig udvælgelse af data, det der i dag kaldes for datamanipulation. Vi ved fra den anerkendte amerikanske psykoanalytiker Henry Zvi Lothanes grundige undersøgelse af Freuds fjernanalyse af den tyske dommer Daniel Paul Schrebers sygdomserindringer, at Freud »manipulerede Schrebers fortællinger og ændrede dem så de passede til hans egne synspunkter. Disse fordrejninger involverede beskyldninger om Schrebers homoseksuelle ønsker ...« (her gengivet efter Sulloway, 1991).

Usandheder om patienters helbredelse

Freud gik ikke af vejen for at fremstille sine analyser som mere succesfulde end de egentlig var. Den 21. april 1896 holdt han i Wien et foredrag i *Verein für Psychiatrie und Neurologie* (Selskab for Psykiatri og Neurologi) om hysteriets opståen. Han hævdede, at hysteri bliver fremkaldt som følge af ubevidste, fortrængte erindringer om seksuelt misbrug i barndommen (den senere forførelsesteori). Han hævdede at have utallige kliniske data, der underbyggede denne opfattelse, men publicerede dem aldrig. Freud hævdede i foredraget, at han i 18 tilfælde havde påvist sammenhængen mellem hysteri og seksuelt misbrug og succesfuldt havde afsluttet behandlingen (Scharnberg, 1993a: § 269-271). Knap otte måneder senere, den 3. januar 1897 skriver han imidlertid til Wilhelm Fliess, at han til deres næste møde forhåbentlig vil have gennemført en enkelt succesfuld hysterianalyse (Scharnberg, 1993a; Masson, 1985). Hvordan kan det være, at Freud foran sine kolleger i Wien taler om 18 succesfulde helbredelser, mens han i virkeligheden endnu ikke havde helbredt en eneste patient, men kun kunne håbe på, at dette ville ske senere? For Scharnberg er der ingen tvivl: »Ingen af de 18 patienter blev helbredt. Helbredelsen af [de omtalte] patienter var bevidst fabrikeret af Freud.« (Scharnberg, 1993a: § 273). Efter grundige analyser af Freuds berømte fem sygehistorier når Michael Onfray (2010) til samme resultat, idet han skriver: »For mens Freud nok helbredte Anna O., så helbredte han ikke Bertha Pappenheim, han helbredte Dora, men ikke Ida Bauer, han helbredte Lille Hans, men ikke Herbert Graf, han helbredte Rottemanden, men ikke Ernst Lanzer, han helbredte Ulvemanden, men ikke Sergej Pankejeff; sagt på en anden måde, han helbredte på

papiret ... han helbredte for sin egen legende og encyklopædierne, opslagsbøger og eleverne, men han helbredte ikke de virkelige patienter [bag pseudonymerne] – de virkelige vendte han blot ryggen til endnu engang«. Freuds præsentation af sine behandlingssucceser for det lærde selskab af psykiatere i Wien må således karakteriseres som uvederhæftig for ikke at sige direkte svindel.

»Ved at sammenligne hvad Freud skrev til sine elever og kolleger angående manglende behandlingssucces hos patienter i aktuel behandling, med hvad han senere i sine bøger medregnede som kurerede patienter«, skriver Arne Friemuth Petersen i et brev (2015a), »har Onfray afdækket et bemærkelsesværdigt stort antal af uoverensstemmelser, ligesom han ved at inddrage biografiske beretninger om nogle af Freuds mest kendte patienter har kunnet påvise, at de til forskel fra terapeutens officielle erklæringer vedblev at leve med deres lidelser, som ofte blev forværret, fordi patienterne ikke måtte søge anden behandling så længe psykoanalysen stod på – hvilket for den russiske millionær Pankejeff varede i næsten 70 år«. Det, som brevskriveren henviser til, er, at Ulvemanden af sine psykoanalytikere, bl. a. Muriel Gardiner, fik at vide, at han aldrig måtte udtale sig om sin behandling til andre end psykoanalytikere. Hvorfor? Fordi han var et omvandrende modbevis på Freuds påstand om, at »kurens opgave var blevet løst«, og at alle hans hæmninger og symptomer var blevet fjernet. Freuds manipulation med behandlingsresultaterne i de fem klassiske sygehistorier tjener ham ikke til ære – tværtimod.

Freud har selv haft sine tvivl om psykoanalysens helbredende effekt, for i et lidet flatterende brev til sin ven, den ungarske psykoanalytiker Sándor Ferenczi, skriver han: »Patienter, det er noget rak. De tjener ikke til andet end vores overlevelse, og de udgør et materiale, som vi kan lære af. Men hjælpe dem, det kan vi ikke under nogen omstændigheder« (Onfray, 2010). Freud interesserede sig generelt ikke særlig meget for sine klienters ve og vel. Ifølge Crews findes der rundt omkring i Freuds omfattende forfatterskab bemærkninger, der viser hans »ligeegyldighed over for sine patienters lidelser«, som Freud selv sarkastisk skrev til Carl Jung i 1912 om en kvinde, som havde været ind og ud af hans varetægt siden 1908, »hun er uden for terapeutisk rækkevidde, men det er stadigvæk hendes pligt at ofre sig for videnskaben« (Crews, 1993).

I nogle tilfælde var Freud lidt for økonomisk interesseret. Ikke blot kostede det, hvad der svarer til 40 kroner pr. time, et beløb som selv Sergej Pankejeff syntes var meget, for han var i behandling en time hver dag i fire år. Men Freud

afkrævede også Ulvemanden en gave ved terapiens ophør. »Freud sagde, at en gave ville være passende så taknemmelighedsfølelsen ikke ville blive for stærk. Det var ham, der foreslog at jeg gav ham noget« (Obholzer, 1982). Og så købte den dengang endnu velhavende russiske landadelssøn en kostbar antik statue af en ægyptisk prinsesse.

Efter mange årtier, hvor psykoanalysen og dens grundlægger blev betragtet som noget sakrosankt, der ikke måtte kritiseres, har den moderne Freud-forskning stillet nogle mere alvorlige spørgsmål om psykoanalysens videnskabelighed. Freuds uheldige tendens til at udvælge de data, der understøttede hans teorier, har sat spørgsmålstegn ved, i hvor høj grad den klassiske psykoanalyse egentlig er evidensbaseret, dvs. videnskabelig. Freud fremlagde kun de data, der understøttede hans teori og udelukkede dermed alt det, der modsagde den. Man kan ikke komme uden om, at Sigmund Freud var en gudbenådet artist i fortolkningens verden, men han var også »en mand, besat af fikse ideer«, som William James kaldte ham⁷.

Oscar Wilde sagde engang: »Religion er som en blind mand, der i et sort rum leder efter en sort kat, der ikke er der – og finder den«. Det samme forlenes man til at sige om dr. Freud og hans artistiske konstruktioner og rekonstruktioner.

Alfred Kinsey: Selektivt datamateriale

Moralske skrupler led sexguruen Alfred Kinsey ikke af, da han i sine to bøger om mænds og kvinders seksuelle adfærd (Kinsey et al., 1948; Kinsey et al., 1953) fortalte den måbende amerikanske befolkning, at:

- 37 % mænd på et eller andet tidspunkt har haft direkte homoseksuelle erfaringer.
- 25 % mænd har haft mindst tre års kontinuerlige homoseksuelle erfaringer.
- 4 % mænd er homoseksuelle livet igennem.
- 17-19 % kvinder (afhængig af aldersgruppe) har haft homoseksuelle erfaringer.
- 27-37 % (afhængig af social status) mænd har haft udenomsægteskabelige affærer.
- 26 % kvinder har haft udenomsægteskabelige affærer.

⁷ Den 5. september 1909 mødte den amerikanske psykolog, grundlæggeren af amerikansk psykologi, William James, Sigmund Freud på Clark University, hvor denne holdt forelæsninger om psykoanalysen. Efter mødet sagde James: »... but I confess that he made on me personally the impression of a man obsessed with fixed ideas« (Simon, 1967).

- 69 % af alle hvide mænd har haft enkelte erfaringer med prostituerede.
- 1 % af yngre mænd har haft seksuel kontakt med dyr, dog lidt flere blandt landbougdommen.
- Fem måneder gamle drengebørn og fire måneder gamle pigebørn kan få orgasmer.

For nogle mennesker kom det som et chok, og for andre var det en glæde at læse om den amerikanske sexforsker Alfred C. Kinseys undersøgelser over mænds og kvinders seksuelle adfærdsmønstre i USA før og under 2. verdenskrig. Igennem en årrække havde Kinsey og hans medarbejdere interviewet godt 5.300 mænd og 5.940 kvinder om deres hedeste seksuelle drømme og deres praktiske erfaringer inden for denne del af det menneskelige handlingsliv. De blev ikke blot spurgt om deres erfaringer med onani, hetero- og homoseksuelle aktiviteter, omgang med dyr, men også om deres interaktion med småbørn. For Kinsey fandtes der ingen seksuelle tabuer, alt var acceptabel og ligeværdig. Det var udelukkende samfundets moralske kodeks, der satte grænser for seksuelle variationer og nydelse, som mennesket måtte finde anledning til at hengive sig til.

Kinseys blottæggelse af amerikanernes kreative sexliv skabte ifølge forskellige sexforskere den første seksuelle tsunami, ikke blot i USA, men over store dele af den vestlige verden. For en sexolog som Morton Hunt er Kinsey intet mindre end »den gigant på hvis skuldre alle andre sexforskere sidenhen har stået« (Reisman et al., 1990).

Kinseys bøger er fyldt med figurer og tabeller – rigtig videnskabelig! Det var også grunden til, at der skulle gå næsten 40 år, før forskere begyndte at stille alvorlige spørgsmål ved de præsenterede data. Da kritikken endelig blev fremlagt på videnskabelige konferencer, blev den ilde modtaget (Cashill, 2005). Selv blandt

Alfred C. Kinsey

Pladeomslag, 1956

videnskabsfolk kan man ikke tillade sig at rette anklager for uredelighed mod et ikon.

Hovedanklagerne mod Kinseys resultater vedrører hovedsageligt hans datamateriale. Det er bl.a. ikke repræsentativt og dermed absolut ikke almengyldigt for den amerikanske befolkning, sådan som han hævder.

Dataene er først og fremmest blevet indsamlet i det nordøstlige USA (Kinsey et al., 1948), mens de mere konservative midt- og sydstaten så godt som ikke er repræsenteret. Religiøse grupper, som katolikker og jøder – hos hvem der ofte findes en høj (eller konservativ) seksualmoral – er særdeles underrepræsenteret til trods for, at de udgør en ikke ringe del af den amerikanske befolkning.

Kinsey og medarbejdere fandt mange af deres informanter ved at holde foredrag eller forelæsninger rundt omkring i landet. Herved skabte de stor opmærksomhed og interesse for deres forskningsprojekt. Hvert sted efterlod de en kontaktperson, som interesserede deltagere kunne henvende sig til, hvis de ønskede at deltage i undersøgelsen. Informanterne kom fra vidt forskellige professioner som psykologer, psykiatere, præster, studenter, landmænd, lærere, såvel som prostituerede, homoseksuelle, hasardspillere, alfonser, fanger, tyve, røvere m.fl. At medinddrage disse grupper er fint, så længe deres antal svarer til deres procentvise forekomst i samfundet som helhed. Problemet var blot, at Kinsey ikke tog hensyn til dette forhold. Forskellige analyser er sidenhen nået frem til, at 25 % af hans mandlige informanter var indsatte fra fængsler, der har en høj grad af homoseksuelle erfaringer og derfor ikke er repræsentative for mænds »normale seksuelle adfærd« (Reisman et al., 1990).

Kinsey er mange steder utrolig vag i sine informationer om antallet af informanter i de forskellige grupper. Om de mandlige prostituerede, der indgik i undersøgelsen, hedder det blot »flere hundrede mandlige prostituerede« og ikke andet. Den manglende detaljerethed er også påfaldende i hans redegørelse for børn og unges seksualitet. Her hedder det, at han har fået informationer fra

voksne mænd, der »har haft seksuel kontakt med yngre drenge«. Særligt alarmende bliver det, når Kinsey beretter, at hans data om orgasme hos børn og unge stammer fra »9 af vore voksne mandlige informanter, der har observeret sådanne orgasmer. Nogle af disse voksne er teknisk trænedede personer (technically trained persons) der har ført dagbog eller andre optegnelser, som er blevet stillet til vores rådighed« (Kinsey et al., 1953). Hvem er disse »teknisk trænedede personer«, der har indsamlet viden om drengebørn, som får orgasme allerede når de er fem måneder gamle, og piger, når de er fire måneder? Hvem er det, der fører dagbog over børns tidligste orgasmer, deres antal og den tid, det tager dem at nå klimaks? Reisman, der ønskede svar på disse spørgsmål, skrev til Kinsey Instituttets leder (Kinsey var død på det tidspunkt) og fik at vide, at dataene stammede fra »forældre, lærere og homoseksuelle, der kunne lide unge drenge«, og at »nogle homoseksuelle mænd havde anvendt »manuelle og orale teknikker« for at hjælpe børnene med at få orgasme, som de så registrerede« (Cashill, 2005). Senere er det blevet afsløret, at en af Kinseys hovedinformanter om børns seksualitet var en seriel børnemisbruger, der nøje havde »skildret og ofte illustreret sine noter af 600 unge drenge og 200 unge piger, som han seksuelt havde misbrugt« (Cashill, 2005). Det er ikke blot etisk forkasteligt at bruge en pædofil informant – han burde være meldt til politiet – men det er videnskabelig uredelighed af værste slags på den baggrund at hævde, at børns seksualitet allerede vækkes efter få måneder og kan »give glæde til nogle børn og sommetider vække barnet erotisk frem til orgasme« (Kinsey et al., 1953).

En anden alvorlig indvending mod Kinseys datamateriale er, at det stammer fra mennesker, der frivilligt har meldt sig, enten fordi de har hørt hans foredrag, eller fordi de er blevet opfordret til det af de før omtalte kontaktpersoner. Allerede på et tidligt tidspunkt i Kinseys dataindsamling blev han kontaktet af den russisk-amerikanske psykolog Abraham Maslow. Denne havde – samtidig med at Kinsey foretog sine dataindsamlinger – gennemført en undersøgelse over relationen mellem kvindelige studenter selvværd, følelse af dominans og deres seksuelle holdninger og adfærd. Fra tidligere undersøgelser kendte Maslow sine studerendes 'personlighedstype'. Maslow opfordrede samtlige studerende på psykologiholdet til at deltage i hans undersøgelse over seksuel adfærd. De studerende fik samtidig at vide, at deltagelsen var helt frivillig. Da Maslow var godt halvvejs igennem dataindsamlingsfasen, viste de første analyser, at ca. 90 % af informanterne havde dominerende personlighedstræk, mens de resterende ikke havde dette personlighedstræk. En nøjere undersøgelse afslørede et interessant

problem, nemlig at studier med frivillig deltagelse af informanter »altid vil have en overvægt af højt dominante mennesker« (Maslow, 1942). Dette kaldte Maslow for 'deltagerbias' (volunteer bias). Deltagerbias gør sig specielt gældende ved tabubelagte emner som seksuel adfærd. Dette hænger sammen med, siger Maslow, at dominante kvinder er mere udadvendte og har flere seksuelle erfaringer end ikke-dominante kvinder, der »ikke vil delagtiggøre andre i deres seksuelle historie«. Maslow kunne således vise, at der i den første del af hans undersøgelse, der ikke var korrigeret for det ringe antal lav-dominante deltagere, fandtes en overvægt af kvinder, »der ikke længere var jomfruer, som masturberede, udviste promiskuitet, homoseksualitet etc.«

Maslow, der kendte til Kinseys undersøgelser, gjorde Kinsey opmærksom på denne deltagerbias og advarede mod, at Kinseys undersøgelse kunne give et falsk billede af forekomsten af de forskellige seksuelle adfærdsformer i USA. I første omgang accepterede Kinsey at lave et eksperiment, der kunne afdække forekomsten af henholdsvis høj- og lav-dominante informanter i hans sample, men pludselig afbrød Kinsey samarbejdet (Maslow & Sakoda, 1952). Når man læser Kinseys redegørelse for de motiver, der fik mennesker til at stille deres erfaringer til rådighed for ham, er det iøjnefaldende, at flere henvendte sig for at få at vide, om deres omfattende seksuelle adfærd kunne være skadelig. Igen får læseren ingen informationer om, hvor stor denne gruppe er, men der kan ikke være tvivl om, at hvis frivillig deltagelse i Kinseys undersøgelse i særlig grad har tiltrukket mennesker med et aktivt, varieret og til tider udfordrende seksualliv, så er der en meget stor sandsynlighed for, at denne deltagerbias er med til at give et forkert billede af den gennemsnitlige amerikaners seksuelle adfærd.

Dommen over Kinseys videnskabelige cirkus blev efterhånden klar. »Kinseys konklusioner, der stammer fra hans data om mænd og kvinder, er ugyldige«, siger Reisman et al., (1990), »fordi hans informantgruppe ikke på nogen som helst måde var repræsentativ«. Endnu skarpere formulerer Muir & Eichel (1990) deres kritik. Deres dom er kort og koncist: »Kinseys forskning er værre end værdiløs – vi tror, at der er overbevisende tegn på snyd og bedrag«.

Kinseys respekt for børns private dele og kvinders rettigheder må siges at være yderst begrænset. Det samme gjaldt hans medarbejdere, der i en bog fra 1965 ifølge Knight skriver, at »kvinder har et ønske om at blive taget« og henviser til Kinseys udsagn, at »forskellen mellem en 'god oplevelse' og 'voldtægt' vil afhænge af, om pigens forældre var vågne, da hun endelig kom hjem« (Knight, 2003).

Selvom Kinsey-rapporterne har været med til at åbne op for datidens snævre seksualmoral, så har de også efterladt en forkert opfattelse af børn og kvinders 'seksuelle hunger', der ifølge Kinsey og hans medarbejdere er ufattelig stor.

Vance Packard: De (meget) skjulte fristere⁸

I 1957 publicerede den amerikanske journalist Vance Packard (1914-1996) bogen *De skjulte fristere*. Den vakte megen opmærksomhed i hele verden, for i denne bog omtalte Packard eksperimenter, der viste, at mennesket kan påvirkes ubevidst. Han fortalte, hvordan professionelle reklamefolk og politiske spindoktorer forsøgte at manipulere mennesker ved brug af subliminale stimuli, dvs. stimuli der ikke opfattes af bevidstheden. Han henviste bl.a. til, at driftige reklamefolk i New Jersey under forevisning af film i en biograf i split-sekunder havde projiceret reklamer for is op på filmlærredet. Disse reklameblink var så hurtige, at iagttageren slet ikke kunne iagttage dem. Men alligevel, hævdede Vance Packard, ville de efterlade spor i 'underbevidstheden'. Resultatet var et forøget salg af is. Packard var dog ikke i stand til at give flere detaljer om dette reklamepåfund, da reklamefolkene bagved ikke ønskede at give flere oplysninger.

Når Vance Packards bog vakte så megen opmærksomhed, skyldtes det bekymring for, at reklamefolk med denne teknik kunne forføre mennesker til at udføre handlinger, de ellers ikke ville foretage. Var udviklingen virkelig kommet så langt, at professionelle kunne få andre mennesker til at drikke, spise og gøre ting, uden at de opdagede, at de hemmeligt var blevet påvirket? Var mennesket kun en omvandrende dukke, som erhvervslivet og politikerne kunne skalte og valte med efter deres forgodtbefindende? Stod forbrugeren totalt magtesløs over for disse nye teknikker, der kunne gøre mennesker til købmaskiner, der blot køber og køber uden at vide hvorfor? Hvad var det for en utryk verden, vi levede i?

Samme år som Packard publicerede sin bog, dukkede en ny undersøgelse op fra New Jersey. Det var reklamemanden James Vicary, som fortalte, at han under forevisningen af filmen *En fremmed i byen* (Picnic) med William Holden og Kim Novak hvert femte sekund havde projiceret to reklamebudskaber på filmlærredet. Det var 'Drik Coca-Cola' og 'Sulten? Spis popcorn'. Hvert budskab blev vist i 1/3.000 sekund – altså langt, langt hurtigere end mennesket kan opfatte det.

⁸ Dette afsnit om 'De (meget) skjulte fristere' er taget fra Rolf Kuschels bog: *Fra bondefangeri til manipulation* 2012. Frydenlund: side 105-107.

*Forside af Vance Packards bestseller,
der chokerede verden.*

Resultaterne af denne indsats var et forøget salg af Coca-Cola på 18,1 % og af popcorn på 57,8 % (Haberstroh, 1994). Hårdt presset til at gentage forsøget måtte Vicary imidlertid indrømme, at hans data var opfundet af ham selv og ikke havde noget med virkeligheden at gøre. Disse afsløringer nåede dog aldrig rigtigt ud i befolkningen, der var blevet sat i alarmberedskab, da de første resultater nåede pressen. Bedre blev det ikke af, at en dr. Key

i 1970'erne udsendte en række bøger, hvori han bl.a. skriver: »Du kan ikke samle en avis, et ugeblad eller en brochure op, lytte til radio eller se fjernsyn nogen steder i Nordamerika uden subliminalt at blive overfaldet af skjulte figurer, der er gemt i isterningerne« (her gengivet efter Haberstroh, 1994). Dr. Key kunne ikke se en isterning, som f.eks. dem der er afbildet i reklamer for whisky eller gin, uden at se adskillige seksuelle organer.

Som mange undersøgelser har afsløret, er disse fortolkninger først og fremmest noget, der forekommer i Keys hjerne. Keys bøger, der udkom i millionoplag, havde imidlertid deres effekt. De fremkaldte angst i den amerikanske befolkning, hvor 62 % tror på, at reklamefolk »indsætter usynlige budskaber i næsten alle reklamer«. Haberstroh har udført et stort arbejde for at opspore og analysere de undersøgelser, der hævder, at mennesket kan påvirkes subliminalt. Hans konklusion er klar og entydig: »Der findes ingen dokumentation for, at nogen som helst subliminal påvirkning vil forøge salg af et givent produkt«.

Shere Hite: Forrygende deltagerbias

Godt 30 år efter at Alfred Kinsey og hans kollegaer havde publiceret deres undersøgelser over kvinders seksuelle adfærd, udgav Shere Hite, en amerikansk historiker, en undersøgelse over kvinders seksuelle adfærd i USA. Hite (1987) viste bl.a., at 70 % af kvinderne, der har været gift mere end fem år, havde haft sex uden for ægteskabet, at 70 % ikke fik orgasme ved almindeligt samleje, men nemt kunne få det ved selvstimulering, og at 98 % var generelt utilfredse med deres

*Forsiden af den danske
udgave af Hite-rapporten.*

ægteskabelige liv. Rapporten var baseret på 4.500 besvarelser af et længere spørgeskema, der bestod af 127 spørgsmål, hvoraf nogle krævede længere svar. Spørgsmål 14 lød f.eks. således: »Hvordan onanerer du? Giv en mere detaljeret beskrivelse. F.eks. hvad stimulerer du dig selv med? – dine fingre? hånden? En pude eller andre ting? *Præcis* hvor rører du ved dig selv? Er dine ben samlede eller spredte? I hvilken rækkefølge gør du det?« (Hite 1978).

4.500 besvarelser er umiddelbart et meget stort datamateriale, men når man sammenholder det med, at Hite udsendte 100.000 spørgeskemaer, så er det kun en meget lille del, 4,5 %, der er blevet besvaret. Denne svarprocent er langt mindre end ved andre udsendte spørgeskemaundersøgelser, hvor tilbagesendelsesfrekvensen er omkring 40-70 % inden for den samfundsvidenskabelige forskning (Kimmel, 2007). Hite mener, at hendes besvarelser er 'typiske' og er tæt på at afspejle den amerikanske kvindelige population. Men her ligger Hites (selv)bedrag. Antallet er absolut ikke repræsentativt for den amerikanske kvindelige befolkning. Dels var det kun 4,5 % af de udsendte spørgeskemaer, der blev returneret, og dels ved man fra andre undersøgelser, at frivillig deltagelse i undersøgelser over følelsesladede emner rummer en alvorlig fare for deltagerbias. Man kan med rette spørge hvilke kvinder, der har ulejliget sig med at besvare det lange spørgeskema og hvem, der ikke gjorde det. Når 98 % af besvarelserne nævner utilfredshed med deres ægteskab, kan det tyde på, at det er de utilfredse frem for de ægteskabeligt tilfredse kvinder, der har besvaret spørgeskemaerne, fordi de her så en mulighed for at komme til orde og beskrive deres frustrationer. Shere Hite overfortolker med andre ord sine resultater ved at fremstille dem som repræsentative for de fleste amerikanske kvinder uanset etnisk baggrund og uddannelse. Herved forsøger hun at give sin undersøgelse en større videnskabelig lodighed, end den reelt har. Ganske vist er de færreste samfundsvidenskabelige undersøgelser repræsentative, men de fleste udgiver sig heller ikke for at være det.

PSYKOLOGERS DATAFABRIKATION OG DATAMANIPULATION

De fleste undersøgelser over snyd i videnskaben kommer fra det naturvidenskabelige område, specielt medicin og biologi. Det hænger sammen med, at det er nemmere at kontrollere og efterprøve forskningsresultater fra disse 'eksakte' videnskaber end det er at kontrollere undersøgelser fra de mere 'bløde' samfunds- og humanistiske videnskaber. Men videnskabelig snyd forekommer ifølge Retraction Watch – en internet portal, der registrerer tilbagetrukne artikler – i et utal af videnskaber.

Som følge af en række opsigtsvækkende svindelsager inden for det psykologiske fagområde er forskere begyndt at stille spørgsmål, om psykologien er mere udsat for snyd end andre fagdiscipliner (Stroebe et.al., 2012). Selv om der i perioden 1974-2011 er sket en afsløring af en række alvorlige snyderier, kan man ikke tale om, at der forekommer mere videnskabelig snyd inden for psykologien end i de naturvidenskabelige fag. Hvorledes psykologiens renommé står i forhold til beslægtede fag som sociologi og socialantropologi kan der ikke siges noget fornuftigt om endnu, da pålidelige sammenligninger endnu ikke er foretaget.

Der findes dog en undersøgelse, der viser, at psykologer ikke så sjældent bevæger sig i gråzonen af acceptabel videnskabelig forskning. Knap 2/3 af 2.155 adspurgte psykologer indrømmede, at de ikke havde anført alle målinger i deres publikationer, 35 % angav, at uventede resultater fra starten af blev opgivet som forventede (dvs. forskeren reformulerede sin oprindelige hypotese uden at gøre opmærksom herpå), 50 % negligerede data, der ikke understøttede deres hypoteser, og 23 % afrundede glædeligt p -værdier, f.eks. $p = 0.054$ til $p = .05$ (John et al., 2012). I betragtning af, at svarprocenten i John et al.s undersøgelse kun var 36 %, kan man frygte, at man kun har set toppen af isbjerget. Alle disse forse-

Forsker	Fag- område	Tidspunkt for sny- deri (ca.)	Land	Univer- sitet	Former for snyd	
					Data fabrika- tion	Data manipu- lation
Burt, Cyril	Udviklings- psykologi	1955-1966 (1974)*	England	University College London	ja	ja
Levy, Walter	Para- psykologi	1974 (1974)	USA	Durnham		ja
Breuning, Stephen	Klinisk børne- psykologi	1975-1985 (1988)	USA	Pittsburgh	ja	ja
Ruggiero, Karen	Social- psykologi	1995-2001 (2001)	USA	Harvard	ja	ja
Gonzales, Roxana	Social- psykologi	2005-2008 (2008)	USA	Carnegie Mellon		ja
Hauser, Marc (biolog)	Kognitiv neuro- psykologi	1995-2007 (2010)	USA	Harvard	ja	ja
Stapel, Diederik	Social- psykologi	1997-2011 (2011)	Holland	Tilburg	ja	ja
Smeesters, Dirk	Social- psykologi (marke- ting)	2008-2010 (2012)	Holland	Erasmus Univ. Rot- terdam	Ja	Ja
Geraerts, Elke	Psyko- patologi	2008 (2010?)	Holland	Erasmus Univ. Rotterdam		Ja
Sanna, Lawrence	Social- psykologi	2010-2011 (2012)	USA	North Carolina	Ja	Ja
Nyborg, Helmuth	Udviklings- psykologi	2012 (2013)	Danmark	Aarhus		Ja

Tabel 1. Oversigt over psykologers videnskabelige uredelighed.

* Årstal i parentes og med fed skrift er året, hvor der faldt dom over forskerens videnskabelige uredelighed.

elser ser ret uskyldige ud, men giver ikke desto mindre et forkert billede af den virkelighed, som undersøgelserne skulle afdække.

De fleste afsløringer af psykologers snyd har fundet sted på ansete universiteter i USA (Harvard University & University of North Carolina) og Holland (Erasmus Universiteit Rotterdam & Tilburg University). Fra Danmark kendes et enkelt tilfælde fra Aarhus, hvor en psykolog er blevet erklæret uredelig.

Informationer om de faglige svindlere varierer meget. Nogle universiteter, som Erasmus Universiteit Rotterdam og Tilburg University, er mere åbne om undersøgelsesresultaterne end f.eks. Harvard University i USA. Sidstnævnte begrundet tilbageholdelse af oplysninger med hensynet til såvel den svindeldømte som whistlebloweren. Hensynet til sidstnævnte er forståeligt, men har offentligheden ikke krav på indsigt i, hvad den svindeldømte har foretaget sig, når det er statens penge, der er blevet ødslet bort?

Nedenstående tabel 1 indeholder en oversigt over de mest markante afsløringer af videnskabelig uredelighed inden for det psykologiske fagområde. Bortset fra en enkelt forsker, Marc Hauser, er alle afslørede forskere faguddannede psykologer. Når Marc Hauser, der er uddannet biolog, er medtaget, skyldes det, at han var ansat som professor i psykologi på det berømte Harvard University i USA og arbejdede med centrale psykologiske problemstillinger som moralpsykologi, socialpsykologi og dyrepsykologi.

Sir Cyril Burt: Adlet og faldet

Det første tilfælde af alvorlig datafabrikation inden for psykologien fandt sted i midten af det forrige århundrede, men blev først opdaget næsten to årtier senere. Det var den engelske psykolog Cyril Burts undersøgelser over intelligensens stærke forankring i den genetiske arv. Sagen vakte megen opmærksomhed, da de opdigtede data ikke kun fik betydning for det engelske skolesystem, men også har påvirket andre intelligensforskeres synspunkter, specielt i USA.

Cyril Burt (1883-1971) var en berømt engelsk udviklingspsykolog, der efter 1. verdenskrig blev chefpsykolog for skolesystemet i London. Han var ualmindelig velbegavet og en flittig skribent – selv i en høj alder. Personlighedsmæssigt var han en lidt sammensat person, en slags Dr. Jekyll og Mr. Hyde. Kolleger, der har samarbejdet med ham, fortæller, at han rent fagligt kunne være ualmindelig hjælpsom og støttende over for såvel kollegaer som studerende. Fik han forelagt et spørgsmål, kunne han skrive et flere siders svar. Men ve den, der tillod sig

at kritisere ham eller udfordre ham. Så faldt Thors hammer omgående, og han ville for altid omtale vedkommende dårligt. Når han mødte kollegaer, som han anså for at være konkurrenter, gjorde han alt for at ødelægge deres karriere. Han tålte ingen ved siden af sig. Som redaktør for tidsskriftet *British Journal of Statistical Psychology* veg han ikke tilbage fra at omskrive en anmeldelse af en konkurrents bog, som en anmelder havde tilsendt tidsskriftet. Den oprindelig positive anmeldelse blev til en veritabel gennemhegling af bogen. Dette gjorde Burt uden at informere anmelderen (Eysenck, 1995). Dette nævnes udelukkende for at gøre opmærksom på, at manipulation ikke var noget, der var ukendt for Burt.

Når alt dette er sagt, må man ikke glemme, at Burt var en af de mest indflydelsesrige psykologer i England, og i hans aktive periode publicerede han mere end 400 artikler, bogkapitler, leksikonbidrag m.m. Flere artikler publicerede han under pseudonym, men artiklens oprindelige ophavsmand kunne dog nemt identificeres, da Burt havde en meget karakteristisk skrivestil.

Burt interesserede sig for statistiske målemetoder og udviklingspsykologi. Han udviklede psykologiske tests og var med til at grundlægge en skole for handicappede børn. Mest kendt er han i dag for sin udforskning af intelligens. Cyril Burts specielle interesse koncentrerede sig om spørgsmålet, hvorvidt intelligens først og fremmest var arvelig betinget og i ringere grad påvirkelig af miljøet. Derfor interesserede han sig for intelligens hos enæggede og tveæggede tvillinger. For hvis intelligens og en række andre karakteristika som skolefærdigheder var mere ensartede hos enæggede tvillinger end hos de tveæggede tvillinger, kunne det tyde på, at intelligens var arvelig betinget. Men hvad med de sociale forhold, spillede de ingen rolle i intelligensens udvikling? Dette alvorlige spørgsmål undersøgte Burt ved at studere, om der var forskel i intelligens hos enæggede tvillinger, der kort tid efter deres fødsel var blevet adskilt og

Den britiske psykolog Sir Cyril Burt

voksede op under forskelligartede sociale forhold. Hvis der kunne påvises væsentlige forskelle, var det udtryk for, at intelligens var påvirkelig af sociale forhold, var der derimod ingen signifikante forskelle, var det en bekræftelse på den store og afgørende rolle de arvelige anlæg spiller for intelligens hos mennesker.

Burt begyndte med at skrive om tvillingeundersøgelser allerede i 1943, men det var først i 1955, 1958 og 1966, at han for alvor publicerede sine resultater om tvillinger vokset op sammen henholdsvis adskilte. For hver undersøgelse steg antallet af undersøgte tvillingepar. I 1955 havde Burt identificeret og undersøgt 21 enæggede tvillingepar, der var opvokset adskilt, i 1958 var det 'over 30', og i 1966 var antallet vokset til 53. Tilsvarende var antallet af enæggede tvillingepar, der var opvokset sammen, steget i de tre undersøgelser (se tabel 2). Når man læser Burts artikler, får man indtryk af, at der er blevet indsamlet nye data mellem hver af de tre publikationer, men Burt er meget vag med hensyn til, hvornår og hvor disse data var blevet indsamlet. Nærmere undersøgelser af Jensen (1995) og Mackintosh (1995) tyder dog på, at Burt indsamlede alle sine tvillingedata før 2. verdenskrig, hvilket imidlertid ikke fremgår af hans artikler i 1955, 1958 og 1966. Ifølge Jensen (1995) blev Burts data gemt i kasser i kælderen under University College i London, der under 2. verdenskrig blev ramt af en bombe. Kun langsomt og gradvist blev disse data bjærget fra det bombede universitet. Når Burt (1966) skriver, at »i mellemtiden ... er yderligere sager om adskilte tvillinger kommet til vores kendskab ...« (Mackintosh, 1995) fortolkes det, som om han gradvist har fået adgang til sine rådata, der lå i kasserne fra det bombede universitet. Men dette er ren spekulation. I øvrigt brændte hans privatsekretær umiddelbart efter Burts død flere kasser med rådata. Dette skete på opfordring af en professor i udviklingspsykologi fra University of Edinburgh, idet denne hævdede, at kassernes indhold var værdiløst!

I samtlige tre artikler viser Burt, at arven er mere dominerende med hensyn til intelligensudviklingen end det omgivende miljø. Han fremfører, at »'intelligens', vurderet på en hensigtsmæssig måde, hovedsageligt er afhængig af den genetiske konstitution«. Burt afviste ikke helt de miljømæssige faktoreres indflydelse på intelligensen, men deres rolle er så absolut underordnet de arvelige anlæg. De påviste intelligensforskelle blandt samfundets sociale grupper skyldes således medfødte og nedarvede forskelle.

Disse resultater fik gennemgribende konsekvenser uddannelsesmæssigt såvel som politisk. Burts undersøgelser resulterede bl.a. i, at alle børn efter grundskolen,

og når de fyldte 11 år, skulle tage en intelligenstag, den såkaldte 11-plustest. Resultaterne fra denne intelligenstag afgjorde, om børnene kunne gå videre i gymnasiet eller måtte finde sig et andet uddannelsesforløb. Resultatet var, at de fleste børn aldrig nåede at komme ind i det forjættede gymnasium, der var vejen til gode jobs. Burts data blev også anvendt af andre psykologer som Hans Eysenck, Arthur Jensen og Richard Herrnstein til at argumentere for, at »forskelle i IQ mellem hvide og sorte i høj grad var medfødt, nedarvet – og derfor kunne man ikke regne med, at uddannelse kunne bringe de sorte på niveau med de hvide« (Judson, 2004). I 1946 blev Cyril Burt adlet for sin indsats på det udviklingspsykologiske område.

Som Judson (2004) gør opmærksom på, så findes der i artiklerne ingen oplysninger om, »hvordan og hvornår tvillingerne blev fundet ... [for] han publicerede ingen rådata«. Ligeledes findes der kun generelle redegørelser for de sociale miljøer, de enæggede tvillinger, der opvoksede adskilt fra hinanden, levede under. Dette er en alvorlig undladelse, for hvis der ikke var særlig markante forskelle mellem de sociale miljøer, børnene voksede op i, ville den miljømæssige faktor ikke spille nogen særlig afgørende rolle. Tilsvarende findes ingen konkrete oplysninger om de intelligenstagstests, der blev anvendt. Om de anvendte individuelle tests hedder det lakonisk, at der anvendtes en »revision af Terman-Binet skalaen« og i »tvivlstilfælde en række performance tests baseret på Pintner-Paterson tests og standardiseret af Frk. Gaw«. Nogle forfattere som Mascie-Taylor (1995) og Dorfman (1978) mener direkte, at Burt bevidst slørede sine informationer for at dække over sine snyderier.

Der skulle gå mere end 15 år, før Leon Kamin, en sociolog ved Princeton University i USA, gjorde opmærksom på, at der var noget alvorligt galt med Cyril Burts statistik (Kamin, 1974; 1976). Han viste, hvordan antallet af tvillinger varierede i forskellige undersøgelser, mens korrelationskvotienten for enæggede tvillingers intelligens var den samme, helt ned til tredje decimal (se tabel 2). Dette er en statistisk umulighed. Omfattende undersøgelser foretaget af Mackintosh (1995) og Kamin (1976) afslører desforuden, at også en række andre korrelationer er identiske. Således påviste Kamin, at korrelationen mellem enæggede tvillinger opvokset adskilt og deres skolepræstationer (læsning, stavning, regning) og fysik (højde, vægt) er den samme på tredje decimal i to undersøgelser fra henholdsvis 1955 og 1966, selvom antallet af børn i sidstnævnte undersøgelse er forøget med 20 nye børn (Kamin, 1976).

	Artikler		
	Burt (1955)	Burt (1958)	Burt (1966)
Antal enæggede tvillinger opvokset adskilt	21	Over 30	53
Korrelation af IQ for tvillinger opvokset adskilt	0,771	0,771	0,771
Antal enæggede tvillinger opvokset sammen	83	Ej oplyst	95
Korrelation af IQ for tvillinger opvokset sammen	0,944	0,944	0,944

Tabel 2. Korrelationen mellem IQ hos enæggede tvillinger opvokset sammen hhv. adskilt i tre af Burts undersøgelser (Kamin, 1976).

Efter Kamins afsløringer rettedes søgelyset også mod andre dele af Burts intelligensforskning. Der har været megen diskussion om, hvem der egentlig har indsamlet materialet, der ligger til grund for analyserne. Ifølge Burt blev de indsamlet af to kvindelige assistenter, Margaret Howard og J. Conway. I 1955 skrev han således, at dataene hovedsagelig kom fra skoler i London »suppleret med yderligere data indsamlet af miss Conway« (Mackintosh, 1995), og i 1958 udkom en artikel med Conway som eneforfatter. Ifølge Jensen (1995) er Conways artikel skrevet i den meget karakteristiske stil, som Burt skrev i, så Jensen er ikke i tvivl om, at det er Burt selv, der har skrevet denne artikel. Efter mange anstrengelser lykkedes det at finde frem til miss Conways børn, der fortalte, at deres mor udelukkende havde studeret hos Burt før krigen og ikke havde fungeret som forskningsassistent. Hvad så med miss Howard? Efter megen søgen blev hun identificeret, men havde hun været Burts assistent? Hverken Burts husbestyrerinde og privatsekretær, miss Archer, eller andre har nogensinde mødt nogen af de to omtalte 'forskningsassistenter'.

Der er i dag ret stor enighed om, at Burt har fabrikeret flere af sine data (Broad & Wade, 1982; Mackintosh, 1995), men som det ofte sker, når heroer bliver væltet, er det ufatteligt for mange af deres beundrere at forstå det, og de

forsøger at rationalisere det uomgængelige. Sådan er det også med Burts tilhængere som Macintosh, Eysenck og Jensen. De mener, at der ikke findes bevis for, at Burt bevidst har svindlet med sine data eller analyser heraf, men at der er tale om en forsker, der har rodet lidt for meget rundt. Macintosh skriver således, at Burt var »sløset, glemsom eller ganske enkelt rodet og kopierede tal ned fra først den ene kilde eller papirstump, så fra en anden«. Og når man er 83 år gammel, så er det ikke så underligt, at man er skrøbelig, siges der til Burts forsvar. Det er forståeligt, at man vil forsvare sit forbillede, men snyd er snyd. Det kan i dag undre, at redaktørerne eller reviewerne af de ansete tidsskrifter, hvor artiklerne blev publiceret, ikke var mere årvågne og krævede større præcision i beskrivelsen af dataindsamlingsmetoderne.

Desværre kunne Burt aldrig forsvare sig, for han døde, før hans datafabrikation og -manipulation blev opdaget. I 1991 skrev A.R. Jensen, at historien om »Sir Cyril Burt nok er den mest besynderlige episode i hele den akademiske psykologis historie« (Jensen, 1995). Han kunne ikke vide, at videnskabelig snyd godt 20 år senere ikke længere var enkeltstående tilfælde.

Parapsykologi: Snyderiernes holdeplads

Et af de fagområder inden for det psykologiske forskningsfelt, hvor der hyppigt konstateres forsøg på snyd, er parapsykologien (Kennedy, 2013; Hansen, 1990). Parapsykologi betyder, at der eksisterer noget udover (para) den almindelige psykologi og henviser til, at der findes visse psykiske fænomener, der ikke kan forklares ud fra eksisterende videnskabelige love. Parapsykologiske fænomener kaldes også psi-fænomener, opkaldt efter det første bogstav (Ψ) i det græske ord for psyche, og beskæftiger sig bl.a. med:

- Telepati, dvs. tankeoverførsel mellem to personer, der ikke er i fysisk kontakt med hinanden.
- Prækognition, dvs. forudsigelse af, hvad der vil ske i fremtiden.
- Retro-kognition, dvs. fortælling om, hvad der er sket i fortiden uden selv at have været til stede.
- Clairvoyance (klarsynethed), dvs. at komme i kontakt med afdøde.⁹
- Psykokinese, dvs. flytning af genstande udelukkende ved tankens kraft.

9 Om clairvoyance se bl.a. Kuschel (2012) side 154-158.

Den eksperimentelle udforskning af psi-fænomener begyndte i slutningen af det 19. århundrede i USA og Frankrig, og i første halvdel af det 20. århundrede etableredes flere laboratorier til udforskning af psi-fænomener. Stor betydning fik den amerikanske psykolog J.B. Rhine (1895-1980), der i 1927 oprettede *Duke Parapsychological Laboratory*, hvorfra der blev publiceret umådelig mange forsøgsresultater af psi-fænomener. Typisk har det i mange tilfælde ikke været muligt at opnå de samme resultater i andre laboratorier.

De to hyppigste former for svindel inden for parapsykologien er (1) deltagersnyd, dvs. at deltagerne i forsøget bruger uærlige metoder til at opnå de resultater, der forventes af dem og (2) datamanipulation, dvs. at forsøgslederen, eksperimentatoren, bevidst snyder med iagttagelserne.

Deltagersnyd: I mere end titusinde eksperimenter har man forsøgt at udforske menneskets telepatiske evner. De fleste af disse eksperimenter er blevet foretaget i laboratorier, hvor to mennesker, der hævdes at have telepatiske evner, sidder adskilt fra hinanden med en uigennemsigtig væg imellem sig. Nogle gange sidder de også i hver sit rum. Den ene person, senderen, får udleveret et kort med et nummer fra 1-9 og ved at koncentrere sig om tallet på kortet skal den anden person, modtageren, så nedskrive det tal, senderen tænker på. Gang på gang har man kunnet påvise uregelmæssigheder i selve forsøgsdesignet, kortene, rummene etc. Meget kendt er de mange tricks, som forsøgsdeltagerne har anvendt for at opnå gode resultater. Blandt de anvendte tricks er bl.a. brug af små højfrekvensfløjter, umærkelige lysændringer i rummet og små radiosendere anbragt i forsøgspersonernes tænder (Hansen, 1990).

På et tidspunkt ville et psykologisk institut gennemføre et fuldstændig gennemsigtigt, kontrolleret eksperiment. Der blev bygget et lille hus uden for universitetets hovedbygning, elektroniske sporesystemer blev indbygget, så man var sikker på, at ingen udefrakommende kunne sende signaler ind til forsøgspersonerne. Disse blev nøje undersøgt for at sikre, at de ikke medbragte hemmelige sendere eller lignende. Selv kortene var under stærk kontrol. De blev hentet direkte fra producenten, anbragt i en forseglede kuvert og lagt i en bankboks, hvor de lå indtil forsøget skulle begynde. Endelig blev kortene blandet af en maskine. De to personer, senderen og modtageren, sad i hver sit lille rum, adskilt af en betonavæg. Til trods for alle disse forholdsregler formåede modtageren i næsten 90 % af forsøgene at angive det samme nummer, som stod på senderens kort. Smukkere resultater kunne ikke opnås som bevis på, at der findes mennesker, der har telepatiske

*Forsøgsopstilling på
Dukes parapsykologiske
laboratorium.*

evner. Denne opfattelse gjaldt lige, indtil den amerikanske tryllekunstner James Randi gennemgik eksperimentet. Han påviste nogle indbyggede fejlkilder, som forsøgslederen kunne have overset, nemlig at fjerne armbåndsurene fra sender og modtager. For på deres ure, der var helt synkrone, kunne der på urskiven være indtegnet ni felter. Når senderen fik et kort med tallet 7, koncentrerede han sig ved diskret at se på urskiven. Når sekundviseren var i det 7. felt, trykkede han på en knap. Dette var det officielle signal til modtageren om, at senderen ad telepatisk vej havde videreformidlet det tal, der stod på kortet foran ham. Men i samme periode fulgte modtageren i det andet rum også sekundviseren, og når han hørte signalet fra senderen, registrerede han, i hvilket felt sekundviseren var på hans ur. Meget enkelt, ingen overnaturlige evner, kun behændighed fra 'telepatisternes' side.

Datamanipulation: Af de mange svindelnumre, som er omtalt i litteraturen (se f.eks. Hansen, 1990; Ejvegaard & Johnson 1981; Rhine, 1974a) skal her kun omtales en afsløring, som parapsykologiens grand old man, J.B. Rhine selv kom med. Det var et svindelnummer, der var foregået i hans eget berømte Institut for Parapsykologi i Durham, North Carolina. En af Rhines forskningsmedarbejdere, Walter J. Levy, var en bemærkelsesværdig person, der havde sans for det ekstrasensoriske. Han havde udviklet et forskningsprojekt, der skulle vise, at rotter havde psykokinetiske færdigheder. Levy havde indopereret elektroder i rotternes lystcenter for at se, om de psykisk kunne påvirke en generator til at give dem lystbetonede stimuli. Nogle af Levys medarbejdere og ingeniøren, der havde udviklet computerprogrammet, der skulle registrere rotternes adfærd, havde imidlertid flere gange observeret, hvordan Levy i perioder havde trukket et stik ud af computeren. Herved kom det til at se ud, som om rotterne havde påvirket computeren, og Levy opnåede opsigtsvækkende positive resultater inden for det

parapsykologiske område. Afsløringen kom som et chok for Rhine, der omgående skrev om dette svindelnummer (Rhine, 1974b)¹⁰ Levy, der efter afsløringen omgående trak sig tilbage, forklarede sit svindelnummer med, at han var under stærkt pres for at opnå positive resultater. Uanset om Levy befandt sig i en presset situation eller ej, så er det ingen undskyldning for at snyde med sine data – men tidspres er selvfølgelig en nem rationalisering af stærk kritisabel adfærd.

Stephen Breuning: »En karriere af kronisk forfalskede forskningsresultater«

I 1988 blev Stephen Breuning som den første psykolog stillet for en domstol, anklaget for videnskabelig uredelighed og misbrug af statens forskningspenge. Sagen om Breuning blev indbragt for en domstol, fordi hans publicerede resultater – baseret på ren og skær fabrikation af data – var blevet anvendt i behandling af patienter.

Stephen Breuning arbejdede i slutningen af 1970'erne som psykolog på Coldwater Regional Center i Michigan. Det var et behandlingshjem for mentalt handicappede. Mens han arbejdede der, mødte han professor i psykologi Robert Sprague, der arbejdede med tilsvarende patientgrupper på University of Illinois. Patienterne var alvorligt mentalt handicappede og var til alvorlig fare for sig selv ved f.eks. at slå panden mod en væg og lignende.

Sprague var ifølge Judson meget fascineret af Breunings kreativitet og arbejdsomhed og etablerede et samarbejde med den unge psykolog. I 1982 fik Breuning sin egen forskningsbevilling på 133.000 US\$ fra the National Institute of Mental Health (NIMH) for at undersøge bestemte medikamenters indvirkning på hyperaktive, mentalt retarderede børn (Willcox, 1992). Disse børn var traditionelt blevet behandlet med beroligende midler (neuroleptika), der dog havde en række uheldige bivirkninger. Ved længere tids brug udviklede børnene det, der teknisk hedder tardive dyskinesia. Dette er en nervesygdom, hvor patienten lider under ufrivillige muskelbevægelser (tics), søvnforstyrrelser, følelsesmæssig ustabilitet m.m. Patienten kan sjældent holde sig i ro, og kroppen bevæger sig fra side til side, arme og ben udfører ukontrollerede bevægelser, og det samme gør munden. Samtidig med den traditionelle behandling var læger begyndt at eksperimentere med psykoaktive stoffer som Ritalin, men der manglede evidens for denne behandling. Breuning kom således ind i et forskningsområde, hvor der

¹⁰ En mere detaljeret redegørelse for Levy-sagen findes i Kennedy (2012).

var brug for en afklaring af, om den bedste behandling af hyperaktive, mentalt retarderede børn var neuroleptika eller medikamenter som Ritalin.

Breuning flyttede til Psykiatrisk Institut, University of Pittsburgh, hvor han foretog sine empiriske studier. Her fandt han frem til nogle banebrydende resultater. Han viste, at neuroleptika faktisk gjorde mere skade end gavn, og at patienter, der var blevet frataget denne medicin, faktisk fordoblede deres intelligenskvotient (Breuning, 1981; Judson, 2004; Willcox, 1992). Samtidig viste det sig, sagde Breuning, at behandling med psykoaktiv medicin som Ritalin havde færre bivirkninger. Breunings forskning støttede således brugen af det psykoaktive stof Ritalin frem for neuroleptika. Breuning høstede megen ros for sine advarsler mod at bruge neuroleptika og fik adskillige læger til at ændre medicineringen af hyperaktive, retarderede børn (Willcox, 1992).

På daværende tidspunkt var der ikke mange, der forskede inden for dette område, så Breunings epokevækkende resultater kunne have fortsat et godt stykke tid endnu, hvis ikke Sprague havde hejst det røde flag. Sprague havde undret sig over de mange empiriske undersøgelser, Breuning kunne gennemføre på rekordtid – undersøgelser som en erfaren kliniker som Sprague selv aldrig ville have kunnet gennemføre på samme tid. Men hvad der forundrede Sprague endnu mere var, at det var lykkedes Breuning at udvikle et system, der kunne bruges til kategorisering af de rykvisse bevægelser, patienterne foretog. Et sådant system var nødvendigt for at kunne sammenligne patienters adfærd ved indtagelse af neuroleptika henholdsvis psykoaktiv medicin. Breunings nye kategoriseringssystem var så fintmærkende, at forskellige iagttagere som sygeplejersker, der skulle nedskrive bevægelserne, var 100 % enige i, hvilken kategori en bestemt bevægelse tilhørte. Selv blandt de mest erfarne iagttagere og med de mest klart afgrænsede kategorier vil det aldrig lykkes at opnå en total overensstemmelse – men det gjorde det hos Breuning. Helt galt gik det, da Sprague i 1983 så Breunings undersøgelse af 45 patienter, der havde udviklet tardive dyskinesia. Undersøgelserne, skrev Breuning, bestod i at undersøge hver enkelt patients tilstand hver sjette måned over en periode på to år, dvs. i alt 180 evalueringer. Breuning skrev, at undersøgelserne var foregået på hans tidligere institut i Coldwater, mens han selv var ansat i Pittsburgh. Ingen af Breunings tidligere kollegaer i Coldwater havde nogensinde set eller hørt om disse undersøgelser. Da Sprague forfærdet over denne opdagelse ringede til Breuning og bad ham om at få tilsendt de 180 evalueringsrapporter, fik han kun tilsendt 24, og disse var mangelfulde.

Sprague indberettede omgående sin alvorlige mistanke om svindel til The National Institute of Mental Health, der havde bevilliget forskningspengene til Breuning. I 1987 nåede en undersøgelseskommission (Holden, 1987) frem til, at Breuning aldrig havde gennemført undersøgelserne, at hans videnskabelige data var frit opfundne, og at der forelå misbrug af fondspenge fra NIMH. I undersøgelsesrapporten hedder det, at Breuning »ikke havde gennemført den beskrevne forskning og at kun ganske få af de forsøgspersoner, der er omtalt i publikationer og rapporter, har deltaget i eksperimenterne, og at de omtalte mangfoldige forsøgsopstillinger og stringente metodologier ikke blev anvendt«. Desforuden fortalte en person, der ifølge Breuning skulle have hjulpet med dataindsamling, at han aldrig havde hørt om projektet. Nogle gange havde Breuning endvidere sat andre forskeres navne på sine publikationer, uden at disse vidste noget om det. Tilsyneladende havde Breuning svindlet i hele sin aktive forskningsperiode fra midten af 1970'erne til midten af 1980'erne, hvilket får Holden til at tale om »en karriere af kronisk forfalskede forskningsresultater og forskningsrapporter, der aldrig blev gennemført«.

Anklagerne var så alvorlige, at sagen blev indbragt for retten i Baltimore. Først erklærede Breuning sig for uskyldig og hævdede, at han blev dømt ud fra »ikke-eksisterende forskningsstandarder« (Willcox, 1992). Det er utroligt, hvad forskere, der bliver afsløret som svindlere, kan finde på at sige. Den amerikanske psykologforening, APA, har nedskrevet ganske klare regler for forskningsetik.

Senere erkendte Breuning dog at have fabrikeret sine data, samt foretaget andre uacceptable handlinger som at tilføje andre forskeres navne på artiklerne, selvom disse faktisk ikke havde bidraget med noget fagligt. Da Breuning erkendte sin skyld, afstod retten fra at idømme ham en fængselsstraf (Willcox, 1992). Til gengæld dømtes han til 60 dages ophold på en rehabiliteringsinstitution (work-release halfway house institution) for at udføre 250 timers samfundstjeneste og tilbagebetale sin løn til University of Pittsburgh for de år, han havde svindlet med statens forskningspenge. Desforuden fik han fradømt retten til at udføre klinisk forskning i 10 år (Anonymous, 1988).

Dette er så vidt vides den første domfældelse for videnskabelig svindel inden for psykologien. Den skulle tjene som en advarsel til andre forskere, der overvejede at lade sig friste til at snyde med deres data for egen vindings skyld, som f.eks. anerkendelse blandt kolleger (Scott, 1988). Endnu mere klart udtrykte en af advokaterne det, da han sagde: »Disse videnskabsmænd kender ikke konse-

kvenserne af, hvad de gør. Nu, hvor de er klar over, at de kan blive anklaget for kriminalitet og risikere at komme i fængsel, vil de forhåbentlig være lidt mere uvillige [til at snyde]» (Scott, 1988).

På tidspunktet for domsfældelsen havde Breuning allerede publiceret omkring 50 videnskabelige artikler. Havde Sprague ikke vist mod til at indklage Breuning for svindel, kunne det være gået alvorlig galt for de patienter, der allerede havde fået fratrækket behandling med de traditionelle neuroleptika. Men det gik også ud over Spragues egen forskning, da han i de følgende år fik uhyre svært ved at få forskningspenge, og han blev selv grundigt undersøgt af NIMH. Whistleblowere var absolut ikke velsete i slutningen af forrige århundrede.

Karen M. Ruggiero: Det bratte fald

Den amerikanske socialpsykolog Karen M. Ruggiero var en opadgående stjerne inden for socialpsykologien. Mens hun var ansat på det ansete Harvard University i USA, udførte hun i slutningen af forrige århundrede en række empiriske undersøgelser (Ruggiero et al., 1995, 1998, 1999, 2000) over psykologiske konsekvenser af race- og kønsdiskrimination. Hun blev betragtet som eksperten inden for dette område. Hendes grundlæggende opfattelse var, at diskrimination forekommer hyppigere, end man tror, og at denne diskrimination i høj grad er rettet mod lavstatus grupper som kvinder og bestemte etniske grupper. Hendes undersøgelser bestod i, at en række forsøgspersoner skulle udfylde en test om bl.a. deres karrieremuligheder. Efter en instruktion om, hvordan testen skulle udfyldes, fik forsøgspersonerne at vide, at deres besvarelser ville blive bedømt af en person af modsat køn, eller af en person med anden hudfarve, og at bedømmeren netop den dag var en, der diskriminerede mod den gruppe, forsøgspersonen tilhørte. Nogle forsøgspersoner fik at vide, at bedømmeren altid diskriminerede, andre fik at vide, at det kun var nogle gange, sjældent eller aldrig.

Efter besvarelsen af testen blev den vurderet og kom tilbage med et tydeligt 'dårligt' ('D'). I nogle eksperimenter blev karakteren skrevet med rødt. Forsøgspersonerne blev derefter bedt om at forholde sig til denne negative vurdering af deres præstation. Ruggiero og hendes medforfattere fandt, at medlemmer af lavstatus grupper var mere tilbøjelige end medlemmer af højstatus grupper til at forklare deres dårlige testresultater ud fra deres egne utilstrækkelige præstationer end ud fra diskriminering. Dette gjaldt hovedsageligt, når der var usikkerhed med hensyn til bedømmerens fordomsfuldhed. Dette fænomen findes også i høj grad i

dagligdagen, skriver Ruggiero, for »ofte vil medlemmer af lavstatus grupper være usikre på, om de af højstatus grupper er blevet diskrimineret eller ej« (Ruggiero og Major, 1998). Når en sort kvinde f.eks. bliver fyret fra sit job, vil hun ofte være usikker på, om hun er blevet fyret på grund af sin hudfarve eller fordi hun var for dårlig til sit job. »Modviljen hos lavstatusgrupper til at opfatte diskrimination«, siger Ruggiero og Major (1998), »kan føre til den fejlagtige konklusion, at diskrimination ikke længere er et problem«. Diskriminationskortet blev dog trukket frem, når forsøgspersonerne fik at vide, at bedømmeren altid diskriminerede.

Ruggieros artikler var velskrevne og faldt godt ind i datidens race- og kønsdebat. De indeholdt mange tabeller med forskningsdata, der blev underkastet avancerede statistiske analyser. Det hele så ud som godt og grundigt akademisk arbejde og blev udgivet i så anerkendte tidsskrifter som *Journal of Personality and Social Psychology*; *Psychology and Social Psychology Bulletin* og *Psychological Science*.

I 2000 skiftede Ruggiero fra Harvard til The University of Texas. Her blev hun ansat som adjunkt og fik US\$ 100.000 som opstart til sin forskning om, »... hvornår mennesker, der tilhører lavstatusgrupper anmelder diskrimination« (Zoom, 2013). Det var en stor sum penge, som kun yderst sjældent gives til forskere ansat på universitetets laveste akademiske niveau. På baggrund af hendes forskning på Harvard havde man høje forventninger til hende. Samtidig var hun en meget dygtig og respekteret underviser.

Ansættelsen på University of Texas varede dog kun kort. Allerede i juni 2001 indgav hun sin afskedsbegæring, og senere på året skrev hun til redaktørerne af de tidsskrifter, hvori hun havde publiceret sine artikler og bad om at få artiklerne trukket tilbage. Baggrunden var, at en af hendes assistenter, en studerende, havde undret sig over nogle af hendes resultater og havde spurgt, om han måtte have lov til at se hendes rådata. Da dette pure blev afvist, satte det rygter i gang om, at der muligvis forelå videnskabelig snyd. Da andre forskere samtidig ikke kunne opnå tilsvarende resultater i replikationsforsøg, styrkede det yderligere mistanken om uredelighed, og en undersøgelse blev iværksat. I december 2001 offentliggjorde *United States Department of Health and Human Services* og *Office of Research Integrity* (ORI) resultaterne af deres undersøgelser over mulig videnskabelig snyd i Ruggieros arbejder (Nih Guide, 2001). Heri hedder det bl.a., at Ruggiero har fabrikeret data i flere af sine eksperimenter. Dette var således tilfældet med resultaterne fra de 240 forsøgspersoner, der indgik i undersøgelsen over *Why high-status group members blame their failure on discrimination*« (Ruggiero &

Marx, 1999) og de 360 forsøgspersoner, der refereres til i artiklen *Why did I Get a 'D'? The Effects of Social Comparisons on Women's Attributions to Discrimination* (Ruggiero et al, 2000). Som der står i rapporten, så indrømmede dr. Ruggiero, at hun havde fabrikeret dataene om de 240 henholdsvis 360 forsøgspersoner. Hun havde ganske enkelt ikke foretaget de eksperimenter, hun skrev om, men siddet ved sit skrivebord og opfundet data, der kunne bekræfte hendes teorier. For hendes bedrag fik hun fem års karantæne mod at søge offentlige fondsmidler eller sidde i bedømmelsesudvalg. En meget nådig dom, når man tænker på, hvor mange andre forskere, der har brugt tid på at efterprøve hendes teorier, hvordan hun har misbrugt offentlige fondsmidler og det dyk i anseelse, som faget socialpsykologi fik efter afsløringen.

Roxana Gonzales: Kort glimt på stjernehimlen

Den 23. juli 2008 blev den amerikanske socialpsykolog Roxana Gonzales dømt for datamanipulation. På det tidspunkt havde hun allerede publiceret tre artikler i anerkendte tidsskrifter. Hun var på afsløringstidspunktet i gang med sin ph.d.-afhandling ved Carnegie Mellon University i USA. Ifølge afgørelsen i Office of Research Integrity (ORI, 2008) og Department of Health and Human Services (DHHS, 2008) havde Gonzales i sine publikationer foretaget alvorlige manipulationer af sine data. Hun ændrede empirisk opnåede data, så de passede til teorierne. Blandt andet ændrede hun på forsøgspersoners svar på oplevet angst (Fischhoff et al., 2005).

I en anden undersøgelse fra 2005 med 92 forsøgspersoner fandt Gonzales, at ansigtsudtryk kunne »signalere biologiske reaktioner ved stress«. Mere konkret fandt hun frem til, at når en forsøgsperson reagerede med stor angst, kunne dette aflæses i ansigtet, samtidig med at vedkommende havde forhøjede kardiovaskulære og kortisonreaktioner (Lerner et al., 2005). I denne undersøgelse forfalskede hun bl.a. kortisonværdierne.

Hendes videnskabelige uredelighed blev udelukkende opdaget, fordi nogle medarbejdere fattede mistanke til hendes forskningsresultater. Gonzales' svindel var vanskelig at opdage for udenforstående, da det krævede adgang til hendes rådata. Heldigvis kunne dette lade sig gøre, da universitetet havde installeret et meget avanceret databaseskyttelsessystem, der »tillod universitetet at fange og dokumentere dataforfalskninger og genskabe de originale data til en reanalyse og berigtigelse« (Scudellari, 2008).

I længere tid har man på universiteter og andre højere læreanstalter diskuteret nødvendigheden af at undervise såvel studerende som ph.d.-studerende i forskningsetik, så man kunne reducere forskningssvindel. Men det er åbenbart en visdom, der ikke kan overføres til alle, for Roxana Gonzales afholdt seminarer om – ja, forskningsetik.

ORI's dom over Gonzales var som i mange andre tilfælde meget skånsom. Hun kunne i en periode på tre år ikke selvstændig ansøge om forskningspenge fra offentlige fonde, og hvis hun i denne periode deltog i forskningsprojekter, skulle dette ske under opsyn af andre forskere. Dommen vakte megen harme og rejste spørgsmålet, om forskere, der har misbrugt den tillid, bevilligende myndigheder og kollegaer har vist dem, egentlig ikke for altid burde udelukkes fra forskningsverdenen. Over for dette er der andre, der indvender, at når den forsmædede forsker først har udstået sin straf, er der ikke mere at komme efter.

Marc Hauser: Højtbegavet svindler

Marc D. Hauser blev ansat som professor i psykologi på Harvard University i 1992. »Han var en stjerne inden for sit område og en intellektuel berømtthed«, som det siges i et af de førende, faglige tidsskrifter (Stoneking, 2011). Han var meget vellidt og blev af de studerende flere år i træk valgt som den mest populære professor. Han optrådte jævnligt i radio og tv og havde en mening om mange ting. Han var utrolig produktiv. I sin aktive periode publicerede han mange bøger og flere hundrede artikler i anerkendte tidsskrifter.

Hausers forskningsområde strakte sig over forskellige fagområder såsom dyrepryskologi, sprog, socialpsykologi og moralpsykologi. Bag ved disse mangeartede interesseområder lå en stræben efter at afdække i hvilket omfang menneskers og dyrs adfærd kunne forstås evolutionistisk. Han arbejdede bl.a. med at vise, at aber har kognitive færdigheder, som man ellers kun troede var forbeholdt mennesker. Foruden hans mangeårige studium af aber og andre primater, interesserede han sig meget for moral, dens udvikling og begrænsning. Han udarbejdede bl.a. *The Moral Sense Test*, hvor mennesker på nettet kan teste deres moral. I testen bliver personen stillet over for en række moralske situationer og skal derefter afgøre om det, vedkommende har set på videoen, er moralsk rigtigt eller forkert. Hausers idé var at afdække de »psykologiske mekanismer der ligger bag vore moralske bedømmelser« (Testintroduktion til *The Moral Sense*).

Den 20. august 2010 skrev dekanen fra det største fakultet på det berømte Harvard University: » ... det er med største beklagelse, at jeg må bekræfte – efter der er foretaget en gennemgribende undersøgelse fra fakultetets undersøgelseskomite – at professor Marc Hauser er fundet eneansvarlig for otte tilfælde af videnskabeligt bedrageri ifølge de standarder, der gælder for fakultet ...« (Bartlett, 2010).

Marc Hauser

I 2002 publicerede Hauser opsigtsvækkende studier over lydgenkendelse hos sydamerikanske aber, de såkaldte paryksilkeaber. Hauser havde dokumenteret, at disse aber kunne skelne mellem forskellige lydmønstre, hvilket er en adfærd, man hidtil kun havde observeret hos børn. Hausers eksperiment var meget enkelt. Aberne blev enkeltvis udsat for tre toner i et mønster af f.eks. A-B-A. Efter et stykke tid, hvor aberne forventedes at have lært dette mønster, blev de præsenteret for de tre toner i en anden rækkefølge som f.eks. B-A-A. Spørgsmålet var nu, om aberne ville være opmærksomme på denne ændring. En bekræftelse herpå var, hvis aben ved det nye lydmønster ville se på forskeren, der sad og iagttog dyret. Alle forsøg blev optaget på video, og bagefter gennemgik to personer disse bånd uafhængig af hinanden. De registrerede hver især, hvor mange gange aben så på forskeren, og derefter sammenlignede de deres scoringer. Var der uenighed om nogle scoringer, genså de den bestemte sekvens en gang til og blev så enige om, hvorvidt aben så på forskeren eller ej. Ifølge Marc Hauser var resultaterne statistisk signifikante, dvs. de levede op til de videnskabelige krav om resultaters gyldighed. Og sådan blev de også publiceret.

Men Hauser havde ikke taget misteltenen i ed. Ifølge Bartlett (2010) var der på hans laboratorium efterhånden opstået en del spændinger mellem ham og hans assistenter. De var bange for at modsige ham – for gjorde de det, kunne de være

sikre på at få en alvorlig lærestreg. I 2007 sendte en af forskningsassistenterne, der havde deltaget i kodningen af abernes adfærd, et brev til såvel universitetet som *The Chronicle of Higher Education*, et webbaseret nyhedsblad. Heri fortæller han om hokusfokus kodningen. Ifølge den anonyme, tidligere forskningsassistent, kodede Marc Hauser og en forskningsassistent abernes adfærd ud fra de samme videooptagelser. Derefter blev en anden forskningsassistent sat til at analysere de to registreringer. Til dennes store overraskelse viste det sig, at den første forskningsassistents registrering ikke viste, at aberne reagerede på skift i tonemønstret. Tværtimod, de så oftere på iagttageren ved det samme tonemønster, end når det skiftede. »Med andre ord, eksperimentet var en fiasko« (Bartlett, 2010). Omvendt viste Marc Hausers kodning, at aberne helt klart reagerede på skift i tonemønstret. Den analyserende forskningsassistent foreslog, at man skulle sætte en tredje assistent – uafhængig af de to andre – til at foretage en ny kodning af videooptagelserne. Marc Hauser reagerede voldsomt på dette forslag og fastholdt, at der ikke var nogen uoverensstemmelser. Hemmeligt foretog de to forskningsassistenter nu en analyse af Marc Hausers registreringer og opdagede, at han havde registreret totalt vanvittigt. Selv når aben slet ikke bevægede sig, blev det registreret som en positiv reaktion.

I et andet eksperiment (Hauser et al., 1995) udfordrede Marc Hauser andre kollegers tidligere fund, at det kun var chimpanser og orangutanger, der kunne genkende sig selv i et spejl. Spejl-genkendelsesmetoden var blevet udviklet af psykologen Gordon Gallup (Gallup, 1970). I 10 dage satte Gallup et stort spejl uden for chimpansernes bur og iagttog deres adfærd. Det virkede, som om chimpanserne hurtig lærte at genkende sig selv i spejlet. For nærmere at undersøge dette, fik chimpanserne under en bedøvelse et rødt farvemærke klisteret over det ene øjenbryn og på modsatte øre. Da de vågnede fra bedøvelsen, rørte de kun sjældent farvepletten, men når spejlet blev sat op foran dem, førte de straks fingrene til de farvede områder, nogle lugtede endda til deres fingre bagefter. Dette var et sikkert tegn på, at chimpanser kunne genkende sig selv i deres spejlbillede.

Da Hauser og hans kollegaer i 1995 hævdede at have bevis for, at aber som paryksilkeaber også kunne genkende sig selv i et spejl, blev de to psykologer Anderson og Gallup (1997) stærkt forundrede. De læste Hausers artikel og undrede sig over den ofte vage måde, hvorpå paryksilkeabernes adfærd var beskrevet, såvel som de stod uforstående over for de mange svagheder i dataregistreringen.

Paryksilkeabe

De henvendte sig derfor til Marc Hauser og bad om at få tilsendt nogle videooptagelser. Stor var deres overraskelse, da de så optagelserne, thi båndet indeholdt ingen overbevisende data, der kunne bekræfte, at aberne kunne genkende sig selv i et spejl (Anderson & Gallup, 1997). Da de lamslåede forskere bad om at få tilsendt alle videooptagelser, svarede Marc Hauser, at »de andre bånd var blevet stjålet«. Dette eller udsagn om, at rådata er blevet destrueret, synes at være standardsvar, når eksperimentator ikke har rent mel i posen.

Da det kom frem, at Marc Hauser havde forfalsket sine observationer, var der flere på hans institut, der fortalte, hvordan de havde observeret instituttets leder forfalske sine data. Universitetet satte nu en større undersøgelse i gang. Så i sommeren 2007, da Marc Hauser var i Australien, foretog universitetet en ransagning af hans kontor, hvorfra de fjernede computere, videooptagelser, manuskripter m.m. (Gross, 2011). Undersøgelsen blev først afsluttet i 2010.

Den endelige rapport fra Harvards komité for videnskabelig uredelighed, der undersøgte Hausers videnskabelige svindel, er ikke tilgængelig. På grund af den store medieomtale, som sagen havde fået, så dekanen sig dog nødsaget til at komme med en erklæring, der sagde, at »der blev opdaget forskellige forhold i de studier, der blev undersøgt, og at det viser sig, at eksperimenterne blev designet og gennemført, men at der var problemer i forbindelse med dataindsamling, dataanalyser, dataopbevaring og redegørelse for forskningsmetoder og resultater« (Harvard Magazin, 2010). En senere rapport fra DHHS (Department of Health and Human Services, 2012) afslørede, at Hauser også havde fabrikeret data i undersøgelsen over abers genkendelse af tonemønstre.

Hauser indrømmede aldrig, at han bevidst havde snydt, men kun at han havde begået 'signifikante fejl', som han havde lært meget af, og at han glædede sig til at vende tilbage til arbejdet. Hauser forlod dog frivilligt sin stilling efter at have været på orlov i et år. Da han forlod Harvard University, skrev han, at han var fuldt optaget af at skrive en ny bog med titlen *Ondsindethed: Forklaring på vores*

udviklede smag for at være ond (Evilicious: Explaining our Evolved Taste for Being Bad). Var titlen ren og skær galgenhumor, eller forberedte han et forsvarsskrift for sine ugerninger?

Man kan undre sig over, at en så begavet forsker som Marc Hauser, der beherskede et stort fagligt spektrum lige fra dyrepsykologi over sprog- og socialpsykologi til moralpsykologi, lod sig forlede til at begå videnskabelig snyd i sine empiriske arbejder. Som begrundelse angiver han ifølge Bartlett (2012b), at han havde alt for meget arbejde med at: »undervise, vejlede et stort antal studenter, der arbejdede i hans laboratorium, være medlem af forskellige udvalg på universitetet, være redaktør for et fagtidsskrift, være involveret i forskellige forskningssamarbejder og skrive til og for offentligheden«.

Dette er alle gode forklaringer, men må nok henvises til kategorien 'rationalisering'. For ved alt for store arbejdsbyrder vil en henvendelse til universitetsadministrationen kunne resultere i en aflastning af den overbebyrdede professor. Hvis universitetet ikke vil stille økonomiske og mandskabsmæssige ressourcer til rådighed, er der jo intet, der hindrer professoren i selv at vælge fra.

Diederik A. Stapel: Wunderkind, charmerende svindler

Allerede som 34-årig blev Diederik Stapel udnævnt til professor på Rijksuniversiteit Groningen. Hans publikationsliste var på det tidspunkt meget imponerende, og hans engelske kollega Miles Hewstone omtalte ham som en »lysende, hastigt voksende ung stjerne inden for hollandsk socialpsykologi« (Callaway, 2011). Diederik Stapel var en eftertragtet foredragsholder og var yderst populær på tv og radio. Han havde tilsyneladende en mening om de fleste af livets psykologiske tildragelser. Stapel var selv meget opmærksom på sin høje status blandt kolleger og stillede så sandelig ikke sit lys under en skæppe. I sin tiltrædelsesforelæsning som professor talte han om »den førende rolle, som socialpsykologien spillede inden for samfundsvidenskaberne«. Ganske vist, sagde han, »havde fysikken kronet sig selv som konge, men socialpsykologien var dronningen« (Levelt, 2012). Stapels støt voksende popularitet skyldtes ikke blot, at han i sin forskning tog utraditionelle emner op, men især, at han kunne fremvise overraskende resultater.

Uorden fremmer fordomsfuldhed. Blandt Stapels opsigtsvækkende artikler, publiceret i det højt anerkendte tidsskrift *Science*, viser han, at mennesker kan udsættes for diskriminerende adfærd, fordi de tilfældigvis opholder sig i rodede

Diederik Stapel, født 1966, blev igennem hele sin universitetskarriere opfattet som et vidunderbarn, som alle forventede sig utrolig meget af. Da han afsluttede sin universitetsuddannelse i psykologi og kommunikation skete det med den højeste anerkendelse (cum laude). Det samme var tilfældet med hans to doktordisputater, den ene i kommunikation og den anden i socialpsykologi. Begge disputater blev rost i høje toner. I sin forskningskarriere fik han to millioner euro i fondsstøtte (Stroebe et al, 2012).

Diederik Stapel

omgivelser, hvor der for eksempel ligger glasskår, affald, efterladte biler, forladte cykler, eller hvor fortovene ikke er ordentligt vedligeholdt. På baggrund af konkrete felteksperimenter, bl.a. på Utrecht Station og en ikke nærmere angivet gade, hvori der deltog over 100 forbipasserende, viser Stapel og Lindenberg (2011), at rodede omgivelser fremmer diskrimination, hvilket ifølge forfatterne burde få politiske konsekvenser, nemlig at myndigheder omgående må skride til handling, så snart der opdages rod og uorden i miljøet. »Tegn på rod«, siger forfatterne, »som ituslåede vinduer, graffiti og affald, der ligger rundt omkring, vil ikke blot forøge antisocial adfærd, men vil også automatisk føre til stereotypisering og diskrimination«. Der er meget, der tyder på, at Stapel aldrig har været på Utrecht Station.

Personnavnes betydning. En anden populærpsykologisk undersøgelse involverede 270 hollandske studerende der skulle vurdere kvinders personlige karakteristika, hvor den uafhængige variabel var, om kvinderne ved ægteskab havde taget ægtefællens efternavn eller ej. Disse undersøgelser er baseret på tænkte situationer, hvor forsøgspersonerne skulle forestille sig, at de til en fest mødte et ægtepar med enslydende henholdsvis forskellige efternavne. Resultaterne viste et ikke særligt flatterende billede af kvinder, der havde taget deres mands efternavn. Disse blev bedømt som »mere omsorgsfulde, mere afhængige, mindre intelligente,

mere følelsesladede, mindre kompetente og mindre ambitiøse« i forhold til deres medsøstre, der beholdt deres eget efternavn (Noordewier et al., 2010). De samme kvinder, beregnede forfatterne, tjente også betydeligt færre penge i løbet af deres aktive arbejdsliv. I betragtning af, at ca. 80 % af de hollandske kvinder skifter efternavn ved indgåelse af ægteskab, er der tale om en ganske alvorlig personlig og økonomisk deroute, kvinderne udsætter sig for, hvis de skifter efternavn. Heldigvis viste det sig da også, at alle dataene var udviklet ved skrivebordet sent om natten – ingen empiriske undersøgelser blev nogensinde foretaget.

Magt fremmer utroskab. I maj 2011 blev den daværende direktør for Den Internationale Valutafond, Dominique Strauss-Kahn, eskorteret ud af et fly i New York. Han blev anklaget for sexovergreb på en sort stuepige på et hotel i New York. Spørgsmålet, der blev diskuteret i adskillige medier verden over, var, om magtfulde mænd har en særlig stærk seksualdrift. Kun få måneder senere i september samme år kunne man finde videnskabeligt svar på dette spørgsmål. For Diederik Stapel og hans kollegaer publicerede en undersøgelse med svar fra 1.561 professionelle erhvervsfolk i forskellige magtpositioner. Deltagerne blev fundet ved at e-maile til dem, der abonnerede på et hollandsk tidsskrift for professionelle. Resultaterne – baseret på 1.259 besvarelser af de intime spørgsmål – viste, at »der er en positiv sammenhæng mellem mennesker i magtfulde positioner og utroskab, fordi magt øger selvtiliden med hensyn til at tiltrække partnere«. Undersøgelsen, der blev bragt i det ansete tidsskrift *Psychological Science* (Lammers et al., 2011) vakte stor opmærksomhed, fordi den også viste, at sammenhæng mellem magtfulde positioner og utroskab ikke kun gjaldt mænd, men i lige så høj grad kvinder.

Artiklen rummer en del alvorlige mangler som hvor mange spørgeskemaer, der blev udsendt, og hvordan forskerne fik adgang til modtagernes e-mail adresser. Til læserens store overraskelse undlader forfatterne at reflektere over, hvorfor 302 af de 1.561 deltagere undlod at besvare de intime spørgsmål. Allerede disse mangler burde have fået reviewerne til at afvise artiklen, men fordi Stapel var et kendt navn, passede den det nøglehul, peer-review, der skulle garantere videnskab på højt niveau. Nogle måneder efter publikationen blev det afsløret, at der aldrig var blevet udsendt et eneste spørgeskema. Resultaterne var hentet ud af den blå luft.

Tal sagte på biblioteker. I to studier med 229 studenter viste Stapel og hans medforfattere, at omgivelserne spiller en rolle med hensyn til at aktivere bestemte sociale normer. Dette gælder især, når normerne relaterer sig til ens egen for-

ventede adfærd som f.eks. at gå ind på et bibliotek eller gå på en restaurant med hvid dug og vinglas på bordet. I disse tilfælde ændrer mennesker deres adfærd som f.eks. at bevæge sig stille, tale sagte og i øvrigt opføre sig i overensstemmelse med det, de tror, andre forventer af dem. Det er de såkaldte subjektive normer, der tilpasser sig de aktuelle omstændigheder (Joly, Stapel & Lindenberg, 2008). Der er sådan set ikke meget nyt i denne forskning, da det er påvist af flere andre forskere, at f.eks. kantiner, hvor de spisende ikke rydder op efter sig, inviterer til mere uorden end de kantiner, hvor oprydningsreglerne overholdes. Det nye og overraskende i den omtalte undersøgelse af Joly, Stapel og Lindenberg er, at de fik antaget deres undersøgelse med fabrikerede data i et velanskrevet tidsskrift.

Kødspisere er selviske og mindre sociale end vegetarianere. I august 2011 bragte den hollandske avis, *Dutch Daily News* under overskriften 'Kødspisere er selviske og mindre sociale' en omfattende omtale af en undersøgelse, som psykologiprofessorerne Marcel Zeelenberg, Diederik Stapel og Roos Vonk havde gennemført (Anonymous, 2011b). Heri viser de bl.a., at: »Kød bringer det værste frem i mennesket«, at kødspisere er mindre sociale og mere »lømmelagtige« end vegetarianer. Kød har en symbolsk værdi, fordi det er dyrere end grøntsager og giver kødspiseren en oplevelse af at være mere værd end andre. Denne »følelse af overlegenhed« giver sig også udslag i, at mennesker, der føler sig usikre, griber fat i kød som en livslinje for at genvinde deres selvtillid. »Kød sætter skub i din status og dit ego«, som en af professorerne udtrykte sig. Detaljerede data om undersøgelsens design, metode og informantgruppe findes ikke, da undersøgelsen aldrig nåede at blive publiceret, før rektor på Tilburg University iværksatte en omfattende undersøgelse af Stapels videnskabelige luftslotte.

Slutspillet begynder

I sommer 2011 blev Diederik Stapel sent om aftenen kaldt til et møde hos daværende institutleder på Psykologisk Institut, professor Marcel Zeelenberg. De var gamle studiekammerater og havde publiceret artikler sammen. Stapel havde ingen anelse om, at dette møde skulle være begyndelsen på hans videnskabelige nedtur. Zeelenberg konfronterede Stapel med anklager om videnskabelig snyd, som to studerende havde forelagt ham. Stapel nægtede pure og forsvarede sig med, at der nok mere var tale om kollegaers misundelse over hans enorme succes. Zeelenberg lod sig ikke besnære af denne rationalisering og gik dagen efter videre med anklagen til Tilburg Universitys rektor, der iværksatte en omfattende

undersøgelse. I 2012 kom universitetets endelige rapport (Levelt, 2012), hvori Stapel offentligt blev anklaget for både at have fabrikeret og manipuleret med sine empiriske data.

På baggrund af komiteens meget grundige undersøgelser afsløredes det, at Stapel havde svindlet med sine data i mindst 55 publikationer, hvoraf de 30 var peer-reviewed. Derudover viste det sig, at 10 ph.d.-afhandlinger, som Stapel havde vejledt, var 'forurenede' (contaminated). Nok havde rygterne talt om omfattende snyd, men da der først blev sat tal på omfanget, talte man om en skandale, der havde ramt ikke blot Tilburg University, men også faget socialpsykologi. Allerede året før den endelige rapport forelå, var konturerne af Stapels snyd og bedrag så tydelige, at han blev afskediget på gråt papir, kun 45 år gammel.

Stapel benyttede sig ifølge Levelt-rapporten af forskellige fremgangsmåder:

Konstruktion af data

Sammen med studerende eller kollegaer ville Stapel udvikle hypoteser, diskutere metoder og endelig udvikle spørgsmål til et spørgeskema. Samtidig diskuteredes, hvor dataene skulle indsamles, hvor mange personer der skulle indgå i forsøget og en række andre ting, som normalt diskuteres mellem forskningskollegaer. Spørgeskemaerne blev dog aldrig uddelt, for »mr. Stapel skabte sit eget datasæt, der i stor udstrækning bekræftede hans antagelser« (Levelt, 2012). Enten bad han andre – ofte ældre studerende – om at analysere disse fiktive data, eller også gjorde han det selv.

Datamanipulation

En anden måde at opnå smukke resultater på var ved at manipulere de indsamlede data. De empiriske data blev givet til en studerende, der skulle indtaste dem for professoren. Når Stapel fik de indtastede data, manipulerede han med tallene, så de passede til hans hypoteser eller teorier. Dernæst blev de maltrakterede data videregivet til en ph.d.-studerende, som derefter skulle analysere dem og skrive en rapport. Flere af Stapels undersøgelser lider under det, som undersøgelseskomiteen kalder for 'verifikations bias', dvs. »forskningsprocedurer, hvorved negative resultater bliver undertrykt«, hvilket bl.a. sker ved at fjerne ekstreme resultater fra analysen. Dette er utilgivelig manipulation af datamaterialet, da det bekræfter forskerens hypoteser/teorier, men samtidig er milevidt fra den virkelighed, undersøgelsen skulle beskrive.

Gøgeunge-strategi

På samme måde, som gøgen lægger et æg i andre fuglereder, sendte Stapel opdagede data til kolleger, hvis aktuelle forskning han havde hørt om. Han skrev til dem, at han fra tidligere undersøgelser havde nogle data liggende, som han desværre endnu ikke havde haft tid til at bearbejde, men at han gerne så, at disse aktive forskere analyserede dem og medinddrog dem i deres undersøgelser. Tilsyneladende var forskerne tilfredse med disse oplysninger, i hvert fald stillede de ingen kritiske spørgsmål med hensyn til hvornår, hvor og hvordan, dataene var indsamlet.

Man kan undre sig over, at ingen af hans ph.d.-studerende stillede mere kritiske spørgsmål til det udleverede datamateriale, som de egentlig selv burde have indsamlet. Men her dokumenterer undersøgelseskomiteen, at Stapel benyttede sig af et gement psykologisk trick. Han knyttede de studerende emotionelt og fagligt nært til sig ved at invitere dem til middag, gå i biografen med dem og på mange andre måder få dem til at føle sig som en personlig ven af professoren. Dette, kombineret med Stapels karismatiske udstråling, hans nationale og internationale berømmelse medførte, at de fleste ph.d.-studerende ikke turde stille spørgsmål ved professorens gøremål. Gjorde de det, faldt hans kritik omgående, og det blev over for den formastelige ph.d.-studerende understreget, at »sådanne spørgsmål ansås for mistillid og derfor ikke burde stilles« (Levelt, 2012). For ikke at sætte det personlige venskab over styr trak de kritiske studenter hurtigt følehornene til sig.

Hvorfor snød Stapel med sine data?

Stapel fortæller, at hans snyd mere eller mindre begyndte ved en tilfældighed:

»Jeg var alene på mit smarte kontor på Groningens Universitet ... Jeg åbnede filen med forskningsdata, som jeg havde indtastet og kom uforvarende til at ændre et 2-tal til et 4-tal ... Jeg så på døren. Den var lukket ... Jeg så på dataopstillingerne (matrix) og klikkede på musen for at udføre de relevante statistiske analyser. Da jeg så de nye resultater, var verdenen igen blevet logisk« (Borsboom & Wagenmakers, 2013). Fra dette første skridt var der ikke langt til systematisk at ændre på indsamlede data for til sidst at fabrikere dem selv. Ofte producerede han data hjemme hos sig selv om aftenen, når alle var gået i seng, for så var der ingen, der kunne kigge ham over skulderen. Når de første talkolonner var indtastet, fik computerens statistiske program lov til at analysere dem, hvorefter Stapel systematisk ændrede på talrækkerne, indtil de viste de smukkeste resultater.

I 2013 udgav Diederik Stapel en selvbiografi på 315 sider: *Ontsporing*, der kan oversættes til dansk som »Afsporing«. I denne bog giver Stapel et opsigtsvækkende indblik i, hvordan han begyndte med sine falsknerier, og hvordan han efterhånden mere og mere blev grebet af kunsten at frembringe smukke talrækker, der passede til hypoteserne. Desværre findes bogen kun på hollandsk, hvorfor vi er henvist til at citere fra Borsboom & Wagenmakers (2013) boganmeldelse.

Stapel beskriver, hvordan han efterhånden blev mere og mere afhængig af at få fingrene ned i 'kagedåsen' og bade sig i talmagiens lysende skær. Han publicerede den ene række valide data efter den anden, og nogle af hans kollegaer begyndte at tale om, at tallene var 'for gode til at være sande'. Men dette var kun en endnu større tilskyndelse til at fortsætte – for ingen tjekkede jo hans data alligevel. Selv de fine, anerkendte tidsskrifter, som han sendte sine manuskripter til, godtog dem ukritisk.

Selv mener Stapel, at forskellige faktorer gjorde, at han ikke kunne opgive sit djævelske spil: »Behovet for at få succes, ambitioner, dovenskab, nihilisme, ønske om magt, angst for at miste status, stræben efter løsninger, harmoni, publikationspres, arrogance, følelsesmæssig distance, ensomhed, skuffelse, ADD [opmærksomhedsforstyrrelse], afhængighed af at finde svar« (Borsboom & Wagenmakers, 2013). Hvis ovenstående er rigtigt og ikke kun en tilfældig opremsning, må man sige, at Diederik Stapels jagt efter anerkendelse, succes og magt til sidst fik ham mast op i et hjørne, hvor præstationspresset blev det umættelige uhyre, der konstant skulle fodres.

Da undersøgelseskomiteens første resultater kom frem, blev Diederik Stapel interviewet af den hollandske avis *Brabants Dagblad* (Boon, 2011), hvor han citeres for at sige: »Jeg fejlede som videnskabsmand. Jeg tilpassede forskningsdata og fabrikerede forskning. Ikke kun én gang, men mange gange, ikke kun for en kort periode, men over en længere periode. Jeg må erkende, at jeg har chokeret og forarget mine kollegaer på grund af mine handlinger. Jeg har stillet mit område, socialpsykologi, i et dårligt lys. Jeg skammer mig og beklager dybt ... Jeg tror, det er vigtigt at understrege, at jeg aldrig har medinddraget mine kollegaer

i min dårlige adfærd. Jeg skylder mine kollegaer, mine ph.d.-studerende og hele den akademiske verden mine oprigtige undskyldninger ... Jeg kunne ikke modstå presset for at vinde, at publicere, blive bedre og bedre. Jeg ville for meget, for hurtigt. I et system, hvor der kun er lidt kontrol, hvor mennesker arbejder alene, der gik jeg den forkerte vej. Jeg vil gerne understrege, at de fejl, jeg gjorde, ikke skete ud fra selviske motiver».

Der kan stilles mange spørgsmålstejn ved Stapels oprigtighed. Var han virkelig så presset, eller nød han sin berømmelse og sine kollegaers næsegruse beundring. Er det hele en efterrationalisering? Hvor ærlig er han egentlig? Her skal kun parentetisk bemærkes, at hollandske anmeldere af bogen har konstateret, at Stapel i bogens sidste kapitel har plagieret fra såvel James Joyce som Raymond Carver (Pastore, 2013).

Hvorfor sad en så begavet person som Diederik Stapel nat efter nat med krum ryg ved sit skrivebord og fabrikerede nye data eller torturerede indsamlede data, indtil de makkede ret. Hvorfor brugte han ikke sin fantasifuldhed til at indsamle data, forfine sine redskaber og afdække virkeligheden, som den er? For intet er vel smukkere end at beskrive og analysere menneskers blomstrende mangfoldighed og til tider uforudsigelighed.

Konsekvenser af Stapels bedrageri

Stapel var meget kreativ med at finde på spændende, iøjnefaldende eksperimenter, der vakte opsigt i medierne. Rent praktisk fik Stapels bedrageri ingen alvorlige konsekvenser. Stapel arbejdede ikke inden for det klinisk-psykologiske område, og hans publikationer havde kun ringe praktisk anvendelsesværdi endsige kunne danne grundlag for nye socialpsykologiske teorier.

For hans medforfattere var det dog chokerende at blive knyttet til den hurtigt voksende skandalesag. De måtte alle stå skoleret for undersøgelseskomiteen, der ville afdække deres eventuelle delagtighed i snyderierne. Derudover blev medforfatterne kritiseret for ikke på ansvarlig vis at have sat sig ind i, hvordan dataene var blevet indsamlet og bearbejdet.

Mest gik det dog ud over de ph.d.-studerende, der skrev deres afhandlinger under Stapels vejledning. Det viste sig, at de fleste havde fået et datasæt udleveret af deres vejleder, som de efterfølgende skulle analysere. De blev således promoveret uden reelt at have udført eksperimentelt arbejde. Selvom de ph.d.-studerendes doktorarbejde var baseret på falske data, fik de lov at beholde

deres doktorgrad, fordi undersøgelseskomiteen anerkendte deres uvidenhed om snyderiet. Men deres afhandlinger var totalt værdiløse og kunne ikke danne grundlag for efterfølgende forskningsansøgninger, hvilket var et utroligt slag mod deres karriereforløb. Som bedømmelseskomiteen skriver: »At have mr. Stapel som ph.d.-vejleder var på et tidspunkt en fordel for den studerende, men nu er det modsatte tilfældet« (Levelt, 2012). Foruden de involverede personer havde skandalen også betydning for de tre universiteter, hvor Stapel havde udført sine snyderier, nemlig universiteterne i Tilburg, Groningen og Amsterdam, »hvis anseelse er blevet ødelagt« (Levelt, 2012).

Fagkollegaer var ikke sene til at diagnosticere Diederik Stapel på afstand. En retsmedicinsk psykolog skrev i *Dutch News*, at »han har en neurotisk personlighed, og hans tvangstanker er en byrde for ham« (Anonymous, 2011a). En psykolog fra Santa Barbara mener, at Stapels adfærd ligner en sociopat, da »han ikke har nogen empati for sine kollegaer, som han trækker med ned i sølet« (Khan, 2011). Ifølge flere medier har Diederik Stapel svære psykologiske problemer, men han har ifølge *Huffington Post* (Anonymous, 2014) accepteret at udføre 120 timers samfundstjeneste, samtidig med, at han mister sociale ydelser svarende til 18 måneders løn. En nådig straf, når man tænker på, hvor mange unge menneskers videnskabelige karriere han har på sin samvittighed.

Reaktionerne på Stapels videnskabelige bedrageri var omfattende. Nogle talte om, at det var et af socialpsykologiens 'mørkeste kapitler', andre at »socialpsykologien synes at have alvorlige forklaringsproblemer« (Yong, 2012b). Psykologen Daniel Kahneman talte direkte om, at hele det socialpsykologiske område havde fået alvorlige problemer, da man ikke længere kunne regne med fagets resultater (Levelt, 2012). I og med at Kahneman er nobelprismodtager i økonomi, fik hans kritik megen omtale i et utal af tidsskrifter.

Dirk Smeesters: En rådden forskningskultur

I modsætning til Diederik Stapel, der året forinden var blevet afsløret som en af de største videnskabelige svindlere inden for det psykologiske fagområde, sad Smeesters ikke kun ved skrivebordet og konstruerede data. Han indsamlede også data, men håndplukkede derefter de data, der passede bedst til hans hypoteser og teorier, dvs. afvigende data blev fjernet fra det materiale, der blev gjort til genstand for analyse. På denne måde fik han meget fine resultater med høj signifikans. Disse resultater vakte en del opsigt, men blev også hans Waterloo, idet en anden

Socialpsykologen Dirk Smeesters var professor i marketing på Rotterdam School of Management, Erasmus Universiteit i Holland, hvor han bl.a. underviste i penges psykologi og »ubevidste påvirkninger af vores perception og adfærd«. Han var en lovende forsker, men hans karriere fik en brat afslutning. Den 21. januar 2012 indsendte han sin afskedsbegæring, og i juni samme år blev han afskediget fra universitetet med den begrundelse, at hans forskningsresultater var »statistisk højst usandsynlige«. Det viste sig, at Smeesters i flere artikler havde baseret sine empiriske data, så de passede til hans hypoteser.

socialpsykolog, Uri Simonsohn fra University of Pennsylvania, undrede sig over de perfekte data, der blev fremlagt i Smeesters artikler, f.eks. i hans artikel om, hvordan farver påvirker mennesker adfærd (Smeesters & Liu, 2011). Simonsohn var ferm til statistik og bad derfor Smeesters i august 2011 om at tilsende ham sine rådata, så han kunne foretage en renanalyse af dem. Ikke overraskende viste denne analyse helt andre resultater end dem, Smeesters havde publiceret. Da Simonsohn bad om flere data, fik han at vide, at alle Smeesters rådata var bortkommet som følge af computernedbrud. Derpå blev der nedsat en undersøgelseskomite, der analyserede 29 af Smeesters artikler, hvoraf tre sidenhen er blevet trukket tilbage. Det, som Smeesters har tilfælles med de andre bedragere, er, at han var alene om at indsamle dataene, selv når han samarbejdede med andre forskere om projektet. Fordi han var så respekteret, var der ingen, der tvivlede på hans redelighed.

En ting er, at bedrageren må se sin forskningskarriere afsluttet, noget andet er, at vedkommendes samarbejdspartnere også kommer til at lide under det. Ikke blot bliver deres publikationer trukket tilbage, men de bliver til tider direkte eller indirekte angrebet for naivitet, godtroenhed og udsat for ubehagelig mistænkeliggørelse. Dette skyldes bl.a., at det for udenforstående er vanskeligt at forstå, hvordan det kan være, at en bedragers medforfattere ikke anede uråd. I sagen

Smeesters tog en af medforfatterne, Jonathan Levav, bladet fra munden og gav en beskrivelse af, hvordan det foregik. Han skriver bl.a., at han var medforfatter på to publikationer, som dog ikke nåede at blive publiceret, før Smeesters datamanipulation blev afsløret. Han skriver, at han ikke deltog i selve dataindsamlingen og ikke havde grund til at stille sig kritisk over for dem, for, som det hedder »Dirk er en behagelig, intelligent fyr og en entusiastisk samarbejdspartner. Han var god til forskningskritik, og han var respekteret inden for fagområdet ... Så da dataene månedvis kom i en lind strøm, var der næppe noget mistænkeligt ved det« (Dobbs, 2012). Det som Levav antyder er den ideelle situation, hvor forskere har tillid til hinanden og ikke hele tiden går og stiller spørgsmålstejn ved samarbejdskollegaernes integritet og ærlighed.

Smeesters selv forsøgte at retfærdiggøre sine handlinger med at henvise til, at der inden for marketing og socialpsykologi findes en forskningskultur, hvor »tvivlsom forskningspraksis« ikke er ukendt. En påstand, der delvis understøttes af en undersøgelse fra 2012, der viser, at godt halvdelen af mere end 2.000 psykologer indrømmede at have set bort fra de data, der ikke understøttede deres hypoteser (John et al., 2012).

Selv en snyder har en æresfølelse. I et interview med den belgiske avis *The Standard* indrømmer Smeesters, at nok har han begået fejl, men han har ikke fabrikeret data: »Jeg er ikke nogen Diederik Stapel«, siger han. Denne påstand tilbagevises dog af datadetektiven Uri Simonsohn såvel som af formanden for undersøgelseskommissionen. Begge påpeger, at Smeesters ikke blot har været meget selektiv i sine dataudvælgelser, men også har fabrikeret data.

Elke Geraerts: Stop forfølgelsen, ellers ...!

Elke Geraerts arbejder med erindringer om 'traumatiske forhold som seksuelt misbrug af børn', PTSD og falske erindringer. Elke Geraerts blev i lighed med Diederik Stapel og Dirk Smeesters allerede som ung forsker betragtet som meget lovende og fik sin postdoc fra Harvard University, USA. Sidenhen blev hun ansat som lektor på Erasmus Universiteit Rotterdam, Holland.

I 2008 publicerede hun i tidsskriftet *Memory* sammen med tre ældre kollegaer, McNally, Jelicie & Merckelbach, en artikel om falske erindringer hos seksuelt misbrugte børn. Efter artiklen var blevet publiceret, blev hendes medforfattere skeptiske over for de fremlagte data. De havde mistanke om dataselektion, dvs., at nogle forsøgspersoner var blevet erstattet af andre (Anonymous, 2013a). Result-

Næppe havde skandalerne om snyderne Diederik Stapel og Dirk Smeesters lagt sig, før en ny sag dukkede op. Denne gang var det dog ikke en socialpsykolog, men en klinisk psykolog, Elke Geraerts, der stod anklaget for at fuske med sine data. Ifølge hendes egen hjemmeside er hun eksperimental psykopatolog.

Elke Geraerts

taterne var simpelthen for gode til at være sande. De bad derfor om at få adgang til Elke Geraerts rådata. Men Elke Geraerts nægtede at udlevere dataene under henvisning til, at de var fortrolige. Man kan jo undre sig over, hvorfor dataene skulle være fortrolige for artiklens medforfattere. En sådan forklaring er uacceptabel og forstærker mistanken om, at der er noget galt ved det hele.

Den hollandske statistiker Richard Gill henvendte sig til Geraerts for at få lov til at reanalysere hendes data. Efter mange forhindringer indvilligede hun endeligt i at mødes med ham, men umiddelbart før dataoverdragelsen fik Gill at vide, at universitetet selv ville foranstalte en undersøgelse, og at Geraerts ikke længere havde lov til at videregive sine data (Gill, 2013).

Universitetets undersøgelseskomite var tilsyneladende ikke særlig grundig, for ifølge en af medforfatterne, McNally, undersøgte de ikke dataene nærmere. De nøjedes med at konstatere, at nok fandtes der »fejl i *Memory*-publikationen, men, nej, disse fejl var ikke kreeret med overlæg« (Retraction Watch, n.d.)¹¹ Ikke nok med det, men universitetets præsident skrev til medforfatterne, at sagen dermed var afsluttet, og at enhver kommunikation herom fremover skulle gå via ham. »Ellers ville Geraerts klage over stalking (forfølgelse)« (Retraction Watch,

¹¹ Prof. Han van der Maas' undersøgelsesrapport forefindes desværre kun på hollandsk.

n.d.). Dette skridt er totalt uacceptabelt, fordi forskningsdata, der kaldes videnskabelige, skal være offentligt tilgængelige og gennemskuelige. Er der mistanke om datamanipulation, skal dataene uden tøven frigives til en nærmere analyse.

Sagen er indtil videre ret uafklaret. Nogle hævder, at der nok foreligger visse afvigelser i dataene, men at dette mere skyldes sjusk end bevidst snyd, og så er der andre, der mener, at der foreligger alvorlig datamanipulation, men som ikke kan dokumentere det, fordi de ikke kan få adgang til Geraerts rådata. Man må håbe, at den mistænkte forfatter kommer på bedre tanker og enten erkender sit videnskabelige snyderi eller får rensat sit navn og dermed også fagets anseelse ved at frigive sine rådata. Elke Geraerts er – ifølge *YouTube* – blevet kaldt for ‘Hollands smarteste kvinde’. Der kan der være noget om – for smart har hun i hvert fald været (Geraerts, 2012).

Lawrence Sanna: Universitetets love hindrer aktindsigt

Den 28. juni 2012 opgav Lawrence Sanna sin stilling som professor i socialpsykologi ved University of North Carolina. Den formelle årsag til fratrædelsen er ikke kendt, fordi universitetet på en forespørgsel fra *Nature International Weekly Journal of Science* svarede, at de ikke kunne give oplysninger i henhold til universitetets love. Forud var gået en kort mail-udveksling mellem Sanna og Uri Simonsohn, psykologen med sans for statistik. Simonsohn var faldet over Sannas forskning, der vedrører beslutningstagen og moral. Særlig en artikel vakte hans opmærksomhed. Det var en artikel, der på baggrund af empiriske data viste, at menneskers fysiske position spiller en vigtig rolle i deres moralske adfærd og villighed til at donere penge til velgørenhed eller hjælpe andre (Sanna et al., 2011). Når en person går op ad en rulletrappe, vil vedkommende bagefter agere mere altruistisk end når personen går ned ad en rulletrappe. Eksperimentet gik i sin enkelthed ud på at undersøge, hvor mange mennesker, der lagde penge i en indsamlingsbøsse, når de kom op henholdsvis ned ad en rulletrappe. I et andet eksperiment undersøgte man studerendes hjælpsomhed afhængig af, om de sad højt oppe i et auditorium eller forneden. Også her viste det sig, at de studerende, der sad oppe i auditoriet var mere hjælpsomme end dem, der sad forneden. I et tredje eksperiment undersøgte forskeren, hvor meget stærk krydret sovs studerende, der sad højt oppe henholdsvis forneden i et auditorium syntes. at andre deltagere i eksperimentet skulle nedsvælge. Her viste det sig, at de, der sad foroven i et auditorium, tildelte mindre portioner end dem, der sad forneden. Heraf slutter forfatterne, at proso-

Ifølge psykologen Lawrence Sanna bliver menneskers moral påvirket af deres kropssposition. Fotoet viser ikke Lawrence Sanna.

cial adfærd fremmes ved, at personer befinder sig i en fysisk høj position. Denne undersøgelse vakte stor opmærksomhed, da den ramte lige plet i den nye psykologiske interesse for, »hvordan kroppen og omgivelserne påvirker vores tanker« (Yong, 2012a).

Simonsohn undrede sig imidlertid over, at middelværdien i forsøgene med de to kropsspositioner var forskel-

lige, men standardafvigelserne ikke desto mindre »var uhyggelig ens«, hvilket er så godt som statistisk umuligt. Simonsohns videnskabelige nysgerrighed var vakt, og han kontaktede Lawrence Sanna, men fik aldrig svar på sine spørgsmål. I forskerkredse rygtedes det meget hurtigt, at der var noget under opsejling, og at universitetet, hvor Sanna var ansat, var i gang med at iværksætte deres egen undersøgelse. Men det, de fandt frem til, er ikke tilgængelig for andre. Universitetet ville kun meddele, at Sanna havde forladt sin stilling. Hertil kunne redaktøren på *Journal of Experimental Social Psychology*, hvor Sanna havde publiceret sine artikler, tilføje, at Sanna havde bedt om, at tre af hans artikler blev trukket tilbage.

Helmuth Nyborg: Civilisationens eller forskerens undergang?

Den 23. november 2005 anmodede den daværende institutleder på Psykologisk Institut ved Aarhus Universitet, at der blev nedsat »et fagkyndigt udvalg til bedømmelse af Helmuth Nyborgs forskningsprojekt vedrørende kønsforskelle i intelligens« (Kjeldgaard, n.d.). Baggrunden for dette alvorlige skridt var, at professor Helmuth Nyborg i 2002 i dagbladet *Politiken* refererede til sin undersøgelse, der viser, at mænd er mere intelligente end kvinder. Disse resultater er baseret på en undersøgelse gennemført i Skanderborg fra 1976-1990. Her blev skolebørn testet med forskellige intelligencetest. Samtidig blev børnene nøgenfotograferet fra tre forskellige vinkler, pigerne fik målt afstanden mellem brystvorterne, og drengene

fik målt størrelsen på deres testikler. De omtalte kønsforskelle i intelligens vakte opmærksomhed blandt forskere, der henvendte sig til Nyborg for at få adgang til dokumentationsmaterialet. Forskerne ønskede at foretage en reanalyse af datamaterialet for at se, om Nyborgs resultater var holdbare. Dette er normal praksis i den akademiske verden, men Nyborg nægtede at udlevere disse data. Efterhånden som Nyborg publicerede flere undersøgelser, der bekræftede kønsforskelle i intelligens hos mænd og kvinder, viste der sig en række uoverensstemmelser. I Skanderborgundersøgelsen reduceres det oprindelige antal på 325 personer i aldersgruppen 8-14 år til 219 og i aldersgruppen 'over 16 år' forøgedes antallet pludselig fra 52 til 62 personer (Gustafsson et al., 2006; Mammen, 2005). Efterhånden opstod der også tvivl om undersøgelsesmetode og statistisk bearbejdning af dataene. Til trods for omfattende anmodninger om at gøre alle data offentligt tilgængelige, nægtede Nyborg at gøre dette. Han sendte nogle data til Institut for Psykologi med det udtrykkelige krav, at disse data ikke måtte gøres tilgængelige for andre forskere (Mammen, 2005). På grund af det stigende krav fra forskerne om at få adgang til de tilgrundsiggende rådata, Nyborgs modvilje mod at imødekomme kravene og den mere og mere uforsonlige tone i brevvekslingen mellem de involverede parter, anmodede institutlederen på Psykologisk Institut ved Aarhus Universitet, at der nedsættes et fagkyndigt bedømmelsesudvalg.

Godt et år senere, den 16. marts 2006, kom det fagkyndige udvalgs vurdering (Gustafsson et al., 2006), og heri kritiseres Nyborg bl.a. for ikke at have forholdt sig til det store frafald i hans undersøgelse, hvilket ifølge udvalget »gør kvaliteten af datene usikker«, at forskningsdesignet er beskrevet ufuldstændigt, at de anvendte statistiske metoder er problematiske, at der findes problemer i dataanalysen og at forskningsresultaterne ikke er blevet gjort tilgængelige for andre forskere.

Utilfreds med det fagkyndige udvalgs bedømmelse indbragte Nyborg sagen for »Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed« (UVVU), der i sin afgørelse 4. juli 2007 gør opmærksom på, at det ligger uden for udvalgets kompetenceområde at »vurdere kvaliteten af den relevante forskning« (Basse, 2008). Der tages således ikke stilling til mange af de kritikpunkter, som det fagkyndige udvalg fremsatte. UVVU forholder sig kun til, at Nyborg ikke har diskuteret det store frafald i længdeundersøgelsen og ikke har givet offentlig adgang til sine data, så andre forskere kunne efterprøve konklusionerne. Derfor hedder det i konklusionen, at »UVVU ikke finder, at der foreligger dokumentation for, at Nyborg har udvist uredelighed« (Basse, 2008). Denne afgørelse vakte megen

Helmuth Nyborg holder afskedsforelæsning på Aarhus Universitet i 2006.

undren i videnskabelige kredse, og der blev talt og skrevet om, at udvalget nærmest havde overflødiggjort sig selv, hvis dets mandat udelukker en vurdering af forskningens kvalitet.

Et evigt tilbagevendende problem ved psykologiske undersøgelser er deres repræsentativitet. Dette problem findes også i Skanderborg-undersøgelsen. Ganske vist hævder Nyborg, at børnene i undersøgelsen var omhyggeligt udvalgt, sådan at de var repræsentative i forhold til de socio-økonomiske forhold og bosted (Nyborg, 2003). Men undersøgelses populationen er behæftet med et meget stort frafald. I Nyborgs kommentarer til det fagkyndige udvalgs bedømmelse skriver han: »Fralfaldet af deltagere i den foreliggende undersøgelse skyldes måske hovedsageligt den voksende modstand mod gentagne blodprøver ... og nøgenfotografering ... Der er ingen tegn på, at dette havde nogen indflydelse på de kognitive variable« (Nyborg, 2006). Om og i givet tilfælde hvilke undersøgelser Nyborg har foretaget for at afdække motiverne for at forlade undersøgelsen før tid, får læseren ikke noget at vide om.

Undersøgelsen rummer imidlertid også en anden bias (skævhed), der ikke er undersøgt. Vi ved fra Nyborg, at de unge deltagere selv såvel som deres forældre

skulle give tilladelse til deltagelse i det flerårige projekt. Hvad vi imidlertid ikke får at vide er, hvor mange af de potentielle deltagere eller deres forældre, der svarede positivt henholdsvis negativt på henvendelsen. Dette er meget afgørende at få at vide. Allerede for 60 år siden gjorde Maslow & Sakoda (1952) opmærksom på, at når en undersøgelse er baseret på frivillighed, er det hovedsageligt uadvendte personer, der melder sig. Dette kaldte de for 'deltagerbias' (se nærmere om Maslows opdagelse i afsnittet om Kinsey). I en undersøgelse som Nyborgs, hvori indgår udfyldelse af mange intelligenstag, nøgenfotografering, måling af afstand mellem pigernes brystvorter og måling af drengenes testikler, vil denne deltagerbias højst sandsynligt slå igennem. At undervurdere nøgenfotograferingens betydning for til- eller fravalg af deltagelse er ganske enkelt naivt. Som Bente Toft (2011) lidt sarkastisk udtrykker det: »Men jeg havde gerne set IQ-tal for de forældre, der meldte fra og til. IQ-tal for dem, der sagde nej til at udsætte deres døtre for årlige nøgenfotograferinger og brystvortemåling. Og tal for dem, der sagde nej på drengenes vegne. Det burde været interessant at få belyst. Ifølge Helmuth Nyborg er IQ-arveligheden jo helt oppe på 60-80 % ...«.

De to former for fravælgelse, dem der siger nej fra begyndelsen og dem der forlader undersøgelsen midt i det hele, medfører, at man må stille sig mere end skeptisk over for påstanden om, at deltagerne i undersøgelsen var repræsentative i forhold til aldersgruppen. Enhver forsker med respekt for sig selv ville nærmere undersøge motiverne for deltagelse/fravalg i undersøgelsen henholdsvis de frafaldnes motiver – eller afholde sig fra at kalde populationen i undersøgelsen for repræsentativ.

Man kan kun undre sig over Nyborgs modvilje mod at lade andre forskere få adgang til hans rådata. I *Vejledende retningslinjer for forskningsetik i samfundsvidenskaberne* (2002, afsnit 5), hedder det, at »det påhviler forskeren at gøre sine forskningsresultater tilgængelige for offentligheden samt at fremlægge dem i overensstemmelse med almindelige videnskabelige principper og undgå fortegnede eller ufuldstændige fremstillinger«. For at fjerne enhver mistanke om datafabrikation eller datamanipulation burde Nyborg have været samarbejdsvillig i stedet for at modsætte sig almindelig videnskabelig praksis.

I 2002 fortalte Nyborg til *Dagbladet Politiken*, at mænds intelligenskvotient er højere end kvinders. Knap et årti senere, i 2012, hævdede Nyborg, at han kunne dokumentere, at ikke-vestlige indvandrere udgjorde en alvorlig trussel mod det vesterlandske samfund, fordi deres intelligenskvotient ikke blot var lavere end

vesterlændinges, men de fødte også flere børn. Resultatet vil være, skriver Nyborg (2012), at »borgere med udenlandsk oprindelse omkring 2085 vil være talmæssigt i overtal i forhold til etniske danskere ... [og] ... at den gennemsnitlige IQ i Danmark tilsvarende vil falde fra 98 i 1979 til 93 i 2072«. Nyborg siger advarende, at hvis ikke vi sørger for, at intelligente kvinder får flere børn, så risikerer vi ikke blot, at »den vesteuropæiske befolkning bliver en minoritet i deres eget fædrene hjemland«, men også, at de »delvis arvelige antidemokratiske holdninger, autoritære kulturer og dogmatiske religiøse præferencer, der ofte ses i lav-IQ-lande«, bliver dominerende. Sagt på en anden måde, så vil resultatet af dominansen af ikke-vestlige indvandrere med lav IQ være, at de kommer til at »ødelægge den økonomiske og sociale infrastruktur, som er nødvendig for at opretholde et højt uddannelsesniveau, velfærd, demokrati og den vestlige civilisation« (Nyborg, 2012). Så sandelig en dommedagsprofeti, der vil noget.

Institutlederen på Psykologisk Institut i Aarhus og to kollegaer, der i flere år har forholdt sig kritisk til Nyborgs forskningsresultater, mente – efter en grundig granskning af Nyborgs artikel – at undersøgelsen rummede så alvorlige fejl, at de indklagede ham for »Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed« (UVVU).¹² Hovedanklagerne gik ud på, at Helmuth Nyborg bl.a. »havde foretaget plagiering, uretmæssig angivelse af forfatterrolle og vildledning og manipulation med data« (UVVU, 2013). Anklagen om »plagiering [og] uretmæssig angivelse af forfatterrolle« begrundes med, at en del af artiklens data, analyser og metoder er overtaget fra Jørgen Ebbe Vig uden at dette angives i teksten. Ifølge de alment anerkendte videnskabelige regler skal overtagelse af andres tankegods angives klart og tydeligt.

Det andet centrale anklagepunkt, der vedrører »vildledning og manipulation med data«, er mere alvorlig. Det vedrører de data, der ligger til grund for konklusionerne. Ifølge Nyborg er hans analyser baseret på FN-data. Kritikken går på, at Nyborg henviser til en FN-kilde, der ikke kunne identificeres, og da Nyborg sidenhen henviste til et link, hvor disse data skulle findes i en omregnet form, viste det sig at være et »vildspor, som ikke beskriver nogen omregning, og som er uden relation til beregningerne i Nyborgs artikel« (Mammen, Kjeldgaard & Kvorning, 2013). Til vurdering af, om referencen til FN-kilden kan identificeres og anvendes til beregning af fødselsrater, indkaldte UVVU en specialist, professor

¹² Manuskriptet til artiklen lå allerede i 2011 på nettet, før dens endelige publikation i 2012.

Lisbeth B. Knudsen. Hendes svar er utvetydigt. Hun kunne ikke finde »frem til kilden og dermed til de anvendte tal ...« (UVVU, 2013).

Et yderligere problem er, at Nyborg går ud fra, at ikke-vestlige indvandrere fortsætter med at få lige så mange børn i værtslandet, som de gør i deres hjemland. Dette kan imidlertid ikke bekræftes af Danmarks Statistik, der bl.a. udarbejder fødselsrater blandt indvandrere. Ifølge »Anita Lange, der er kontorchef hos Danmarks Statistik og specialiseret i befolkningsstatistik«, viser det sig, at »indvandrere i Danmark statistisk set ikke får nær så mange børn, som de ville have fået, hvis de var blevet i deres hjemland« (Iversen, 2011). Hermed falder Nyborgs forudsætning, for som Anita Lange siger: »Hvis man laver antagelser, som bygger på, at indvandrere får børn i samme takt i Danmark, som i de lande, de kommer fra, så er der noget, der er helt galt« (Iversen, 2011).

Efter grundige overvejelser, indhentning af ekspertudtalelser og kommentarer fra klagerne og den indklagede, når flertallet af UVVU's medlemmer frem til, at Nyborg »i to tilfælde har handlet videnskabeligt uredeligt ved udarbejdelse og rapportering af en videnskabelig artikel«. Dette skete dels ved, at Nyborg »forsættigt har foretaget uretmæssig angivelse af forfatterrolle« og ved »groft uagtsomt at angive en vildledende reference på en måde, der må sidestilles med uoplyst konstruktion af data eller substitution med fiktive data ...« (UVVU, 2013). Udvalget mente endvidere, at Nyborg burde trække sin artikel om den vesterlandske civilisations undergang tilbage. Dette nægtede han dog. En meget omfattende redegørelse for hele forløbet i Nyborg-sagen findes i Kjeldgaard (n.d.).

Den 7. juni 2006 fritog dekanen Helmuth Nyborg fra tjeneste. Få måneder senere blev denne afgørelse ændret til »en alvorlig irettesættelse«, hvorefter Nyborg kunne genindtræde i sin stilling som professor indtil hans pensionering den 1. januar 2007. Den 21. januar 2015 har Helmuth Nyborg stævnet »Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed« (UVVU) for Venstre Landsret for at blive renset for at have begået videnskabelig uredelighed i undersøgelsen, der resulterede i artiklen *The Decay of Western Civilization*.

FABRIKATION OG FORFALSKNING: ET VOKSENDE PROBLEM I MODERNE VIDENSKAB

Indtil for få år siden anså man snyd inden for moderne videnskab som særlige tilfælde. De få sager, der blev opdaget, omtalte man som de berømte få 'rådne æbler', der findes i ethvert system, men som ikke udgjorde nogen trussel mod de andre sandheds- og vidomssøgende forskere. Denne opfattelse har man dog måttet revidere i løbet af de seneste årtier, idet flere og flere sager dukker op, hvor det viser sig, at forskerne har fabrikeret data ved skrivebordet eller manipuleret med deres indsamlede data, så de bedre passede til deres hypoteser. Hvor stort omfanget er, er det indtil videre vanskeligt at opgøre. Både fordi det er et meget tabubelagt område, og fordi de hidtidige undersøgelser har anvendt forskellige metoder og forskellige populationer. I nogle undersøgelser er forskere blevet spurgt direkte, om de selv har snydt med deres data, eller om de har kendskab til, at andre forskere har snydt. I andre studier har man spurgt om unge forskeres holdning til snyd, hvis det kunne fremme deres karriere. En tredje metode har taget udgangspunkt i de publicerede artikler, der er blevet trukket tilbage.

Daniele Fanelli foretog i 2009 en opsigtsvækkende undersøgelse med titlen (der i dansk oversættelse hedder): »Hvor mange forskere fabrikerer og forfalsher forskningsmateriale?« I en metaanalyse af 18 hovedsageligt medicinske undersøgelser publiceret i perioden 1987-2008 fandt Fanelli, at 1,97 % forskere indrømmede at have fabrikeret eller modificeret deres forskningsdata mindst én gang, og 33,7 % indrømmede at have anvendt andre fremgangsmåder af tvivlsom karakter. I sidstnævnte tilfælde kunne det være krav fra finansieringskilden om at »ændre undersøgelsens design, metode eller resultater«. Adspurgt om de havde kendskab til kollegaers videnskabelige snyd, var tallene for forfalskninger 14,2 % og 72 % for anden uacceptabel videnskabelig adfærd.

Tilsvarende data havde Martinson og kolleger fundet nogle år for inden. I en spørgeskemaundersøgelse fandt de, at knap 2 % af forskerne berettede at have manipuleret med deres data, mens 33 % indrømmede at have deltaget i andre former for videnskabelig uhæderlighed som »uautoriseret brug af fortrolige data« eller at være faldet for fristelsen til at »offentliggøre de samme data eller resultater i flere publikationer« (Martinson et al., 2005).

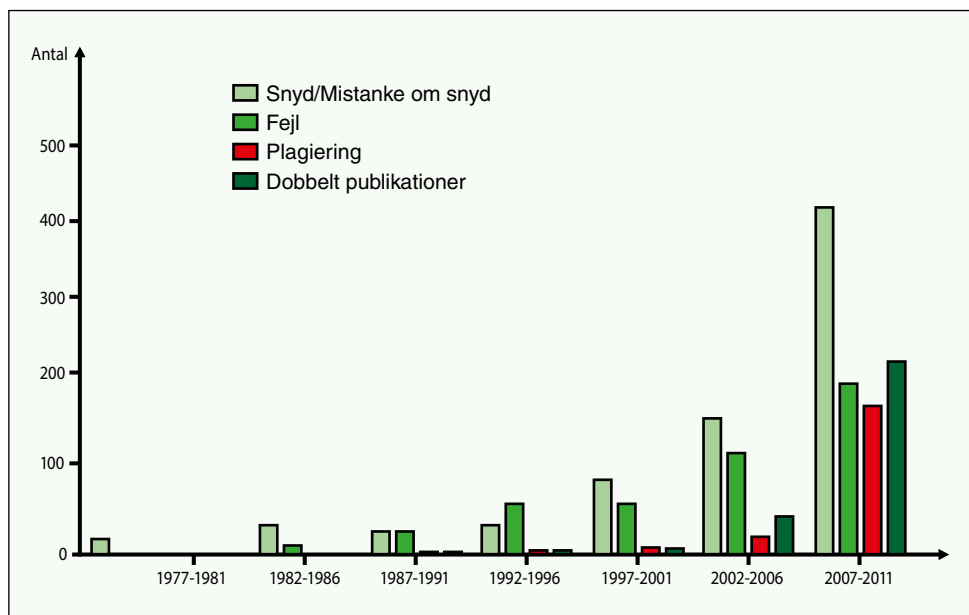
2 % virker ikke umiddelbart skrækindjagende, men når man tænker på, hvor mange artikler – vi taler om millioner – der årligt publiceres, bliver det aktuelle tal ganske stort. Som Fanelli skriver, så er det reelle antal nok større, da undersøgelsen vedrører sensitive data. Denne opfattelse underbygges også af Martinson et al.s data. For responsraten på de 7.760 udsendte spørgeskemaer var kun 47,5 %, og forfatterne mener, at det muligvis hænger sammen med, at flere af dem, der ikke tilbagesendte spørgeskemaet, var bange for at blive afsløret for videnskabelig uredelighed og dermed risikere alvorlige sanktioner. Så tallet 2 % må nok anses for at være et meget konservativt bud, og det vil ikke undre om tallet snart øges drastisk.

Kunne De tænke Dem at snyde?

Endnu mere forstyrrende er resultaterne fra en undersøgelse af Eastwood et al. I 1996 udsendte de spørgeskemaer om etiske problemstillinger til 1.005 postdoc inden for det biomedicinske område. 33 % returnerede spørgeskemaet, hvoraf det fremgik, at 27 % af disse var villige til at manipulere med deres data, hvis det ville øge deres chancer for at få en forskningsbevilling, og 15 % ville gøre det, hvis de kunne få en publikation ud af det eller forbedre deres forskningskarriere. At knap halvdelen af de adspurgte på en eller anden måde under deres uddannelsesforløb havde stiftet bekendtskab med forskningsetik, synes ikke at have haft indflydelse på deres villighed til at bryde de videnskabsetiske regler, hvis det kunne fremme deres egen sag. Når disse resultater er så forstyrrende, skyldes det den eksplicitte holdning, som disse yngre forskere giver udtryk for, nemlig at målet helliger midlet, dvs. at det kan være nødvendigt og tilladt at snyde for at fremme egen karriere.

Tilbagetrækning af publicerede artikler

Ferric Fang og hans kollegaer undersøgte omfanget af og baggrunden for, at forskere inden for det sundhedsvidenskabelige område i perioden 1977-2012 havde trukket deres videnskabelige artikler tilbage, efter at de var blevet publiceret.

Figur 1. Antal tilbagetrukne artikler i perioden 1977-2011 (Fang et al., 2012).

Årsagerne til tilbagetrækningen af de 2.047 undersøgte artikler skyldtes fabrikation eller manipulering af data (43,4 %), dobbelt publikation (14,2 %), plagiering (9,8 %), opdagede fejl (21,3 %) og uklar eller ukendt årsag (11,3 %) (se figur 1). Forfatterne mener, at man kan tale om en 'tilbagetrækningsepidemi', da antallet af tilbagetrukne artikler siden 1975 er blevet 10-doblet.

Undersøgelsen viste endvidere, at tilbagetrækning på grund af alvorlig snyd med data stammer fra USA, Tyskland, Japan og Kina, hvorimod tilbagetrækning på grund af plagiering og dobbelt publikation først og fremmest stammer fra Kina og Indien. Ikke overraskende afslørede denne undersøgelse endvidere, at artikler, hvori der blev afsløret fabrikation eller manipulation af data, først og fremmest var publiceret i højt estimerede tidsskrifter, dvs. dem med en høj Impact Factor. Flere af de tilbagetrukne artikler har været publiceret i *Science* og *Nature*. Plagiat og dobbelt publikation forekommer først og fremmest i tidsskrifter med en lav Impact Factor på 10 og derunder, dog med en enkelt undtagelse, nemlig *The New England Journal of Medicine*, der har en Impact Factor på 55,42. Til trods for, at artikler, der publiceres i disse tidsskrifter, bliver gransket ganske nøje, så er nogle forskere tilsyneladende indstillet på at tage chancen for at komme igennem det videnskabelige nåleøje uden at blive opdaget.

Forhold der fremmer videnskabelig snyd

Drivkraften til forskning er for de fleste forskere et ønske om at opnå en større erkendelse af videnskabelige problemers indbyrdes sammenhæng, at løse en række af områdets hidtil uløste opgaver og udvikle teorier og praktisk viden, der kan være med til at gøre livet nemmere og måske mere spændende for store dele af klodens befolkning. Men forskning kan også være begrundet i andre forhold som jagt efter anerkendelse, måske berømmelse. Selvom sådanne motiver ikke er så højt anerkendte som det at søge erkendelse, så er der ikke noget galt i søgen efter anerkendelse, så længe forskeren opfylder kravene til god forskning. Blandt yngre forskere ser man ofte, at de bruger mange af dagens timer ved deres skriveborde eller i laboratorier for at kvalificere sig til en fast ansættelse på et universitet eller for at slå konkurrenter ud i kampen om forskningspenge (Gross, 2011). De samme motiver, der fremmer forskning, kan også være medvirkende til at »forsynde sig mod den videnskabelige redelighed«, som David Favrholt (2008) udtrykker det.

Hvordan og hvornår snyderiet begynder i et karriereløb, findes der kun meget sparsomme informationer om. Der findes i dag en formodning om, at de første fejltrin begynder med små ændringer af datamaterialet, der følges op af andre manipulationer. Det ene skridt tager det andet for til sidst at blive en vane. Fra forskellige undersøgelsesrapporter fremgår det, at de, der én gang har snydt, ofte fortsætter med at gøre det. Da de blev afsløret, var de godt på vej til at blive professionelle svindlere. Der er dog også den mulighed, at de, der har snydt en enkelt gang eller to, har fået dårlig samvittighed, har fundet tilbage til dydens smalle sti eller har været heldige med ikke at blive afsløret.

Efter afsløringen af forskningsskandalerne i Holland og Belgien har flere bekymrede forskere undret sig over, hvad der fik unge, intelligente og ambitiøse forskere til at begå videnskabelig svindel. Spørgsmålet trænger sig naturligt på, fordi omfanget af svindelafløringerne har været så omfattende, at det kræver et svar. Et svar, der ikke blot skal bruges til at genoprette troen på videnskaben, men også være med til at reducere uacceptabel adfærd.

I denne søgen efter motiver begyndte enkelte forskere at undersøge, om der fandtes visse fællestræk hos svindlerne (Stroebe, Postmes og Spears, 2012; van der Wall, 2012). I litteraturen fandt de bl.a., at svindlere er: Højt respekterede forskere, hårdtarbejdende; usædvanligt produktive med hensyn til at publicere tidsskriftsartikler; publicerer artikler sammen med medforfattere; udforsker højaktuelle emner; lever i en verden, hvor kravet om at producere positive resultater er særdeles højt;

præsenterer data, der ofte er »for gode til at være sande«; ikke er i stand til at fremlægge rådata, når de bliver bedt om det; oftest bliver afsløret af en whistleblower og har en »kometagtig karriere som unge superstar – indtil de som Icarus kom for tæt på solen, brændte vingerne og faldt til jorden« (Stroebe et al., 2012).

Tilsvarende karakteristika har man kunnet se hos de tidligere omtalte videnskabelige svindlere inden for psykologien (se tabel 3).

Forsker	Højt respekteret	Meget produktiv	Medforfattere impliceret	Data for gode til at være sande	Ingen rådata tilgængelige	Afsløret af whistleblower	Mand/kvinde
Burt, Cyril	ja	ja	nej	ja	ja	ja	M
Levy, Walter		ja	nej	ja	ja	ja	M
Breuning Stephen	ja	ja	ja	ja	ja	ja	M
Ruggiero, Karen	ja	ja	ja	ja	ja	ja	K
Gonzales, Roxana			ja	ja	ja	ja	K
Hauser, Marc*	ja	ja	ja	ja	ja	ja	M
Geraerts, Elke	ja	ja	ja	ja	ja	ja	K
Stapel, Diederik	ja	ja	ja	ja	ja	ja	M
Smeesters, Dirk	ja	ja	ja	ja	ja	ja	M
Sanna, Lawrence			ja		ja	ja	M
Nyborg, Helmuth	ja	ja	nej	ja	ja		M

Tabel 3. Karakteristika ved psykologer, der er blevet dømt for at udvise videnskabelig uredelighed.

* Hauser, Marc: Biolog, professor i psykologi.

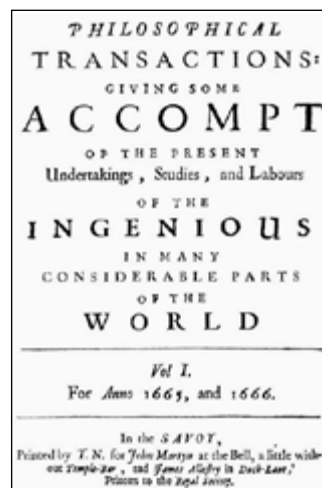
Dispositionelle forklaringer

I modsætning til erhvervslivet, hvor der findes flere undersøgelser over personlighedsprofiler af den typiske svindler, findes der ingen tilsvarende analyser af videnskabelige svindlere. En enkelt forsker, E.E. van der Wall, mener dog at kunne finde forklaringer på forskeres uacceptable omgang med videnskabelige data i deres personlighedstræk. Van der Wall (2012) mener, at »patologisk narcissisme og borderline personlighedstræk kan spille en rolle hos professionelle snydere«. Ifølge DSM-IV (2000) er narcissistiske personlighedsforstyrrelser bl.a. karakteriseret ved, at personen har overdrevne forestillinger om egne færdigheder, føler at hun/han er noget særligt og derfor kræver stor opmærksomhed og anerkendelse fra deres omgivelser. Samtidig har de kun ringe empati for deres medmennesker og reagerer voldsomt på andres kritik af dem. Selv om man umiddelbart kan genkende nogle af disse karakteristika hos enkelte svindlere, så er disse tilsyneladende ligheder langt fra tilstrækkelige som årsagsforklaringer. Van der Walls karakterisering af videnskabelige svindlere som mennesker, der lider under »borderline personlighedsforstyrrelser« er overraskende, da borderline er karakteriseret ved, at personen er meget impulsiv, stridbar, har identitetsproblemer og ikke er særlig vedholdende. De få informationer, vi har om de afslørede svindlere, peger ikke entydigt på disse karakteristika. Van der Walls dispositionelle attribuering kommer da også som lyn fra en klar himmel. Der er ingen referencer til konkrete undersøgelser, der underbygger denne påstand. For at kunne afgøre, hvorvidt en handling er udsprunget af en persons »patologisk(e) narcissisme og borderline personlighedstræk« kræver det grundige kliniske undersøgelser og udarbejdelse af gerningsmandens/-kvindens personlighedsprofil, og sådanne undersøgelser foreligger – så vidt vides – endnu ikke. Det vil også i langt de fleste tilfælde være umuligt, da svindlerne efter afsløringen oftest trækker sig tilbage fra det pulserende liv og nægter at lade sig interviewe, endsige teste. Reelt kender vi ikke årsagen til, at begavede forskere tager chancer med deres forskningskarriere ved at begå videnskabelig snyd. Noget tyder på, at de selv heller ikke ved det, for som Stapel siger i sin selvbiografi: »Jeg må grave dybt for selv at finde ud af, hvorfor alt dette skete, og hvad der fik mig til at gøre det« (Stroebe, Postmes & Spears, 2012).

Situationelle forklaringer

Frem for at se på personlige dispositioner er fokus mere og mere blevet rettet mod de situationelle forhold, forskningen foregår under. Her er man bl.a.

Den 6. marts 1665 publiceredes den første videnskabelige artikel i tidsskriftet *The Philosophical Transactions of the Royal Society of London*.

begyndt at se på de høje publikationskrav, der stilles til forskeren, samt kravene om at publicere i tidsskrifter med en høj Impact Factor. For at få optaget en artikel i disse højt rangerede tidsskrifter kræves det, at forskeren kan vise tydelige positive resultater uden for megen 'støj', dvs. afvigelser fra den undersøgte hypotese. Disse forhold, mener nogle, kan udvikle en såkaldt 'snydekultur'. Når der samtidig kun foretages få replikationer af andre forskeres resultater, og når peer review-systemet ikke er udviklet til at afsløre svindel, skabes der god grobund for chanceryttere, da sandsynligheden for at blive afsløret er forholdsvis begrænset.

I løbet af de seneste årtier er antallet af tidsskrifter vokset eksponentielt, det samme er mængden af publikationer. Mens der i 2001 fandtes 16.000 videnskabelige tidsskrifter, var antallet fem år senere oppe på 23.750 (Rajasekanan, 2012; Nosek & Bar-Anan, 2012). Tilsvarende markante forøgelser ses i antal publicerede artikler. Siden den første videnskabelige artikel blev publiceret i 1665, »er der blevet publiceret mere end 50 millioner videnskabelige artikler, hvoraf mere end halvdelen er udgivet i de sidste 25 år« (Nosek & Bar-Anan, 2012). Ifølge Björk et al. (2009) blev der i 2006 udgivet ikke færre end 1.346.000 artikler, dvs. 3.687 artikler pr. dag, inklusive søn- og helligdage. For den enkelte forsker er det blevet umuligt at følge med i det, der publiceres – selv inden for vedkommendes eget fagområde.

Omfattende publikationskrav

Publicer, publicer, publicer! Dette er blevet det nye mantra inden for videnskaben, idet antal artikler, helst i højt ansete tidsskrifter, er vejen til den første ansættelse og advancement i universiteternes hierarki. Artikeludgivelser er også forudsætningen for at kunne deltage i konkurrencer om fondsmidler, hvilket igen er forbundet med kollegial status. Vil man overleve i det akademiske miljø, er der kun én vej, og den hedder: Publicer! På denne måde opstår der blandt unge akademikere

et uforholdsmæssigt stort pres, der ikke giver megen tid til familieliv eller andre sociale aktiviteter, hvis karrieren også skal passes. Harold Coolidges frase fra 1932 'Publish or Perish' har aldrig været mere aktuel end nu.

Men hvad er normen for årlige udgivelser? Det varierer fra fagområde til fagområde og fra universitet til universitet. I februar 2012 fik postdoc-ansatte inden for medicin ved University of Aberdeen at vide, at hvis de ville gøre sig forhåbninger om at få del i forskningspenge, krævedes det, at de »gennemsnitlig skulle publicere 3,25 artikler pr. år« (Hapski, 2012). Hvordan man er nået frem til dette tal med to decimaler, oplyser forfatteren ikke noget om, men uanset dette, er det næsten en umulighed at leve op til disse krav. For god forskning kræver, at man har en for videnskaben eller samfundet væsentlig idé og udarbejder et klart forskningsdesign med transparente dataindsamlingsmetoder og analyser. Sideløbende hermed skal der ansøges om forskningspenge til projektets gennemførelse. Alt sammen ret så tidskrævende opgaver. Lægger man oven i dette, at flere manuskripter sendes tilbage fra tidsskriftsredaktøren med krav om at foretage diverse ændringer inden trykning, er det ikke svært at forestille sig, hvor umuligt det er at publicere 3,25 artikler pr. år. Som den britiske Nobelprismodtager i fysik, Peter Higgs, tørt bemærkede, så ville han, hvis han i dag skulle søge et job på et universitet, aldrig have fået det, da han ikke ville være i stand til i hurtig rækkefølge at producere den ene artikel efter den anden (Schmitt & Schramm, 2014).

Der er flere måder, hvordan forskerne kan imødegå dette publikationspres. De kan enten forlade universitetet og finde sig et andet job, eventuelt et forskningsjob i erhvervslivet, de kan gå i konstruktiv dialog med deres ledere eller reagere med apati. Enkelte forskere prøver imidlertid at skyde genveje ved at fabrikere data eller ved at benytte sig af salamimetoden. Salamimetoden, eller 'slicing' method, som den hedder på engelsk, går ud på, at en forsker publicerer forskellige dele af en og samme undersøgelse i forskellige tidsskrifter frem for at udgive resultaterne samlet. Som Birgitte Nauntofte, direktør for Novo Nordisk Fonden, så kontant formulerede det: »Hvis du bedriver forskning af høj kvalitet, så 'slicer' du ikke resultaterne« (Baggersgaard, 2014). Salamimetoden bliver problematisk i det øjeblik, hvor forskeren udelukkende opdeler sit materiale i mindre dele for at kunne sætte flere publikationer på sit cv og derved virke mere produktiv, end vedkommende i virkeligheden er. Denne nemme måde at oppuste sin publikationsliste på synes desværre at blive mere og mere udbredt

i og med, at der ved uddeling af fondsbevillinger lægges mere og mere vægt på publikationslistens omfang. En stærk kritik af den ensidige fokus på en forskers publikationer kommer fra Torben Mogensen, lektor i datalogi på Københavns Universitet. I et debatindlæg skrev han bl.a., at »målinger af antal publikationer og citater er ikke et kvalitetsmål, men blot endnu et kvantitetsmål, som endda har den negative effekt, at der publiceres tusindvis af artikler om ganske små fremskridt og delresultater, hvor det fagligt giver mere mening at samle dem i større artikler eller afhandlinger. Men det tynger jo ikke så meget på den vægtskål, som forskerne bedømmes med« (Baggersgaard, 2014). Ifølge *The Danish Code of Conduct*, er denne uskik ikke tilladt, idet det hedder: »At publicere de samme resultater i mere end én publikation må kun ske under særlige, klart angivne og fuldt ud oplyste omstændigheder«.

Endelig har nogle forskere ladet sig friste af autoplagiering, dvs. at forskeren genbruger beskrivelser, formuleringer eller figurer fra tidligere publicerede artikler i nye artikler.

De støt stigende publikationskrav er med til at fremme videnskabelig uredelighed, selv om man ikke kan sige, at de alene er årsagen. Mange forskere modstår presset.

Publish-or-perish-syndromet har lokket kriminelle på banen. Selv om der i de senere år er kommet flere tidsskrifter på markedet, så kan de slet ikke trykke alle de manuskripter, de får tilsendt. For at afhjælpe lidt på denne flaskehals kan forskere få optaget deres manuskripter i betalende tidsskrifter, hvor det typisk koster 500 US\$ og opefter at få trykt sine tanker. Nu har driftige kriminelle fundet ud af, at de kan malke forskere for penge ved at tilbyde dem at publicere deres artikler i kendte tidsskrifter. Fupmagerne imiterer, ja, nærmest kopierer anerkendte tidsskrifters logoer og netsider. De anfører en række kendte forskere som peer-reviewere, lokker med høje IF-tal og lokker derved betrængte forskere til at indsende deres artikler. Men så snart pengene er betalt – på en armensk bankkonto forstås – forsvinder manuskriptet i papirkurven (Butler, 2013). Indtil i dag har man afdækket to annoncerede, men ikke-eksisterende tidsskrifter, men man kan være sikker på, at flere fuptidsskrifter vil opstå, for når først ét har fundet et smart bondefanger-trick, kan man være sikker på, at det hurtigt vil blive kopieret.

Høj Impact Factor

$$\text{Impact Factor} = \frac{\text{Antal citationer i 2013 fra artikler publiceret 2012}}{\text{Antal artikler publiceret i 2012}}$$

Figur 2. Beregning af Impact Factor (Roediger, 2013).

Foruden antal publikationer er det også vigtigt at publicere i højt rangerende tidsskrifter. Siden 1975 får fagtidsskrifter tildelt en Impact Factor, det er et tal, der angiver, hvor hyppigt tidsskriftets artikler årligt citeres i andre artikler. Jo flere citationer, desto højere Impact Factor (IF) og jo højere IF et tidsskrift har, desto mere prestigefyldt er det at publicere i dette tidsskrift. Derfor er kampen om at få optaget en artikel i disse tidsskrifter betydelig. En interessant undersøgelse af R. Grant Steen (2011), her gengivet efter van de Wall (2012), viser, at svindlere er besat af tanken om at få optaget deres artikler i tidsskrifter med høj Impact Factor. I nedenstående tabel kan ses IF for nogle af de tidsskrifter, som psykologerne, der er dømt for videnskabelig uredelighed, har publiceret i.

Tidsskrift	Impact Factor (IF), 2013
Personality and Social Psychology Bulletin	2,515
Journal of Experimental Social Psychology	1,993
Journal of Experimental Psychology – General	5,495
Psychological Science	4,864
Journal of Personality and Social Psychology	5,510
Personality and Social Psychology Review	7,545
Science	31,477

Tabel 4. Impact Factor i nogle af de tidsskrifter, som svindeldømte psykologer har publiceret i.

I dag, hvor fastansættelse på universiteterne foregår i hård konkurrence imellem ansøgerne, gør unge forskere alt for at få optaget deres artikler i tidsskrifter med høj IF. Som det fremgår af tidligere omtalte undersøgelse af Eastwood et al. (1996), var 15 % af de postdoc-ansatte inden for det biomedicinske område villige til at manipulere med deres data, hvis det kunne fremme optagelse i et anerkendt fagtidsskrift. Jagten på at få artikler ud i tidsskrifter med høj IF er således med til at skabe en usund forskningskultur.

Positive resultater er kodeordet

Ifølge Nosek et al. (2012) er det ikke ualmindeligt, at mellem 70-90 % af de indsendte manuskripter afvises. For at få en artikel optaget i et tidsskrift med høj IF er det derfor ikke nok at have gode data, der underbygger de fremsatte hypoteser. Dataene skal være særdeles gode, dvs. have en høj signifikans. Tidsskrifter er modvillige til at publicere undersøgelser med negative resultater, dvs. hvor hypoteser bliver afkræftet. Antal publicerede artikler med negative resultater er gået ned fra 30 % i 1990 til 14 % i 2013 (Anonymous, 2013b), og det til trods for, at det i videnskabsmæssig sammenhæng er lige så vigtigt at vide, hvad der er uholdbart, som hvad der er holdbart. Ja, ifølge ledende erkendelsesteoretikere som Karl R. Popper er testning med *afvisning* af teorier som det endelige mål, den logisk set eneste holdbare fremgangsmåde, for herved kan gamle teorier erstattes med bedre. En *bekræftelse* af teorier, mener Popper, er blot en 'sovepude', der kan dække over en fejlagtig teori, som opretholdes, fordi den endnu en gang er blevet bekræftet. En vej ud af den nuværende misere, mener Petersen (2015b), ville være »at erklære den *eminent gode forsker* for at være den, der strengt tester sine egne og andres hypoteser og teorier for at kunne opstille andre og bedre, som er nærmere 'sandheden' om de fænomener, man prøver at blive klogere på«.

Selektiv udvælgelse af de bedste data og ensidig fortolkning af dataene, så de svarer til den opstillede hypotese, samt ignorering af data, der går imod hypotesen, kaldes for 'verifikationisme' eller 'bekræftelsesbias' (confirmation bias). Selvom man i længere tid har kendt til bekræftelsesbias er det først i den senere tid, hvor tidsskrifters krav om stærke positive data er kommet i fokus, at forskerne har rettet deres opmærksomhed mod fænomenet. Det viser sig nu, at problemet er større end hidtil antaget. Bekræftelsesbias er dog ikke altid udtryk for bevidst snyd, thi selv de dygtigste forskere kan blive påvirket af denne bias, »især, hvis de er dybt engageret i deres egne hypoteser, og dataene viser sig at være flertydige« (Lilienfeld, 2010).

Fanelli (2010) mener, at psykologi og psykiatri har et stort problem med de mange positive resultater, der publiceres. I en undersøgelse foretaget af Theodore Sterling i 1959 viste det sig, at »97 % af studierne i fire centrale psykologiske tidsskrifter viste statistisk signifikante positive resultater«, og da denne undersøgelse blev gentaget i 1996 »havde intet forandret sig« (her gengivet efter Fanelli). Selv fandt Fanelli, at psykologien og psykiatrien havde publiceret fem gange så mange undersøgelser med positivt resultat end udgivelser inden for rumfart.

Når kravet om positive data er det nye mantra, er det ikke overraskende, at nogle forskere lader sig friste til at massere deres data lidt og udelade dem, der ligger langt fra gennemsnittet. Med et par klik på tastaturet kan man imødekomme de høje krav. Et lille kursus i analytisk filosofi for forskere og tidsskriftsredaktører kunne imidlertid ændre på denne evindelige jagt efter bekræftelse.

Replikationer er ikke meritgivende

I en forskningskultur, hvor det gælder om at få optaget flest mulige artikler i ansete tidsskrifter med høj Impact Factor, er der ikke megen tid til efterprøvning af andres resultater. Derudover er det yderst vanskeligt at finde højt rangerede tidsskrifter, der vil offentliggøre disse resultater. Dette kaldes for 'publikationsbarriere'. Endelig er det ikke særlig meritgivende at gentage andres forsøg – selvom der er mistanke om uredelighed.

Det, der virkelig satte gang i diskussionen om publikationsbarrieren, var en artikel skrevet af psykologen D.J. Bem fra Cornell University i Ithaca. I 2011 udgav han en artikel i det ansete tidsskrift *Journal of Personality and Social Psychology*, hvor han bl.a. demonstrerede eksistensen af prækognition (at kunne se ud i fremtiden). Bem betragtede disse fænomener som 'psi'-fænomener, dvs. som psykiske fænomener, der ligger uden for den almindelige psykologiske forklaringer (se under parapsykologi). Er der noget, der kan få psykologer op af stolen, så er det forklaringer af denne art. Tre forskningsteams forsøgte at gentage en række af Bems eksperimenter, men alle mislykkedes. Til deres store overraskelse var det meget vanskeligt at få deres undersøgelse optaget i et anerkendt fagtidsskrift. Selv *The Journal of Personality and Social Psychology*, hvor Bems artikel oprindeligt blev publiceret, nægtede at udgive undersøgelsen, der tilbageviste de parapsykologiske resultater. Tidsskriftets redaktør afviste at sende replikationsstudierne til peer-review med ordene: »Dette tidsskrift publicerer ikke replikationer, uanset om de er succesfulde eller mislykkede« (Aldhous,

2011). Til sidst lykkedes det dog forfatterne at få deres kritiske artikel optaget i et tidsskrift *uden* Impact Factor.

»Den manglende interesse for replikationer er påfaldende, når man tænker på dens store betydning for videnskaben«, siger Nosek et al. (2012). Når tidsskrifter er meget tilbageholdende med at antage replikationsstudier, skyldes det bl.a., at redaktørerne mener, at der ikke ligger nogen nyhedsværdi i studierne, og at andre forskere sjældent vil referere til dem og derved ikke bidrager til tidsskriftets citationsfrekvens, dvs. Impact Factor. Denne publikationsbarriere er et alvorligt problem, for hvis forskeres resultater ikke løbende efterprøves, kan fusk med data foregå upåagtet i lang tid og dermed forvrænge vores viden.

Det kan også være vanskeligt at foretage nøjagtige replikationer. Dette gælder især inden for de samfunds- og humanistiske videnskaber, fordi de undersøgte kohorter nødvendigvis er forskellige. Selv inden for psykologien, hvor de fleste forsøgspersoner udgøres af psykologistuderende, vil det være vanskeligt at finde identiske forsøgsgrupper. Et andet forhold, der kan gøre replikationsforsøg vanskelige er, at væsentlige variable ikke altid er så klart defineret, som det umiddelbart ser ud. Dette blev bl.a. Haslam og Reicher konfronteret med, da de ville gentage Zimbardos berømte fængselseksperiment (Kuschel, 2011).

Det er dog ikke kun psykologien, der har problemer med at opnå ensartede resultater ved gentagelse af forsøg. I et studium refereret af Schmitt og Schramm (2014) viste det sig, at ud af 500 kræftundersøgelser kunne resultaterne udelukkende bekræftes i 10 % af tilfældene. Når resultaterne i ni ud af ti tilfælde ikke lader sig bekræfte, står man med et meget alvorligt problem.

Peer-review uegnet til afsløring af datafabrikation og -manipulation

Peer-review er for tiden det mest anvendte instrument til at højne den videnskabelige standard. Alle betydningsfulde tidsskrifter har et korps af fagfolk, der kritisk gennemlæser manuskripter indsendt til tidsskriftet. Dette kaldes for 'peer-review' eller fagfællebedømmelse. Bedømmerne er oftest videnskabsfolk med stor indsigt i det, der kræves af god videnskabelig forskning. Selve ideen med peer-review er at sikre faglig kvalitet. I mange tilfælde afvises et manuskript, fordi bedømmerne ikke mener, at undersøgelsen indeholder tilstrækkelig nyt, at den ligger på et for lavt fagligt niveau, at problemstillingen ikke er tilstrækkelig klar, metoderne ikke velbeskrevne, de anvendte statistiske metoder ikke hensigtsmæssige eller at

konklusionerne er uholdbare. De faglige kommentarer tilsendes manuskriptforfatteren, der i bedste fald opfordres til at udbedre de kritiserede punkter.

I lang tid har man regnet med, at peer-review kunne være med til at afsløre videnskabelig snyderi. Men som det har vist sig, er det nuværende peer-review system ikke gearet til at opfange og afsløre videnskabelig svindel. De mange tilbagetrækninger af allerede publicerede artikler – selv i de højest estimerede tidsskrifter – støtter denne opfattelse. Problemet er ikke, at reviewerne ikke er dygtige nok, men at den eksisterende datamængde er blevet så omfattende og de anvendte videnskabelige metoder så specialiserede, at det er vanskeligt at følge med. I en berømt undersøgelse fra 1982 påviser de to amerikanske psykologer Douglas P. Peters fra University of North Dakota samt Stephen J. Ceci fra Cornell University, at peer-reviewere end ikke har overblik over det, der tidligere er blevet publiceret i de tidsskrifter, de er reviewere for. De to psykologer genindsendte 12 artikler til en række højt profilerede tidsskrifter, der 18 til 32 måneder tidligere havde publiceret de pågældende artikler. Kun forfatternavnene var ændret, mens indholdet var præcist det samme. Af de 12 genindsendte artikler blev de tre opdaget, mens otte af de resterende ni artikler blev afvist med den begrundelse, at de led under »alvorlige metodologiske fejl« (Peters & Ceci, 1982).

I en anden undersøgelse foretaget af Schroter et al. (2008) afsløredes det, at peer-reviewere har vanskeligheder ved at afsløre selv mere almindelige fejl. 607 peer-reviewere fik tilsendt tre forskellige manuskripter, hvori der var indbygget ni alvorlige og fem mindre metodologiske fejl. Nogle reviewere fik træning i at afsløre fejl, andre fik ingen træning. Det gennemsnitlige antal fejl fundet i de tre manuskripter var 2,58, 2,71 og 3,0. Træning havde ingen målbar effekt. Når peer-reviewere end ikke er i stand til at opdage metodologiske fejl, hvordan kan man så forvente, at de vil være i stand til at gennemskue, at der er foretaget datafabrikation eller datamanipulation. Professionelle videnskabelige snydere kender peer-review systemets svagheder, og det er grunden til, at de tager en lidet risikofyldt chance ved at indsende deres manuskripter til tidsskrifter med peer-review.

Konsekvenser af videnskabelig snyd

Videnskabelig snyd har en række konsekvenser, ikke blot for svindleren, men også for fagets anseelse. Derudover er afdækning af snyd en bekostelig affære, såvel økonomisk som menneskeligt. Det sidste gælder især de forskere, whistleblowere,

der har mod nok til at tage et opgør med svindleren. De bliver ikke sjældent lagt for had og får ødelagt deres videnskabelige karriere.

Inden for psykologien har uredelighed foreløbig kun haft begrænsede konsekvenser for andre mennesker. I det ene tilfælde drejede det sig om Breunings forfalskede undersøgelse af behandling af hyperaktive, mentalt retarderede børn (se side 49). I det andet tilfælde gik det ud over unge menneskers muligheder for at få en god uddannelse. Det var, da Cyril Burt fremsatte sine teorier om, at intelligens i høj grad er 'afhængig af den genetiske konstitution', og at det derfor ikke kunne betale sig at investere i en gymnasial uddannelse af visse sociale grupper. Burts opfundne data fik også betydning uden for Englands grænser, idet andre psykologer brugte Burts data til at argumentere for, at »forskelle i IQ mellem hvide og sorte i høj grad var medfødt, nedarvet – og derfor kunne man ikke regne med at uddannelse kunne bringe de sorte på niveau med de hvide« (Judson, 2004). Hvor mange unge, begavede mennesker, der fik ødelagt deres uddannelses- og karrieremuligheder på baggrund af Burts fatale forskningsresultater, kan man kun gisne om, men det er nok ikke så få.

Videnskabelig svindel ødelægger fagets anerkendelse og universitetets internationale omdømme, hvilket man bl.a. oplevede efter Penkowa-skandalen ved Københavns Universitet. Når først afsløringerne bliver forsidestof i de nationale og internationale medier, kan det vare mange år, før forskningsverdenen igen får tiltro til fagets forskningsresultater. Efter de seneste års afsløringer af snyd og bedrag i socialpsykologien, og især efter at Stapels eklatante og omfattende snyderier blev kendt, begyndte kritikken at hagle ned over ikke blot socialpsykologien, men over faget psykologi som helhed. I *New York Times* skriver Benedict Carey bl.a., at skandalen om Stapels snyderier var meget pinlig for psykologien, som »kritikere og statistikere mener har brug for et grundigt eftersyn i forbindelse med, hvordan den [psykologien] behandler forskningsresultater«. Carey (2011) citerer endvidere psykologen Jonathan Schooler for at sige: »Det store problem er, at kulturen [i psykologien] er sådan, at forskerne fordrejer deres arbejde på en sådan måde, at de fortæller en bedre historie, end hvad de i virkeligheden fandt«. Og han fortsætter: »Det er næsten som om alle er på steroider, og for at konkurrere bliver du også nødt til at tage steroider«. På sin blog *Science 2.0* skriver Campbell (2011): »Ulig fysik eller biologi, er socialpsykologi videnskabeligt for uklar til at nogen kan sige, at der er noget forkert ...« Disse generaliserede udsagn ser man gentaget gang på gang, og de betragtes, som om det faktisk er sådan. Den problematiske

omtale kan også få indflydelse på de bevilgende myndigheder, der vil rette et særligt kritisk blik på ansøgninger fra disse fagområder. Der er imidlertid intet, der tyder på, at hverken faget psykologi eller specialområdet socialpsykologi er mere udsat for videnskabelig uredelighed end andre fagdiscipliner.

Som det fremgår af tabel 3, har de fleste psykologer udgivet deres uvederhæftige resultater sammen med andre, enten kollegaer fra deres eget universitet eller fra andre universiteter. Når en svindelsag først begynder at blive kendt, går det også ud over medforfatternes nationale og internationale anseelse. Dette uanset om de har været vidende om svindlen eller ej, for som medforfatter til en artikel er man medansvarlig for artiklens indhold. Hvordan den internationale anseelse hos en medforfatter til en artikel udgivet af en svindler svækkes, har vi herhjemme set i sagen om den danske læge Bente Klarlund. Ved at have samarbejdet med den svindeldømte Milena Penkowa, blev Bente Klarlund af UVVU dømt for videnskabelig uredelighed og har måttet trække sig fra Novo Nordisk Fondens Læge- og Naturvidenskabelige Komite samt som redaktør for anerkendte internationale videnskabelige tidsskrifter. Selv om Bente Klarlund sidenhen er blevet frifundet, har det været et meget omkostningsfuldt forløb for hende. Medforfatteres karriere lægges ofte i ruiner, fordi deres navn uløseligt vil hænge fast ved svindelsagen. Værst går det dog ud over unge, lovende forskere, der har skrevet deres ph.d.-afhandlinger under en svindlers vejledning. Deres videnskabelige karriere ligger i ruiner.

Anklages en forsker for snyd, iværksætter det pågældende universitet en større undersøgelse. Undersøgelseskommisionen består af såvel interne som eksterne specialister, der møjsommeligt arbejder sig igennem de ofte mange publikationer, man formoder er baseret på falske data. Reanalyser foretages, metoder og de anvendte statistikker granskes nøje, og det hele resulterer i en omfattende rapport. Dette store arbejde lægger beslag på såvel menneskelige og økonomiske ressourcer, der kunne have været anvendt til noget mere produktivt.

FORSLAG TIL REDUKTION AF VIDENSKABELIG SNYD

Afsløringer af snyd inden for psykologi og andre fagområder i løbet af de sidste 25 år har sat store diskussioner i gang med hensyn til hvad der kan gøres for at begrænse det. Forslagene går lige fra at betragte videnskabelig snyd som en kriminel handling over forslag til ændring af snyderifremmende forhold (publikationsræs, jagt på høj Impact Factor m.m.), til fremme af mere transparens i forskningen (tilgængelighed af rådata), gentænkning af replikationsforsøg og intensivering af samarbejdet imellem universiteter og forskningsinstitutioner.

Replikationer skal øges, opgraderes og publiceres

Som omtalt tidligere er der ingen prestige i at gentage andre forskeres eksperimenter og for dem, der alligevel gør det, vil deres undersøgelsesresultater ofte ende i en skrivebordsskuffe, da det er meget svært at få resultaterne optaget i et fagtidsskrift. Efterhånden er der kommet en voksende kritik af denne negative holdning til replikationsforsøg. En af dem, der for alvor satte gang i denne diskussion, var den israelsk-amerikanske psykolog Daniel Kahneman. I kølvandet på de mange skandaler, der havde ramt den psykologiske forskning, skrev han den 26. september 2012 et åbent brev til sine psykologkollegaer (Kahneman, 2012).

Heri forudser han, at psykologer risikerer at møde en kæde af ubehageligheder («a train wreck looming»), hvis ikke de for alvor tager fat om nældens rod og genskaber tilliden til psykologien. Kahneman var specielt bekymret over den mistillid, der efter afsløringerne af Stapel og Sanne var blevet rettet mod forskning af ubevidste, sociale påvirkninger (social priming), f.eks. at mennesker går langsommere, hvis de på deres vej ser plakater med reference til alderdom. Utallige af disse eksperimenter har det ikke været muligt at gentage med samme resultat som i de originale undersøgelser. Derfor, siger Kahneman, skal der foretages en »per-

lekæde af eksperimenter«. Dette skal ske gennem et tæt samarbejde mellem forskellige forskningsinstitutioner og laboratorier, der arbejder med tilsvarende psykologiske problemstillinger.

Kahnemans forslag går ud på at danne et samarbejde mellem forskellige forskningslaboratorier, kaldet A-B-C-D-E. Hver institution skal gentage det eksperiment, som det nærmest foregående laboratorium i rækken har udført.

B gentager A's eksperiment, C gentager B's eksperiment, D gentager C's eksperiment, E gentager D's eksperiment og A gentager E's eksperiment. Det laboratorium, hvis undersøgelse

skal gentages, sender forskere, der skal kontrollere, at det bliver gjort rigtigt. Hvert laboratorium skal meget nøje føre protokol med, hvordan replikationerne bliver gennemført og anføre eventuelle fejlkilder og usikkerheder. Endelig skal der anvendes en teknologi, der sikrer, at alle detaljer kan dokumenteres og gentages af andre, og resultaterne skal offentliggøres, selv om disse er negative. Kun gennem sådanne minutøse gentagelser er det muligt at genskabe tilliden til psykologien, især socialpsykologien, mener Kahneman.

Kahnemans konstruktive kritik vakte uhyre opmærksomhed, da den kom fra en højt respekteret forsker. Kahnemans replikationsforslag kunne også anvendes i mindre målestok over for en og samme undersøgelse, f.eks. kunne to til tre forskningsinstitutioner gå sammen om at kontrollere resultaterne af forsker X's undersøgelse.

Fra flere sider er det blevet foreslået, at fagtidsskrifter skal være mere villige til at publicere replikationsstudier. Wiseman foreslår, at tidsskrifter i deres papirudgave publicerer et abstrakt fra replikationsstudier og ellers udgiver selve undersøgelsen online (Aldhous, 2011).

Psykologer i San Diego er gået et skridt videre, idet de har skabt en site, *Psych-fileDrawer*, hvor psykologer kan publicere deres replikationsforsøg. I begyndelsen var mange skeptiske over for dette forsøg, men allerede få år efter dets opstart er

*Psykologen og nobelpristageren
Daniel Kahneman*

*Daniel Kahneman: At tænke
– hurtigt og langsomt.*

det blevet et *hot site* – dog næppe med høj Impact Factor. Kort tid efter, i 2012, etableredes et nyt open-access tidsskrift *Archives of Scientific Psychology*, hvis redaktør Harris Cooper, erklærede, at tidsskriftet ville »se positivt på replikationsforsøg«, da det er en vigtig del af virkeligheden (Bartlett, 2012a).

Den psykologiske forskning, der ofte arbejder med bløde data, har brug for at sætte skub i gentagelser af tidligere eksperimenter samtidig med, at det skal være meritgivende at gøre det. Man kunne gå så vidt som til at kræve, at en undersøgelse med alt for positive resultater ikke kan publiceres, før der er foretaget replikationsstudier.

Hvor nødvendigt det er at gentage eksperimentelle forsøg, viser bl.a. en stor undersøgelse iværksat af Nosak og hans kollegaer (Aarts et al., 2015). I 2011 samlede de 270 kolleger i et projekt, hvis formål var at se, om det var muligt at opnå de samme resultater som dem, der i 2008 var publiceret i *Psychological Science*, *Journal of Personality and Social Psychology* og *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*. Disse tidsskrifter er centrale for publikation af kognitionsstudier og socialpsykologiske undersøgelser. Resultaterne af denne undersøgelse var meget iøjnefaldende. I replikationsforsøgene var det kun i 36 % muligt at opnå de samme signifikante resultater som i de tidligere publicerede artikler. At 64 %, dvs. knap to tredjedele af resultaterne ikke kunne bekræftes, er mere end tankevækkende, især fordi de undersøgte artikler var publiceret i højt estimerede psykologiske tidsskrifter.

Adgang til rådata skal sikres

For at kunne foretage kvalificerede gentagelser af andre forskeres undersøgelser er det nødvendigt, at der er adgang til rådata. Det må være et uomgængeligt krav, at en forsker i og med, at han eller hun får antaget et manuskript, der indeholder analyser af empiriske data, afleverer et komplet sæt af undersøgelsens rådata. Rådata er navnet på indsamlede data, inden de bliver bearbejdet, kategoriseret etc.

Rådata er centrale, når andre forskere skal foretage reanalyser, fordi der endnu ikke er foretaget dataselektion.

Allerede i 1962 foretog Leroy Wollins et forsøg på at reanalysere data fra tidligere psykologiske undersøgelser for at se, om deres resultater var holdbare. Han skrev derfor til 37 forfattere, der havde fået optaget deres undersøgelser i anerkendte psykologiske tidsskrifter i perioden 1959-1961. Han bad om at se deres rådata. Selvom 32 responderede på henvendelsen, var resultaterne nedslående. 21 skrev, at deres data var bortkommet eller uforvarende blevet ødelagt, andre indsendte deres materiale for sent eller satte uacceptable betingelser for reanalysen. Af de tilbageblevne syv undersøgelser indeholdt tre meget alvorlige fejl. Wollins undersøgelse blev forbigået i tavshed.

Mere end fyrre år senere gjorde Wicherts og hans kollegaer et nyt forsøg på at undersøge holdbarheden i empiriske psykologiske undersøgelser, men, som forfatterne allerede resignerende skriver i deres første afsnit: »Vi kom aldrig så langt« (Wicherts et al., 2006). Da de i 2005 henvendte sig til 141 forskere, der året forinden havde publiceret deres resultater i anerkendte psykologiske tidsskrifter, viste det sig, »at 73 % af forfatterne ikke delte deres data«. Den omfattende tilbageholdelse af rådata er desto mere overraskende, da dette er i strid med de amerikanske etiske principper for psykologer, der allerede på daværende tidspunkt krævede adgang til rådata (se eksempel 3).

Eksempel 3: APA's etiske standarder vedrørende videnskabelige data

»Efter at forskningsresultater er blevet publiceret, må psykologer ikke tilbageholde de data, som deres konklusioner er baseret på for andre kompetente professionelle, der søger at efterprøve de væsentligste påstande gennem en reanalyse, og som udelukkende agter at bruge disse data til dette formål, forudsat at deltagernes identitet beskyttes ...« (APA's Ethical Principles, 2014: 8.14).

Provokeret af det ringe antal tilsendte rådata foretog Wicherts og hendes medarbejdere nogle år efter en undersøgelse, der skulle afdække, hvorvidt forskere, der ikke indsendte deres rådata til reanalyse, havde flere statistiske fejl i deres publikationer end de forskere, der samarbejdede (Wicherts et al., 2011). Resultatet baseret på en analyse af 49 artikler – hvoraf 21 (42,9 %) indsendte de ønskede rådata – viste, at der var flere statistiske fejl i de artikler, hvor forfatterne ikke

havde indsendt deres rådata end i de artikler, hvor forfatterne samarbejdede. Resultaterne giver anledning til en formodning om, siger Wicherts et al., at vægring ved at stille rådata til rådighed for reanalyse hænger sammen med forfatternes angst for at blive afsløret som dårlige statistikere og eventuelt få at vide, at deres fortolkning af de empiriske data er forkert.

Adgang til rådata er ikke blot nødvendig for at kunne foretage reanalyser med henblik på at vurdere, om analysemetoderne har været valide, men i ligeså høj grad for at afsløre datafabrikation og datamanipulation. Flere gange har det vist sig, at uvederhæftige forskere har forsøgt at dække over deres videnskabelige uredelighed med henvisning til, at deres data var bortkomne, eller at harddisken på deres computer var gået i stykker. For eksempel forsøgte Dirk Smeesters i lang tid at redde skindet ved at fortælle statistikerens Simonsohn, at hans data var bortkommet, og der derfor ikke kunne foretages en reanalyse af dem, og Marc Hauser fortalte, at hans video-optagelser af paryksilkeaberne var blevet stjålet. Endelig er det bemærkelsesværdig, at Else Geraerts end ikke ville lade sine medforfattere få adgang til sine rådata. Selvfølgelig kan det ske, at en forskers data forsvinder, men det er symptomatisk, at svindlere forsøger at afværge en truende situation ved at hævde, at deres rådata er blevet destrueret, bortkommet eller ikke længere er tilgængelige på computeren.

Efter skandalen om Diederik Stapel anbefalede undersøgelseskommissionen, at tidsskrifter kun måtte acceptere artikler, hvis rådata »var gjort permanent tilgængelige« (Levelt, 2012). Sidenhen er der stillet krav om, at opbevaringen skal ske på en sådan måde, at ingen efterfølgende kan foretage ændringer af de oplagrede data. En række institutioner som NIH (National Institutes of Health) og Netherlands Organization for Scientific Research (NWO) kræver allerede, at forskerne inden de får udbetalt forskningspenge angiver, hvor og hvordan deres data opbevares og kan gøres tilgængelige for andre. Tilsvarende er der enkelte tidsskrifter, der kræver, at der forud for publikationen sker en sikker data-opbevaring, sådan som det digitale tidsskrift *PLoS ONE* allerede har gjort det.

Det er ikke kun den amerikanske psykologorganisation (APA), der kræver fri adgang til rådata i forskningsøjemed. The European Code of Conduct for Research Integrity (2010) anbefaler ligeledes, at »alle primære og sekundære data opbevares på en sikker og tilgængelig måde, [de] dokumenteres og arkiveres i en længere periode og gøres tilgængelige for kollegaer«. I Danmark anbefaler

The Danish Code of Conduct (2014), at forskningsinstitutioner stiller faciliteter til rådighed, hvor rådataene kan opbevares på en sikker måde, samtidig med at forskningsinstitutionen skal »tillade adgang til det opbevarede primære materiale og data« – med mindre særlige forhold taler imod det. Inden for den videnskabelige kreds findes der en del modstand mod sikring af rådata, fordi det kan blive en bekostelig affære for forskere, hævdes det. Hvis dette er tilfældet, må disse omkostninger regnes med ind i fondsansøgninger, da det er yderst vigtigt for tilliden til forskningen, at rådata er tilgængelige.

Medforfattere skal gøres personligt ansvarlige

Når undersøgelseskomiteer begynder deres undersøgelser over anmeldte forskeres snyd, interviewes ikke blot den anklagede, men også medforfatterne til de artikler, der indgår i efterundersøgelsen. Komiteen ønsker at afdække, i hvor høj grad medforfatterne har været delagtige i eller haft kendskab til uredelighederne. Gang på gang bliver det afsløret, at medforfattere ikke har haft megen indsigt i det, de var medforfattere til. De kendte intet til dataindsamlingen eller databearbejdningen, de var blot interesseret i at styrke deres publikationsliste (jf. medforfatterne på Diederik Stapel og Elke Geraerts udgivelser). Dette er imod såvel den klassiske Vancouver Declaration, APA's etiske principper (8.12) og *The European Code of Conduct for Research Integrity*, 2010), der klart og entydigt understreger medforfatteres fulde ansvar. Det samme gælder i Danmark, hvor der i *The Danish Code of Conduct* fra 2014 står: »Alle forfattere er ansvarlige for publikationens indhold«. Disse regler bør nok ekspliciteres for alle forskere, unge som gamle, så der ikke kan være nogen tvivl om, at medforfattere er personligt ansvarlige for at have sat sig ind i datamaterialets herkomst, analyse, resultater m.m.

Flere seniorforskere og vejledere af ph.d.-studerende insisterer ikke så sjældent på at blive nævnt som medforfattere til artikler skrevet af deres studerende, da de igennem diskussioner med de yngre forskere mener at have bidraget til arbejdet. Men denne form for medforfatterskab, kaldet gæste- medforfatterskab, er ved at blive ilde set, idet seniorforskeren derved på en nem måde får forøget sin publikationsliste. I visse tilfælde kan dette gæste-medforfatterskab også give bagslag, som da nobelpristageren David Baltimore var medforfatter til en artikel skrevet af en af hans yngre medarbejdere, der havde manipuleret med dataene. Professor Baltimore måtte sidenhen gå bodsgang blandt sine medarbejdere og kollegaer.

Reduktion af publikationspresset

Flere forskere, der har ytret sig i debatten om videnskabelig snyd, henviser til, at publikationspresset fremmer uredelig adfærd. Samtidig fremhæver de, at den støt voksende publikationsmængde ikke nødvendigvis fremmer vores viden. Baggrunden for denne skarpe kritik er undersøgelser, der afslører, at mange artikler kun citeres meget lidt eller slet ikke (Hamilton, 1991). For socialpsykologien viste det sig, at 35,4 % af artiklerne aldrig var blevet citeret, selv fire år efter at de var udkommet, hvilket er ensbetydende med, at deres indflydelse (impact) ikke var særlig prægnant. Dog må man være opmærksom på, at fordi en artikel ikke er blevet citeret, så kan den godt være blevet læst. I mange andre fagområder er antallet af u citerede artikler endnu højere, hvilket får Hamilton til at tale om, at megen forskning 'er redundant'. Spørgsmålet, der naturligt rejser sig, er, om det publikationspres, der i øjeblikket kendetegner videnskabelig forskning, egentlig er værd at opretholde, når så mange artikler tilsyneladende kun har så ringe indflydelse.

Nelson et al. (2012) foreslår, at hver forsker fremover kun må publicere en artikel per år. Herved bliver »publikationskvantiteten ikke længere en relevant dimension«, og forskeren får mulighed for at koncentrere sig om kvaliteten frem for kvantiteten af sin forskning. Nelson og hans kollegaer erkender dog, at dette nok er et utopisk scenarium, men målet er nok ikke så langt væk. For flere steder er der allerede indført begrænsninger i antallet af publikationer, der må medsendes ved ansættelser, promotioner eller fondsansøgninger.

Når kvalitet afløser kvantitet, vil man også se afslutningen på salamimetoden, hvor en forsker unødvendigt publicerer delresultater af sin forskning for at score en ekstra publikation.

Whistleblower-ordning og named person-ordning bør udvikles

De seneste årtiers mange afsløringer af ulovligheder, misbrug af offentlige midler, urimelige arbejdsforhold etc. har aktualiseret spørgsmålet om, hvordan samfundet kan sikre sig, at oplysninger om disse forhold kommer frem i lyset uden at meddeleren lider overlast. I denne forbindelse er fokus blevet rettet mod whistleblower-ordningen.

Begrebet whistleblower kommer fra engelsk og betyder ordret oversat 'fløjteblæser'. Begrebet har sin oprindelse i engelske politibetjentes kendte adfærd, når de observerer noget ulovligt eller uacceptabelt, idet de da blæser i deres fløjte. I

Bradley Mannings

Julian Paul Assange

dag bruges begrebet mere generelt om personer, der har mandsmod nok til at offentliggøre kritisable forhold i organisationer, institutioner eller virksomheder. Whistlebloweren er ofte en person, der gennem sin ansættelse i organisationen har et indgående kendskab til, hvad der foregår. Men det er samtidig det svage punkt, Akilleshælen, hos den modige angiver, fordi den, der arbejder med fortroligt materiale, i mange tilfælde er underkastet tavshedspligt over for organisationen.

Der findes mange eksempler på whistleblowere, der har måttet betale dyrt for deres afsløringer. Meget omtalt og kendt er således den amerikanske whistleblower Edward Snowden, der i 2013 afslørede, hvor omfattende det amerikanske efterretningsvæsens aflytningsprogram egentlig er. Som konsekvens måtte han flygte til Rusland for at undgå strafforfølgelse i sit hjemland. Var Snowden ikke flygtet i tide, var det gået ham som Bradley Mannings, den amerikanske soldat, der i 2013 blev idømt 35 års fængsel for at have videregivet et meget stort antal hemmelige dokumenter om USA's krigsførelse i Irak og Afghanistan samt indberetninger fra USA's ambassader til whistleblower-netværket WikiLeaks. Da WikiLeaks grundlægger, australieren Julian Paul Assange, offentliggjorde disse hemmeligstemplede dokumenter, blev også han efterstræbt. For at undgå at blive udleveret til USA har Assange søgt tilflugt på den ecuadorianske ambassade i London.

Frank Grevil

I Danmark har vi for nogle år siden haft sagen om officeren Frank Grevil, der i 2005 blev idømt fire måneders ubetinget fængsel for at have fortalt journalister, at oplysninger om, at Irak havde masseødelæggelsesvåben, ikke var holdbare og således ikke kunne begrunde et angreb på landet. Da disse oplysninger stammede fra Forsvarets Efterretningstjeneste, blev det betragtet som et alvorligt brud på tavshedspligten. En anden modig dansk whistleblower er kontorchef Ole Christiansen, der i 2010 gik til pressen for at fortælle, at Københavns Kommunes Center for Job og Formidling ikke overholdt sine forpligtelser til ak-

tivering af ledige. Den ledige skulle ifølge aftalen om refusion være aktiveret i 25 timer, men mødte i realiteten kun op en dag om ugen. Herved scorede Københavns Kommune kassen, lige indtil Ole Christiansen delte sin viden med offentligheden. Kommunen blev dømt til at tilbagebetale over 100 millioner kroner til Staten (Bendtsen, 2014) – og Ole Christiansen har skiftet job. Det kræver mandsmod og i mange tilfælde opofrelse af et normalt liv at offentliggøre kritisable forhold i statslige organisationer, kommunale institutioner eller i private virksomheder.

Whistleblowere spiller ikke kun en meget vigtig rolle i afsløring af uregelmæssigheder inden for statsadministrationen og erhvervslivet, men også inden for videnskaben. I academia afsløres uregelmæssigheder overvejende ved, at samvittighedsfulde medarbejdere eller kolleger indberetter deres iagttagelser. Dette gælder også inden for psykologi (se tabel 3) – ikke så sjældent med alvorlige konsekvenser for anmelderen. Der findes to nærmest herostratisk berømte tilfælde, hvor anerkendte psykologer blev udsat for traumatiserende oplevelser efter at have indberettet kollegaer for forskningsnyd. Den ene psykolog er professor Robert L. Sprague fra University of Illinois, USA. I 1979 indledte han et fagligt samarbejde med psykologen Breuning om den mest hensigtsmæssige medicinering af retarderede børn (se side 49). Efter flere års samarbejde fik

I gamle dage kaldte man en person for en sladderhank hvis vedkommende »ikke kan tie stille, løber med sladder, ... fortæller noget, han ikke maa eller bør røbe ...« (ordbog, 1941). Men det er ikke kun personer der 'sladrer' og afslører andre. Meget berømt er således historien om den romerske officer Martin, der ikke ville være biskop og derfor skjulte sig i en gåsesti. Sædvanen tro skræppede gæssene op og afslørede officerens tilflugtssted. Martin (da. Morten) blev biskop, og gæssene betalte med deres liv.

Sprague den ubehagelige oplevelse, at de data, som Breuning havde tilsendt ham, var fabrikerede. Han skrev derfor omgående et otte sider langt, tætskrevet brev til de bevilligende myndigheder, NIMH, og bad dem om at foretage nærmere undersøgelser af snyderierne. Sprague troede, at NIMH omgående ville iværksætte en grundig undersøgelse af anklagerne mod Breuning, og at sagen dermed hurtigt ville finde sin afslutning, men som han skriver: »Jeg havde ingen anelse om, at sagen ville trække i langdrag i mere end tre år, og at jeg ville blive bebrejdet for en del af uredeligheden« (Sprague, 1993). Når han henvendte sig til NIMH for at få svar på sagsbehandlingen, fik han henholdende svar, og da der efter to år endnu ikke var sket noget, henvendte Sprague sig til pressen for at sætte gang i efterforskningen, for han var meget bekymret for de retarderede børn, der på grund af Breunings fupforskning blev udsat for fejlmedicinering. Men man må ikke offentligt kritisere en så magtfuld organisation som National Institute of Mental Health (NIMH). Under sagens videre forløb blev Sprague af NIMH anklaget for »at have svigtet ved ikke på en tilstrækkelig måde at have ført tilsyn med forskningsaftalen« (Sprague, 1993). Sprague blev endvidere indkaldt som vidne i en kongreshøring om svindelsagen – en høring, der krævede meget forarbejde og juridisk bistand. Kort tid efter høringen fik han et meget ubehageligt brev fra University of Pittsburghs vicepræsident, der truende skrev, at Spragues vidneudsagn ikke »bare var unøjagtige og usande, men også ærekrænkende og injurierende«, og at han omgående skulle tilbagekalde sine udsagn. Gjorde han ikke

det, »ville man retsforfølge ham«. Som om disse uhyrlige anklager ikke var nok, så fik Sprague i 1987, hvor han ansøgte NIMH om en fornyet forskningsbevilling, at vide, at hans ansøgning var sat på standby (deferral), hvilket reelt betyder, at den var blevet afvist, selvom bedømmerne af ansøgningen havde anbefalet den. Resultatet blev, at Sprague efter 17 års velrenommeret forskning med retarderede børn måtte afskedige sine medarbejdere og lukke sit forskningsprogram, som var det eneste i USA, der arbejdede med bivirkninger af bestemte medikamenter til behandling af retarderede individer. Sprague afslutter sin meget grundige gennemgang af hele sagen med ordene: »Jeg gennemførte ikke opgaven uden årelange, store følelsesmæssige traumer, personlige økonomiske udgifter, brug af flere hundrede arbejdstimer og professionel ensomhed med meget lidt offentlig kollegial støtte«. Der er noget kafkask over hele dette sagsforløb.

I en anden berømt sag inden for psykologi blev den anerkendte psykolog Sandra Scarr og hendes kollegaer udsat for flere års aggressive angreb og faglig mistænkeliggørelse fra den kollega, de anklagede for at have manipuleret med sine empiriske data (Ernhard, et al., 1993). Forskerne havde fattet mistanke til børnepsykiateren Herbert Needleman's dataanalyse og udvælgelse af forsøgspersoner, der skulle medvirke i hans undersøgelse over blykoncentrationers effekt på børn. Psykologerne fik kun en dags adgang til Needleman's rådata. De måtte ikke kopiere dem, men blev nødt til at nedskrive dem i hånden. Alligevel var de i stand til at dokumentere, at der fandtes alvorlige uoverensstemmelser i dataanalyserne, hvorfor de indsendte deres rapport til Office of Scientific Integrity, der tager sig af videnskabelig uredelighed i USA. Under afhøringerne blev de udsat for ekstreme ubehageligheder, og da Scarr sidenhen indleverede et manuskript om påvirkninger af blykoncentrationer, blev det afvist med den begrundelse, at det var »for politisk«. Det gik også ud over familiemedlemmer, idet Scarrs datter af en professor fik at vide, at hendes mor 'var slimet' (slime). Foruden disse ubehageligheder var det også et meget tidskrævende arbejde, som forskerne gerne ville have brugt på mere konstruktivt, videnskabeligt arbejde. »Omkostninger og genvordigheder over for whistleblowere kan være meget alvorlige, og der er kun få belønninger udover tanken om, at man har gjort det rigtige«, som Scarr og hendes kollegaer siger.

Der findes ingen oversigt over omfanget af konsekvenserne for whistleblowere, men en lille undersøgelse fra 1986 kan give et fingerpeg om, at konsekvenserne kan være ret så alvorlige. Donald Soeken, en tidligere whistleblower og hans hustru,

udsendte et spørgeskema til 233 personer, som de vidste havde foretaget anmeldelser om uacceptable forhold på deres arbejdsplads, lige fra snyd og bedrageri til korruption, misbrug af fondsmidler og forfalskning af dokumenter (Soeken & Soeken, n.d.). Af de 90 (40 %), der returnerede spørgeskemaet, havde knap 60 % mistet deres arbejde, 82 % blev udsat for chikane fra deres overordnede, mens 69 % oplevede, at deres arbejde efterfølgende blev nøje overvåget. Mere end en fjerdedel af whistleblowerne måtte efterfølgende søge psykiatrisk eller psykologisk hjælp. Men det var ikke kun selve anmelderen, det gik ud over, det havde også alvorlige økonomiske og psykologiske konsekvenser for familien, idet udgifter til medicin, psykologhjælp kombineret med til tider øget alkoholforbrug satte sit præg på familien. Men til trods for disse lidelser var det kun 16 % af de adspurgte, der definitivt sagde, at de aldrig mere ville handle i retfærdighedens navn. Dr. Soeken og hans hustru har sidenhen oprettet et refugium, som de kalder for *The Whistle Stop*, hvor mennesker, der har været igennem whistleblownes trædemølle »kan genvinde deres selvagtelse« (Formanek, 1989).

I den akademiske verden har whistleblowere vist sig at være et meget effektivt våben mod svindlere, for det er hovedsageligt via whistleblowere, at svindlere er blevet afsløret. Det har enten været fagkollegaer, medarbejdere eller studentermedhjælpere, der afslørede uregelmæssighederne. Af samme grund mener flere (Stroebe et al., 2012), at der fremover skal sættes mere på whistleblowere, og at der skal sikres dem større sikkerhed end den, de har nu.

Foruden sikring af whistlebloweren er det også nødvendigt, at arbejde med en kulturændring på universiteter og andre videnskabelige institutioner. I ikke så få tilfælde har en anmeldelse af en kollega efterfølgende skabt langvarig bitterhed på et institut eller laboratorium, idet nogle medarbejdere ikke mener, at man skal angive en kollega. Som Klemens Kappel, medlem af Praksisudvalget og lektor i filosofi ved Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, formulerede det: »Hvis du spørger, om jeg selv ville konfrontere en kollega, som jeg mistænkte, er svaret, at jeg ville være noget tilbageholdende. Omkostningerne er meget store; det ville koste 30 års uvenskab« (Kappel, 2012). Den hidtidige opfattelse, at en whistleblower er en sladrehanke, må aflives og erstattes med en anerkendelse af vedkommende. For videnskaben har brug for dem. Men som datadetektiven Uri Simonsohn siger: »Alle er glade for, at whistleblowere eksisterer, men ingen kan lide dem« (Young, 2012b).

I Danmark trådte per 1. januar 2014 en ny lov i kraft, den såkaldte 'whistleblower-ordning'. Ifølge denne skal finanssektoren m.fl. sikre, at ulovligheder eller

kritisable forhold kan anmeldes anonymt, så whistlebloweren ikke udsættes for mobning eller afskedigelse. Noget tilsvarende findes ikke på danske universiteter, her findes ingen whistleblower-beskyttelse. I Danmark er den universitære ledelse tilbageholdende med at indføre en whistleblower-ordning, da man mener, at det kan bruges til personlige hævnaktioner. Derimod er man mere indstillet på at indføre en named person-ordning, dvs. at en særlig, anerkendt forsker udpeges som den person, man kan henvende sig til med sine iagttagelser. Named-person-ordningens hovedopgave er »at håndtere henvendelser ved mistanke om brud på god videnskabelig praksis« (Sagsnotat, 2013). Institutionen »named person« er uafhængig af andre universitetsorganer som f.eks. Praksisudvalget. Ifølge Sagsnotatet kan såvel videnskabeligt ansatte, det teknisk administrative personale, studenter samt udefrakommende henvende sig. Den særligt udpegede person »skal ikke træffe afgørelser, men bilægge eventuelle misforståelser eller henvise til den mest hensigtsmæssige videre sagsbehandling ved de allerede eksisterende organer ...« Der er, som det eksplicit siges i skrivelsen, tale om et »supplement til allerede eksisterende organer«. Den særligt udvalgte person spiller dermed en vigtig rolle, når det drejer sig om at vurdere, hvorvidt den fremførte anklage om videnskabelig uredelighed er begrundet eller ubegrundet. En named-person-ordning er velegnet til at håndtere mindre uoverensstemmelser.

Den 1. september 2013 blev 'Københavns Universitets regler om god videnskabelig praksis' vedtaget. Et udvalg skal bedømme indbragte sager med hensyn til, om de almindelige regler for god forskning er overholdt. Udvalget skal ifølge § 9 afvise sager, »hvori der rejses spørgsmål om uredelighed« og i stedet henvise dem til andre uredelighedsudvalg. Undtagelsesvis kan udvalget iflg. § 9, stk. 3 »... selv indbringe en sag for et uredelighedsudvalg« (Københavns Universitet, 2013).

PLAGIERING

Ordet plagiere kommer fra det græske ord plágion, der betyder »mennesketyveri eller forbryderisk handling« (Katlev, 2000). I moderne sprog bruges ordet først og fremmest til at beskrive tyveri af andres værker eller dele deraf. Det kan være tyveri af litterære værker, videnskabelige afhandlinger eller kunstneriske værker som fotografier, malerier, musik og lignende.

«Det siges, at Samuel Johnson fik tilsendt et manuskript af en forfatter, og at [han] returnerede det med følgende kommentar: 'Deres arbejde er både godt og originalt. Desværre er de dele, der er gode, ikke originale, og de dele, der er originale, ikke gode'« (Pecorari, 2003). Citatet er dog af tvivlsom oprindelse.

Google: subkhan 14. wordpress.com.

I slutningen af 2011 holdt sangeren Bob Dylan en udstilling af sine billeder på det kendte Gagosian Gallery i New York City. Malerierne hævdes at være 'fra [Dylans] rejser til Japan, Kina, Vietnam og Korea' (Perpetua, 2011). Kunstkritikere var dog ikke sene til at påpege, at flere af Dylans malerier var plagiering af kendte fotografers billeder. Men Dylan er ikke den eneste maler, der er blevet beskyldt for plagiering. Selveste Matisse står anklaget for i nogle af sine malerier at have holdt sig lovlig tæt op ad datidens postkort, og Picasso er kendt for at lade sig inspirere af andre kunstnere, fra hvem han lånte flittigt

Skønlitteraturen har også sine gribbe. Forfattere, der har ladet sig 'inspirere' af andres skønlitterære værker, har ofte svært ved at erkende deres tyveri, når de bliver opdaget. En af dem er Alex Haley, den amerikanske forfatter, der skrev

den berømte roman *Rødder*, for hvilken han fik Pulitzer-prisen. Sidenhen blev det afsløret, at utallige ideer i bogen – og endda navnet på hovedpersonen Kunta Klinte – var overtaget fra Harold Courlanders bog *The African*. Enkelte steder findes desuden ordrette passager fra Courlanders bog.

Så var der lidt mere stil over journalisten Arthur Murphy, der i mangel af originale ideer oversatte en fransk artikel til engelsk og sendte den til sin redaktør. Knap nok var artiklen publiceret, før det gik op for ham, at han havde oversat en fransk artikel tilbage til engelsk fra den berømte engelske forfatter Samuel Johnson. Angerfuld begav han sig til Samuel Johnsons hus, erkendte sin brøde og gav en uforbeholden undskyldning. Johnson accepterede, og dette »blev begyndelsen på et 20 år langt venskab« (Lindskoog, 1993).

Af andre kendte forfattere, der er blevet anklaget for plagiering, kan nævnes T.S. Eliott, Vladimir Nabokov, Ken Follett, Norman Mailer (Pappas, 1998). Berømt for sin frimodige brug af andres formuleringer er Bertolt Brecht, om hvem historikeren Paul Johnson (1989) siger, »at ingen anden forfatter nogensinde har opnået en så imponerende anseelse ved at producere så lidt, der i virkeligheden var hans eget«.

Men det er ikke kun internationalt kendte forfattere, der har været indblandet i skandalesager om plagiering. Herhjemme er den gamle litteraturkritiker, Georg Brandes (1842-1927), flere gange blevet anklaget for at låne fra andre forfattere. »Jeg modtager ikke åbenbaringer«, hvædede han af sine kritikere. I 2005 fik Danmark en af de mere celebre skandaler på bogfronten. Det skete med udgivelsen af Frank Esmanns bog *Kissinger*, der blev udgivet på forlaget Aschehoug. Gennem et minutiøst arbejde påviste anmelderen Bent Blüdnikow fra *Berlingske Tidende* (Blüdnikow, 2005), at Esmann i meget høj grad havde ladet sig inspirere af – for ikke at sige plagiere – længere passager af Walter Isaacsons bog *Kissinger: A Biography*. For få år siden udgav Kirsten Carlsen bogen *En som mig*, der blev en mægtig succes, lige indtil en belæst person havde en déjà-vu-oplevelse, dvs. en oplevelse af at have læst dele af bogen andetsteds. Med lidt detektivarbejde lykkedes det den i litteraturen velbevandrede person at finde frem til, at flere passager faktisk var skrevet direkte af fra Klaus Rifbjergs berømte roman *Den kroniske uskyld* fra 1958.

Forskere selv på højt niveau plagierer. I 2013 blev den højt dekorerede primatolog Jane Goodall afsløret i at have haft lidt for meget gang i Ctrl. + c/v-tasterne. Bogen *Seeds of Hope: Wisdom and Wonder from the World of Plants* rummer

ifølge Steven Levingston hele afsnit, som hun har kopieret fra Wikipedia.

Reaktionerne på afsløringer af Goodalls uhensigtsmæssige lån af andre kilder blev forsøgt nedtonet. Der tales om, at Goodall havde »lånt visse passager«, og at hun ikke havde »intentioner om at videregive andres ideer som hendes egne« (Moynihan, 2013). Det er ikke ualmindeligt, at kendte personers snyd på vægtskålen søges neddæmpet. Det er, som om det er helligbrøde at kritisere personer, når de har opnået idolstatus, men som Lena Struwe, en meget anerkendt plantebiolog, udtrykte det: »Hvis en student fra Rutgers [Universitet] ville have indleveret en opgave, der indeholdt tilsvarende overtrædelser ... ville studenten blive indberettet til ledelsen, straffet og muligvis bortvist« (Levingston, 2013).

Chimpanseforskeren Jane Goodall

Hvornår er plagiat et plagiat?

Plagiering er det tredje ben i den snævre definition af videnskabelig snyd (FFP). Plagiering adskiller sig fra de to andre ben, fabrikation og forfalskning, ved, at det ikke har konsekvenser for selve forskningen eller befolkningen, men derimod for plagiatoren.

Slår man op i encyklopædier og ordbøger, finder man forholdsvis generelle og vage definitioner. I *Den store danske encyklopædi* (1999) hedder det, at plagiat er en »eftergørelse af en andens litterære eller andet kunstneriske værk«. Plagiat er ifølge *Den danske ordbog* (2005) et »kunstværk, vare el. andet der er en direkte efterligning af noget andet, men som af ophavsmanden foregives at være originalt«. Mere kontant i sin beskrivelse er *Ordbog over det danske sprog* fra 1936, hvori det hedder, at plagiat er »tyveri af aandelig ejendom, især en kunstners (spec. forfatters) værk; litterært tyveri; utilladelig, nærgaende efterligning af en kunstners (forfatters) værk«. Hvornår der er tale om en

‘eftergørelse’ eller ‘direkte efterligning’ af andres værker er imidlertid ikke så ligetil at afgøre.

Selv psykologernes håndbog, *APA's Ethical principles* (2014), er meget uklar med hensyn til, hvad der skal forstås ved plagiering. I sektion 8.11. hedder det, at »psykologer må ikke præsentere dele af en andens arbejde eller data som deres egne, uanset om det andet arbejde eller datakilden lejlighedsvis citeres«. Hvad betyder »dele af en andens arbejde«? Er det fem-seks ord, hele sætninger eller større afsnit? Bortset fra denne lettere diffuse beskrivelse, så tager APA heller ikke stilling til forskellige former for plagiering.

I 2009 fremsatte Teddi Fishman fra Clemson University i USA en definition på plagiering, der i dag bruges af forskere, der seriøst beskæftiger sig med emnet, bl.a. af efterforskeren af plagieringssager Debora Weber-Wulff. Fishmans definition lyder: »Plagiering optræder, når nogen (1) bruger ord, ideer eller arbejder, (2) der kan tilskrives en anden, identificerbar person eller kilde, (3) uden henvisning til det arbejde eller den kilde, hvorfra det er taget, (4) i en situation hvor der er en legitim forventning om originalt forfatterskab, (5) med henblik på at opnå en fordel, anerkendelse eller fortjeneste, der ikke behøver at være af økonomisk art« (Fishman, 2009). Når Fishman eksplicit nævner punkt (4), skyldes det hans ønske om at holde taleskrivning – som f.eks. af politiske taler – uden for plagieringsdefinitionen.

Det ville være synd at sige, at der på universiteterne i ind- og udland findes ensartede opfattelser af, hvornår der er tale om plagiering. Kriterierne på Oxford University i England er, at »seks ord i rækkefølge, der er identisk med en kilde, skal krediteres. 10 identiske ord i rækkefølge er et ret vandtæt bevis på uredelighed« (her gengivet efter Smith, 2008). Endnu mere strikt i sin opfattelse er Rathus, der i sin artikel *Avoid Plagiarism* skriver: »Du kan generelt bruge en kort række (lad os sige to eller tre ord) fra din kilde uden at bruge citationstegn« (Rathus, 1993). Mere tolerant er Sisti, der kategoriserer plagiering som »brugen af en eller flere komplette sætninger« (Sisti, 2007).

I 2006 udgav Kulturministeriet en vejledende tekst om god citatskik og plagiat i tekster. Retningslinjerne henvender sig ikke direkte til universiteter, men er mere tænkt til oplysning for journalister, forfattere og forlag. Kulturministeriet skriver bl.a., at »et plagiat forudsætter, at den person, der plagierer, har kendskab til den oprindelige tekst, dvs. at han eller hun er i ond tro. Der foreligger et plagiat, når der ikke sker tilstrækkelig kreditering og kildeangivelse

af den oprindelige tekst, således at teksten fejlagtigt fremstår som ens egen« (Kulturministeriet, 2006). Hvornår er der tale om 'tilstrækkelig kreditering'? Kulturministeriet er tilsyneladende klar over vejledningens vaghed, idet de skriver, at det »i sidste ende [er] op til domstolene at vurdere«, om der foreligger et plagiat eller ej.

Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Syddansk Universitet har udgivet en *web-tutorial* for studerende for at undgå uhensigtsmæssig plagiering. I denne manual defineres plagiering som det »... at *bruge* en andens *tekst* som sin egen uden at lave præcise *kildehenvisninger*«. Dernæst uddybes det 'at bruge', 'tekst' og 'kildehenvisninger'. »'At bruge' kan f.eks. være at nævne, citere, parafrasere, referere, oversætte, inddrage, analysere, fortolke, diskutere, vurdere, etc.« (*Stop plagiat nu*). Det må dog anses for tvivlsomt, om nye studerende forstår, hvad det vil sige, at man ikke må 'analysere, fortolke, diskutere, vurdere etc.' en andens tekst.

For nogle mennesker er plagiat det samme som at kopiere, men som Judson (2004) så rigtig gør opmærksom på, så er plagiering forskellig fra kopiering. Man kan f.eks. kopiere hele artikler eller dele deraf og uddele dem til andre, så længe man overholder Copydans kopieringsregler. Kopiering af en tekst bliver først plagiat, når man udgiver originalteksten som sin egen. Og omvendt, så kan en person få en ven til at skrive en opgave, kopiere den og med vennens billigelse indlevere opgaven til en eksamen uden kildeangivelse. Dette er ikke i strid med kopieringsreglerne, men anses derimod for plagiat (Fishman, 2009).

Endelig er der de forfattere, der omtaler plagiering som tyveri, uanset at der findes en væsentlig forskel mellem disse to begreber. Tyveri forudsætter en bevidst handling, der har til formål at frarøve en anden person noget, som vedkommende fremover ikke længere kan gøre brug af. Dette er imidlertid ikke tilfældet med plagiering. Det emne, der er blevet plagieret, kan stadigvæk bruges af originalens skaber.

Forskellige former for plagiering

Der findes forskellige former for plagiering, som:

- Copy/paste
- Oversættelse af andres værker eller dele deraf
- Ombytning, tilføjelser og udeladelse af ord
- Strukturplagiering (parafrasering)

- Sammenstykning (patchwork)
- Egen plagiering (autoplagiering)
- Dobbelt publicering
- Institutionaliseret plagiering: brug af ghostwriter

Copy/paste

Copy/paste er den hyppigste form for plagiering. Det er den gamle, klassiske måde, hvor hele sætninger, afsnit, kapitler, ja, sågar hele artikler eller bøger kopieres ordret og udgives i plagiatorens navn uden henvisning til originalens forfatter.

En af de flittigste plagiatorer er irakeren Elias A.K. Alsabti. I 1977 måtte han flygte til Jordan, fordi han løgnagtigt havde fortalt den medicinske verden i Irak, at han havde udviklet en test til opdagelse af forskellige kræftformer. I Jordan fik han stillet penge til rådighed af den jordanske kongefamilie, fordi han havde overbevist dem om, at han havde opfundet nye behandlingsmetoder mod kræft. Han fik tiltusket sig penge til at videreudanne sig i USA, og i løbet af ganske få år havde han en publikationsliste, der sagde spar to til alt. Alsabti producerede den ene forskningsartikel efter den anden. »Hans metode var ganske enkel. På skrivemaskine ville han afskrive en artikel, der allerede var blevet publiceret, fjerne forfatterens navn, erstatte det med sit eget og sende manuskriptet til publikation i et ukendt tidsskrift ...« (Broad & Wade, 1982). Ved at få sine plagierede manuskripter publiceret i ret upåagtede tidsskrifter, siger Broad & Wade, undgik Alsabti at blive opdaget.

Et morsomt eksempel på plagiering fra den videnskabelige verden kommer fra Weber-Wulff. Hun beretter, at en lærebog om korrekt opgaveskrivning på Westfälische Wilhelms-Universität i Münster i Tyskland var fyldt med afskrifter fra andre tekster. »Passende var selv kapitlet om plagiering plagieret« (Weber-Wulff, 2012). Som Weber-Wulff ironisk skriver, så blev bogen hurtigt »fjernet fra boghylderne, og forfatterne forsikrede højtideligt, at de ville finde de skyldige. Man kan undre sig over, hvilken rolle de mennesker, der står som forfattere har, hvis de ikke selv har skrevet bogen«. Ikke nok med det, kort tid efter blev det afsløret, at disputatsen fra en af bogens forfattere indeholdt 39 % afskrifter (VroniPlag Wiki, 2012). Men Weber-Wulff burde ikke have været overrasket over, at nogle plagierer, hvad andre har skrevet om plagiering, for allerede i 1980 blev det afsløret, at University of Oregon havde plagieret Stanford Universitys håndbog om plagiering (Pappas, 1998).

Der må aldrig herske tvivl om, at det klart skal fremgå i ens egen tekst, når en tekst eller tekststykke overtages fra andres værker. Dette gøres ved at sætte

Weber-Wulff burde ikke have været overrasket over, at nogle plagierer, hvad andre har skrevet om plagiering, for allerede i 1980 blev det afsløret, at University of Oregon, USA, havde plagieret Stanford Universitys håndbog om plagiering (Pappas, 1998).

*Plagieringsefterforskeren
Debora Weber-Wulff*

to små tegn, de såkaldte citationstegn (»«), rundt om den kopierede tekst. Men dette er ikke nok, kilden til originalværket, hvorfra man har overtaget teksten, skal angives entydigt. Kildeangivelse og citationstegn gælder ikke kun brødteksten, men også gengivelser af andres figurer, tabeller eller diagrammer. Bruger en forfatter en metafor (billedligt udtryk), som f.eks. »havets stumme torden«, kan denne metafor kun bruges i egne værker med nøjagtig kildehenvisning, det vil i dette tilfælde sige en henvisning til Ib Michael (1998). Brugen af citationstegn og nøjagtig kildeangivelse gælder i alle mulige tilfælde, dvs. uanset om man nedtager noget fra internettet, bøger eller artikler.

Oversættelse af andres værker eller dele deraf

En anden form for plagiering foreligger, når store dele af andres værker eller i sjældnere tilfælde hele artikler oversættes og udgives i eget navn uden reference til det originale arbejde. På Københavns Universitet cirkulerede i mange år følgende historie. En ambitiøs dansk forsker indleverede til Københavns Universitet en afhandling til den filosofiske doktorgrad. Det var en afhandling om et gammelt indoeuropæisk sprog. Den skriftlige bedømmelse var meget fin, og afhandlingen blev antaget til mundtligt forsvar. Den første opponenter roste afhandlingen i høje toner. Så kom andenopponent, og igen lød der rosende ord om doktorandens

høje faglige niveau. Derpå gik en opponenter fra auditoriet op på talerstolen. Han roste ligeledes afhandlingen. Han havde kun en eneste lille indvending, sagde han. Han savnede et anførselstegn på 1. linje, side 1 og på sidste linje side 173. En larmende tavshed bredte sig blandt tilhørerne. Hvad tilhørerne ikke vidste var, at opponenteren havde kendskab til en anden afhandling, skrevet på sanskrit – og det var denne, der lå til grund for den danske afskrift. Hvorvidt denne fortælling er foregået som beskrevet, har det ikke været muligt at få bekræftet, men den blev i mange år brugt som advarsel mod at kopiere andres arbejde og glemme de to små, men yderst vigtige, citationstegn (»«).

Ombytning, tilføjelser og udeladelser af ord

En anden form for plagiering er det, som Raleigh Kung (n.d.) har kaldt for *word switch*. Det vil sige, at en person udskifter enkelte ord, udelader ord eller tilføjer ord til sætninger eller afsnit, der er taget fra en anden forfatter uden referencer til originalen. Problemet er her, hvor mange procent overlapning man accepterer, om alle ord har samme vægt, eller om det kun er nøgleordene, der tæller med, når der skal fældes en dom over plagiering.

Et eksempel på 40 % overlap mellem en indleveret eksamenstekst og originalteksten fra Burgess.

[Subject] SS2 148:2b	Burgess, 1984, p.143
In addition to this, Burgess (1984) argued that the <u>researcher</u> should follow <u>a range of methods that are</u> suitable to his research, <u>needing to be flexible in his approach, and</u> to be prepared to use <u>a range of methods in</u> order to deal with complex <u>problems</u> .	Accordingly, <u>researchers</u> need to take this situation into account and to approach substantive and theoretical problems with <u>a range of methods that are</u> appropriate for their problems. Such a perspective means that researchers cannot rigidly apply their methods but <u>need to be flexible</u> in their <u>approach and</u> utilise <u>a range of methods</u> for any <u>problem</u> .

Figur 3. »40 % af ordene er sammenfaldende med kilden« (Pecorari, 2003: fig. 5).

Denne uklarhed med hensyn til hvor stort et sammenfald, der må være mellem to tekster, gør det vanskeligt definitivt at afgøre, om der er tale om plagiering eller ej.

Strukturplagiering (parafrasering)

Ved strukturplagiering er der tale om, at en person gengiver en anden persons arbejde på en måde, der ligger meget tæt op ad originalens opbygning, argumentation, eksemplificeringer og sproglige udtryksformer, uden at angive kilden. Dette kaldes også for parafrasering, dvs. omskrivning af et tekststykke.

Sammenstyknin (patchwork)

Sammenstyknin, der på engelsk kaldes for patchwork, foreligger, når en person plukker sætninger fra forskellige kilder, sætter dem sammen med forbindende tekst og udgiver det som sit eget tankegods. Som det hedder i Undervisningsministeriets skrivelse: »Det er meget nemt, undertiden for nemt, at sammenstykke sit projekt fra diverse internetkilder og foregive, at det er et selvstændigt produkt. I så fald er der tale om et plagiat, hvor hovedparten af selvstændigheden ved arbejdet består i elektronisk at klippe og klistre fra diverse internetkilder ...« Denne form for patchwork er det meget vanskeligt at opdage, med mindre man har adgang til moderne analyseprogrammer.

Egenplagiering (autoplagiering)

Egen- eller autoplagiering referer til, at en person kopierer fra noget vedkommende selv har skrevet tidligere, uden kildeangivelse (Smith, 2008). Nogle gange argumenteres der for, at man ikke kan plagiere sig selv, da plagiering per definition er at overtage noget fra andre. Hvad mange ikke er klar over er, at når man kopierer fra egne artikler eller bøger, så skal det gengivne behandles på samme måde, som var det en anden forfatters tekst, dvs. i citationstegn og med kildeangivelse.

Dobbelt publicering

En særlig form for plagiering er den såkaldte dobbelt publicering, dvs. at en forsker publicerer den samme tekst – eventuelt med figurer og tabeller – forskellige steder uden angivelse af, at teksten er blevet publiceret tidligere. Årsagen til det øgede antal dobbeltpublikationer er, mener Errami & Garner (2008), det øgede publikationspres. Samtidig med, at publikationsvokseværket er steget markant, er risikoen for at opdage dobbeltpublikationer ikke særlig stor.

Som følge af den omsiggribende dobbeltpublicering vedtog *The European Code of Conduct for Research Integrity* og *The Danish Code of Conduct for Research Integrity*, at hvis det samme arbejde publiceres i forskellige tidsskrifter, skal dette ske

med en eksplicit accept fra redaktøren og det skal klart fremgå, at der er tale om en dobbeltpublikation. Det samme skal være tilfældet, når den nye publikation anføres på forfatterens cv.

Institutionaliseret plagiering: Brug af ghostwriter

En *ghostwriter* er en person, der skriver et essay, en opgave, en artikel eller en bog for en anden person. Forfatterskabet tillægges officielt den person, der har bestilt arbejdet og kun i sjældne tilfælde nævnes ghostwriterens navn som medforfatter. I de senere år er det dog i Danmark blevet mere almindeligt, at der på titelbladet står »fortalt til« eller »i samarbejde med« den og den person. Politikere, sportsfolk og erhvervsfolk er kendt for at få andre til at skrive deres taler og endog dele af deres selvbiografier.

På dansk findes der ikke noget rigtigt ord for en 'ghostwriter'. I gamle dage talte man om, at en tekst var skrevet af en 'neger' eller 'bladneger' – et ikke særligt flatterende udtryk. I dag kan man indimellem støde på ordet en 'tale-skriver' i stedet for en ghostwriter. At politikere ikke kan nå at skrive alle deres taler, men bliver nødt til at benytte sig af dygtige taleskrivere, er velkendt og generelt accepteret. Selvom en politikers brug af taleskriverens arbejde generelt ikke medregnes som plagiering, så mener Martin (2008) dog, at der er tale om en specifik form for plagiering, som han vælger at kalde for »institutionaliseret plagiering«.

Hvis en person derimod i det skjulte får en anden til at skrive en bestemt opgave, artikel, bog eller en videnskabelig afhandling og indleverer den til bedømmelse uden at angive, hvem der reelt har skrevet den, er der tale om alvorlig snyd. Ghostwriting, hvor en anden person end den officielle forfatter har bidraget til det skrevne, findes ikke så sjældent i medicinalindustrien.

Brug af ghostwriter findes også inden for uddannelsessystemet. Der findes flere eksempler på, at elever og studerende har bedt nogle venner om at skrive en bestemt opgave for dem. Denne form for uhæderlighed betragtes som plagiat og dermed snyd. Det samme er tilfældet, når man lader andre personer grundigt gennemarbejde og eventuelt omarbejde ens opgave. Når forældre vil 'hjælpe' deres børn med en opgave og derfor selv sætter sig til computeren og skriver, vil det blive kategoriseret som plagiat.

Inden for academia har man i længere tid kunnet købe hele opgaver eller afhandlinger – dette gælder såvel i Tyskland, og England som i USA. I Tyskland

kan man f.eks. købe en ph.d.-afhandling for 20.000 euro (Hurst, 2013). En annonce fra et ghostwriterfirma i England har følgende ordlyd: »Velkommen til Elizabeth Hall Ass. Elizabeth Hall Ass. holder standarden for akademiske ghost-writer og tilbyder at skrive på bestilling. Den oprindelige og første akademiske ghostwriterservice udarbejder opgaver fra 1. års studerende over kandidat- til doktorgraden. ... Vi sender dig: Et enestående manuskript af høj kvalitet, der ikke kan afsløres af anti-plagieringsprogrammer« Elizabeth Hall, (2007).¹³ Køb af sådanne opgaver er ren plagiering. Købte opgaver, skrevet af veluddannede personer ansat af en organisation, er vanskelige at afsløre med de eksisterende programmer, da teksten er en original tekst.

Psykologers plagiering

Flere bedømmelser af svindeldømte psykologer indeholder korte informationer om, at der ikke blot forelå datafabrikation og datamanipulation, men også stedvise plagieringer. Hvor stort omfanget egentlig er, vides ikke, da kun de mere spektakulære tilfælde finder deres vej til forskningslitteraturen. Et af de mere kendte tilfælde er Bruno Bettelheims plagiering.

Bruno Bettelheim

Bruno Bettelheim (1903-1990), østrigsk-amerikansk børnepsykolog, tog sin doktorgrad i psykologi og filosofi i 1938 og blev professor i psykologi på University of Chicago. Han arbejdede med autistiske børn og blev en ledende figur inden for dette område. Bettelheim mente, at autisme ikke havde nogen form for neurologisk baggrund, men at det i høj grad var produkt af følelseskolde mødre, de såkaldte 'køleskabsmødre'. Denne ensidige psykoanalytiske fortolkning af autisme har man forladt i dag til fordel for neurologiske forklaringer.

Bettelheim blev kendt for sin store empati og indfølelse i barnets tankeunivers. Da han i 1976 udgav bogen *The Uses of Enchantment. The Meaning and Importance of Fairy Tales* (da. *Eventyrets fortryllelse*, der er en forkortet udgave af den amerikanske bog), blev den straks en bestseller. I denne bog har han samlet mange eventyr, specielt fra brødrene Grimm, og analyseret dem ud fra en psykoanalytisk synsvinkel. Uanset hvorfra folkeeventyrene stammer, mener Bettelheim, at de har mange fælleselementer og i symbolsk form gengiver samfundets grundlæggende

¹³ Se endvidere www.ghostwriter.nu.

opfattelser af, hvad der er godt og ondt. Ved at læse eventyrene op for barnet eller lade det læse dem selv, kommer eventyrene til at spille en vigtig rolle i barnets udvikling og giver det en ballast til løsning af de problemer, det møder på livets vej.

Året efter Bettelheims død rettedes ikke blot en stærk kritik mod hans barske behandling af de børn, der befandt sig på hans behandlingsinstitution *The Chicago Orthogenic School*, men han blev også beskyldt for plagiering. Richard Pollak (2007) og Alan Dundes (1991) påviser, at Bettelheims bog om folkeeventyr rummer beskrivelser fra Julius Heuschers bog *A Psychiatric Study of Fairy Tales: Their Origin, Meaning and Usefulness*. Ifølge Dundes er der ikke blot tale om »lejlighedsvis lån af tilfældige passager, men omfattende lån af nøgleideer«. Anklagen underbygges med konkrete sammenligninger mellem Heuschers version og Bettelheims version af én og samme historie. Bettelheim, siger Dundes, diskuterer ikke blot mange af de samme folkeeventyr, der findes i Heuschers bog, men gengiver dem også i samme rækkefølge. Bortset fra en enkelt fodnote, siger Dundes, findes der i Bettelheims bog ingen andre referencer til Heuschers bog, selvom nogle passager er taget ordret derfra.

Rotters sætningsfuldendelsestest

Plagiering af faglige tekster blandt danske psykologer har hidtil været sjældent. Et eksempel stammer tilbage fra 1984, hvor tre kliniske psykologer fra Sct. Hans Hospital i Roskilde ønskede at udbrede kendskabet til Rotters sætningsfuldendelsestest, og »introducere [...] dens historie og teoretiske baggrund«. Dette gøres på en klar og koncis måde, der giver læseren en god introduktion til testen. Det eneste problem er bare, at forfatterne, psykologerne Niels Ågesen, Birgitte Brun og Birgitte Skovgaard totalt har glemt, at der findes visse etiske principper inden for videnskaben: At man altid formelt anerkender andre forskeres åndelige produkter. De første afsnit i den danske artikel vedrører »baggrund for testen«, »variation i administration, herunder instruktion« og »effekt af variation i sætningsrækkefølge, struktur, form og indhold«. I disse afsnit er hovedparten en direkte oversættelse af en artikel udgivet af Philip A. Goldberg knap 20 år tidligere. Lange passager er direkte oversat, andre passager har fået en lille twist, men ligger stadigvæk meget, meget tæt op ad Goldbergs beskrivelser (se nedenstående). Men ingen steder optræder Goldbergs navn, end ikke i litteraturlisten optræder han. En sådan fuldstændigt uhæmmet overtagelse af andres nedskrevne tanker er beskæmmende!

Goldberg (1965). <i>A Review of Sentence Completion Methods in Personality Assessment</i>. (Her gengivet fra siderne 17-18).	Ågesen, Brun & Skovgaard (1984). <i>Rotters sætningsfuldendelsestest</i>. (Her gengivet fra siderne 191-192).
To test these hypotheses, Meltzoff randomly assigned an equal number of a population of 120 college students to one of four treatment categories. ... The test consisted of 30 of each of three types of stems: positive (e.g. He loves ...) , negative (e.g. He hates ...) and neutral (e.g. He is usually ...). The test was the same for all subjects, but the instructions given to the subjects varied with the treatment condition. One group of subjects worked anonymously and was asked to produce an impression of good emotional adjustment. A second group was required to sign their names to the tests and was told that the results would be discussed with the university authorities; a third group took the test anonymously and was told that it was the test that was being investigated; the fourth group also worked anonymously and was asked to try to produce emotionally disturbed protocols. The test responses were rated by experienced judges for adjustment, and the results supported both of the main hypotheses. The degree of threat inherent in the instructional set correlated with the frequency of positively toned responses and correlated inversely with negatively toned responses. Further, Meltzoff found that negatively toned stems produced more negatively toned responses ...	For at teste denne hypotese foreslog Meltzoff en tilfældig opdeling af 120 college-studerende i fire forskellige kategorier efter instruktionens art. Sætningsfuldendelsestesten bestod af 30 sætninger, opdelt i tre stammer: 1) positive (han elsker ...) , 2) negative (han hader ...) og 3) neutrale (han er sædvanligvis ...). Testen var den samme for alle forsøgspersoner, men instruktionen varierede [...]. 1) En gruppe arbejdede anonymt og blev bedt om at producere en test, der gav indtryk af god tilpasning. 2) En gruppe blev bedt om at skrive deres navne på testen og fik at vide, at testresultatet ville blive diskuteret med universitetsledelsen. 3) En gruppe skulle løse testen anonymt og fik at vide, at det var selve testen, som blev undersøgt. 4) En fjerde gruppe arbejdede også anonymt og blev bedt om at producere følelsesmæssigt afvigende besvarelser. Resultaterne af erfarne undersøgeseres bedømmelse støttede grundhypotesen: Den trussel, som instruktionen indeholder, korrelerer positivt med antallet af positive svar; negativt med negative svar. Endvidere fandt Meltzoff (1951), at negativt betonedede sætningsrækker har en tendens til at fremkalde flere negativt betonedede svar.

Figur 4. Eksempel på Ågesen, Brun & Skovgaards plagiering fra Rotters sætningsfuldendelsestest.

Ukendskab til regler om autoplagiering

I 2014 udgav Simo Køppe og Jesper Dammeyer bogen *Personlighedspsykologi*, hvori psykologen Bo Jacobsen har skrevet et kapitel med titlen *Humanistiske og eksistentielle teorier om personligheden*. Under receptionen i anledning af bogens udgivelse fortalte Jacobsen til de omkringstående, at han på grund af tidsnød havde kopieret »cirka 90 % fra et andet kapitel« i en anden af sine bøger, *Klassisk og moderne psykologisk teori* (Karpatschof & Katzenelson, 2007). Stor var hans overraskelse, da han fik fortalt, at dette ikke var tilladt, med mindre det kopierede materiale stod i anførselstegn, eller det på anden måde fremgik, at der var tale om et tidligere publiceret materiale. I Jacobsens tilfælde havde han end ikke tænkt over, at nogle af hans læsere ville blive skuffede over at skulle betale for den samme tekst to gange, endsige, at han selv høstede honoraret fra forlaget to gange for samme arbejde (begge kapitler udkom på samme forlag).

Bo Jacobsen (2007). »Humanistisk Psykologi«. I Karpatschof & Katzenelson: <i>Klassisk og moderne psykologisk teori</i>. Hans Reitzels Forlag, side 87-88.	Bo Jacobsen (2014). »Humanistiske og eksistentielle teorier om personligheden«. I Køppe & Dammeyer: <i>Personlighedspsykologi</i>, Hans Reitzels Forlag, side 122-123.
En grundlæggende ide i humanistisk psykologi er, at vi mennesker alle har et 'selv', en personlig kerne, som rummer en lang række muligheder eller potentialer. Naturen har nedlagt den grundtendens i os at søge disse evner eller potentialer bragt til udfoldelse. Deres fulde udfoldelse antages i den humanistiske psykologi at være forbundet med høj psykologisk sundhed, og det antages, at det ofte er forbundet med psykisk lidelse eller malfunktion, hvis væsentlige potentialer hos et menneske blokeres i deres udfoldelse. Kernebegrebet er således selvrealisering eller selvaktualisering. Abraham Maslow [...] overtog fra neuropsykologen Kurt Goldstein begrebet om selvaktualisering forstået som organismens iboende tilbøjelighed til at vokse og udfolde sig. Han udviklede dette begreb til en motivationsteori, der går ud på, at de menneskelige behov er ordnet i et hierarki af basale og højere behov (Maslow 1970a).	En grundlæggende ide i humanistisk psykologi er, at vi mennesker alle har et 'selv', en personlig kerne, som rummer en lang række muligheder eller potentialer. Naturen har nedlagt den grundtendens i os at søge disse evner eller potentialer bragt til udfoldelse. Deres fulde udfoldelse antages i den humanistiske psykologi at være forbundet med høj psykologisk sundhed, og det antages, at det ofte er forbundet med psykisk lidelse eller malfunktion, hvis væsentlige potentialer hos et menneske blokeres i deres udfoldelse. Kernebegrebet er således selvrealisering eller selvaktualisering. Abraham Maslow overtog fra neuropsykologen Kurt Goldstein begrebet om selvaktualisering forstået som organismens iboende tilbøjelighed til at vokse og udfolde sig. Han udviklede dette begreb til en motivationsteori, der går ud på, at de menneskelige behov er ordnet i et hierarki af basale og højere behov (Maslow 1970).

Figur 5. Eksempler på Bo Jacobsens autoplagiering.

Når kreativiteten forlader psykologiprofessoren

I en bedømmelse af en ansøger til en adjunktstilling lader formanden for bedømmelsesudvalget, professor i klinisk psykologi ved Københavns Universitet Peter Elsass, sig lokke til at lave en shortcut i bedømmelsen. Da ansøgerens kvalifikationer skal beskrives, trykker han på copy/paste-tasterne og skriver til ansøgeren det, vedkommende selv har skrevet i sin ansøgning. Bortset fra, at »my« er erstattet med »her«. Der er kun én ting at sige: hvis en studerende havde gjort tilsvarende, ville det give anledning til alvorlig påtale og ville trække ned i karakter.

Bedømmelsesudvalgets beskrivelse	Ansøgerens beskrivelse af egen forskning
The investigation resulted, amongst other things, in particular a new definition of the phenomenon of »resilience«, which clashes with the traditional static view of resilience. Her research showed that resilience must be understood as a psychosocial concept that is both time and context-related. In addition, I developed a behavioural checklist to map the resilient skills and a questionnaire to assess trauma threshold and levels of well-being.	The investigation resulted, amongst other things, in particular a new definition of the phenomenon of »resilience«, which clashes with the traditional static view of resilience. My research showed that resilience must be understood as a psychosocial concept that is both time and context-related. In addition, I developed a behavioural checklist to map the resilient skills and a questionnaire to assess trauma threshold and levels of well-being.

Figur 6. Eksempel på professoral dovenskab.

Som svar på den anførte plagiering svarede plagiator på en karakteristisk intet-sigende, undvigende måde: »Beskrivelsen har i høj grad været sammenfaldende med [xx's] egne formuleringer« (Elsass, 2013). Ja, det kan jo blive småt for enhver – selv for en professor.

Omfang af plagiering

Efterhånden som der udvikles effektive midler til afdækning af forskellige plagieringsformer, er man ved at få indblik i plagieringens omfang. På en højskole i Sverige har man således konstateret, at plagieringen inden for perioden 2001 til 2011 næsten er blevet tidoblet (Disciplinärenden, 2011). Plagieringen foregår på alle uddannelsesniveauer lige fra gymnasiet over universitetsstuderende til ph.d.-studerende og professorer.

«Kære læser, du aner simpelthen ikke, hvor meget der snydes med skriftlige afleveringer i gymnasiet, ikke kun i dansk, men i alle fag med en skriftlig disciplin: oversættelser, fysikrapporter, blækregninger. Det er i alle fag og hele tiden» (gymnasielærer Lene Wittrup, 2010).

Gymnasiaster

Der findes ingen tal over omfanget af plagiering på gymnasier, men fra de danske gymnasier lyder der bekymring for det eskalerende snyd og især plagiering. Enkelte gymnasielærere som Sissen Laugesen (2011) taler direkte om, at gymnasieeleverne har fået »en elastisk moral«. Hvor elever i gamle dage følte sig skamfulde over at være blevet opdaget i at have snydt, tager man det i dag ikke særlig alvorligt. Ja, man affærdiger det måske blot med et skuldertræk, som da en gymnasielærer tog fat i en elev for at fortælle hende, at hun havde snydt med sin opgave, og hun kort svarede: »Jeg havde travlt, okay!« (Holm & Baden, 2011b). Også fra gymnasieeleverne selv kommer der bekymrende kommentarer. Således skriver en 3. g'er, Ida Weis Jacobsen, i *Berlingske*, at gymnasielever »køber sig til gode karakterer«, og at dette gælder det store studieretningsprojekt, hvor »et stigende antal af elever i desperation betaler en universitetsstuderende for at skrive stilen«. Ifølge Ida Weis Jacobsen skyldes det tiltagende snyd i gymnasierne de høje adgangskvotienter, der findes på mange universitetsuddannelser.

Forklaringerne på, at gymnasieeleverne snyder og plagierer, er ikke kun ønsket om at komme ind på deres drømmestudium på universitetet. Samtaler har vist, at flere elever falder for fristelsen til at plagiere, fordi det er så nemt at bruge Ctrl. + c/v-tasterne, at de var løbet tør for tid, oplevede indbyrdes konkurrence samt var usikre om, hvornår der er tale om plagiering (Sisti, 2007; Vencat, 2006). »Ofte henholder eleverne sig til, at de kun har kopieret en del af opgaven«, siger Mette Mølgaard Pedersen, der mener, »at en del af problemet er, at de unge ikke forstår, at de skal kildeangive alt, hvis de ikke selv står bag ordene« (Holm & Baden, 2011a).

Når studerende, der har været vant til at snyde i gymnasiet, kommer på universitetet, kan det være svært at leve op til de nye akademiske krav, og tidligere adfærd med at plagiere vil fortsætte i de nye akademiske miljøer. Selvom der ikke findes faktuelle, evidensbaserede data om en ukritisk videreførelse af plagieringsadfærd fra gymnasiet til universitetet, tyder enkeltstående cases på, at plagiering hurtigt kan blive en livsstil. Dette er den amerikanske borgerrettighedsforkæmper Martin Luther King et godt eksempel på. Detaljerede analyser har afsløret, at han allerede i gymnasiet og sidenhen på universitet og efterfølgende som prædikant uhæmmet brugte andres materiale i sine egne skrivelser (Pappas, 1998). Kirk Hanson går så langt som at mene, at: »Hvis man allerede under studierne accepterer denne form for bekvemmelighedsrationalisering, vil den desværre fortsætte som en del af ens natur sidenhen i livet« (NPR News, 2010).

Hvis det forholder sig sådan, at der sker en videreførelse af plagieringsadfærd fra gymnasiet til universitetet – og måske til andre aktiviteter senere hen i livet – er det yderst vigtigt, at gymnasierne, som de allerede er begyndt på, slår effektivt ned på plagiatorer – specielt gengangerne.

Studerende

Plagiering foregår på mange universiteter verden over, specielt internetplagiering er et voksende problem. I den seneste tid er 125 studerende på det berømte Harvard University mistænkt for at have fiflet med deres eksamensopgaver (Harris, 2012) og på Albert-Ludwigs-Universität Freiburg afsløredes det, at af 500 opgaver skrevet af 1. årsstuderende indeholdt 90 % afskrifter fra andre tekster uden kildeangivelse. På kandidatgraden faldt plagieringsomfanget til 40 % – et fald der ifølge Vesper (2011) kan skyldes, at sporingsprogrammerne har vanskeligheder ved at fange plagiering i mere komplicerede opgaver.

I og med at de moderne sporingsprogrammer bliver mere og mere sofistikerede, bliver sandsynligheden for afsløring af plagieringer større og større. Men samtidig bliver plagiatorer også mere sofistikerede. I psykologi havde en studerende i sit speciale kopieret flere sider fra en artikel, der lå på nettet. Da hun af sin vejleder blev konfronteret med det, benægtede hun totalt, at der var tale om en copy/paste-afskrift. Men hun valgte strategisk ikke at indleverede opgaven til bedømmelse.

Der findes flere forklaringer på, at studenter forfalder til at plagiere andres arbejder. Flere af disse begrundelser er de samme som dem, gymnasieelever fortæller om:

1. At det er *nemt* at tage materiale ned fra nettet, angives som den mest almindelige årsag.
2. *Travlhed i hverdagen*. Den studerende lever et krævende liv. Denne argumentation mener Kirk Hanson, direktør på Markkula Center for anvendt etik på Santa Clara University, blot er en form for rationalisering (NPR, 2010).
3. *Et ønske om at opnå høje karakterer*. De seneste årtiers stigende konkurrence om at få gode jobs, blive berømt og succesfuld har medført et forøget fokus på karakterer, hvilket igen bevirker, at studerende er mere tolerante ved at benytte sig af andres tanker uden at referere til dem. Plagiering findes blandt alle typer studenter, dog har McCabe observeret, at det først og fremmest er de gode og dårlige studerende, der snyder mest: »Dem i toppen snyder for at blomstre (thrive) og dem i bunden for at overleve, medens dem i midten, der er tilfredse med deres karakterer, fortsætter i deres spor og er glade« (NPR, 2010).
4. *Efterligning af andres adfærd*. Ifølge Novotney (2011) fandt Retting, at det »at se andre snyde forøger tendensen til selv at snyde«. Med andre ord, siger den amerikanske professor, »snyderi smitter«. McCabe mener, at plagiering efterhånden er så udbredt, at mange studerende ikke tør lade være af angst for at få dårligere karakterer end dem, der snyder. Man må hyle med de ulve, man er iblandt.

5. *Social spejling*. Donald L. McCabe, der i årevis har undersøgt snyd, kommer med en interessant iagttagelse. Han mistænker studenter for »ikke længere at betragte visse handlinger som snyd i det hele taget, som det at klippe og klistre få sætninger ad gangen fra internettet« (Vencat, 2006). McCabe henviser til, at medierne konstant omtaler mennesker, der har erhvervet sig formuer eller anerkendelse gennem svindel og bedrag, og som omtales med en vis beundring og ærefrygt. Herhjemme behøver man blot at tænke på Stein Bagger og Milena Penkowa. Det er det, der kaldes for social spejling, vi spejler os i, hvad de andre gør og lader os rive med af det: Når de andre gør det, kan jeg også gøre det. Harvard-professoren Howard Gardner, der i mange år har studeret hæderlighed, mener, at »de etiske muskler er sygnet hen' delvis som følge af en kultur, der berømmer succes, uanset hvordan den er opnået« (Pérez-Pena, 2012). Der er med andre ord tale om moralsk forfald såvel uden for som inden for akademias mure.

6. *Ubevidst plagiering*. Ikke så få mennesker fra vor egen kulturkreds, der bliver taget i plagiering, hævder, at de ikke har været klar over, at de har gengivet andres meninger, formuleringer eller opgavestruktur. De henviser til, at det må være noget, der er sket helt ubevidst. At blive anklaget eller mistænkt for plagiering, når man ikke har gjort det intentionelt, er for mange stadigvæk en ubærlig tanke. De nuværende psykologiske undersøgelser over ubevidst plagiering, der går under navnet *cryptomnesia*, har påvist, siger Roediger, at »det er nemmere at huske informationer end at huske kilden til den« (Anonymous, 2009). Men den psykologiske videnskab har endnu ikke kunnet dokumentere, at man uden at vide af det gengiver større, sammenhængende sætninger. Så derfor holder henvisninger til 'ubevidst kopiering' kun sjældent, hvis overhovedet.

7. *Kulturforskelle*. Flere steder har man observeret et forholdsvis stort antal plagieringer hos studerende, der kommer fra andre kulturer end den vestlige. Ved en nærmere analyse har det vist sig, at for studerende, der har frekventeret skoler, hvor udenadslæren var i højsædet, var det en ganske naturlig ting at gengive ordret det, de havde læst. Det var jo det, der var meningen med udenadslæren. Disse studerende fortsatte blot de læringsformer, de var bekendt med fra hjemlandet. Tilsvarende har studerende med en kollekti-

vistisk kulturel baggrund forklaret, at når de gengav, hvad de havde læst så tekstnært som muligt, var det, fordi de derigennem hædrede forfatteren, som de gengav. Pecorari (2003) mener derfor, at man skal være opmærksom på, at det, der ser ud som intentionel plagiering, ikke altid er det. Dog skal man være opmærksom på, at den kulturelle forklaring også kan misbruges.

Eksempel 4: Plagiering i Kina

»Jeg har undervist i Kina og Nordamerika. I Kina blev jeg hurtig klar over, at elever ikke opfatter plagiering som forkert og derfor ikke var bekymret for at blive opdaget. Jeg kunne have en klasse, hvor fire eller fem studenter kopierede nøjagtigt det samme materiale. Jeg havde på forhånd forklaret reglerne for plagiering, men da jeg forsøger at tale om snyderiet med skolens administration, blev det snart klar for mig, hvorfor eleverne ignorerede mine advarsler: Jeg blev klar over, at det var mig, der var forkert på den« (Dole, 2012).

8. *Ukendskab til plagieringsregler.* Flere studerende er ikke fortrolige med plagieringens faldgruber, specielt ikke de mange gråzoner som parafrasering udgør. For at komme denne usikkerhed til livs bør der i ethvert studieforløb indarbejdes direkte undervisning med øvelser i korrekt håndtering af andres arbejder. Det er ikke nok, at læreren blot henviser til materiale, der ligger på nettet eller uddeler nogle sider om emnet, dertil er det for kompliceret. Det er igennem en direkte diskussion mellem lærerne og de studerende, at emnet skal drøftes, således at grænserne for, hvad der er tilladt og ikke tilladt, står mejslet klart i de unges hjerner. I det samme forum skal der skabes en holdningsændring, hvor ærlighed og akademisk redelighed sættes i højsædet.

Det er vigtigt, at universiteterne udarbejder fælles retningslinjer for konsekvenserne ved plagiering. Disse konsekvensregler bør ikke blot koordineres på nationalt plan, der bør udarbejdes fælles regler inden for hele EU-området for ikke at tale om internationalt godkendte regler. Der må ikke være nogen som helst form for usikkerhed i afgørelserne. Lige så vigtigt er det, at studielederen efter henvendelse fra en lærer omgående overtager sagen og hurtigt følger op på den.

Doktorer

Indtil for få år siden var det en uhørt tanke, at forskere, professorer, doktorer og lektorer på universiteter og andre højere læreranstalter ville forfalde til at gengive andres tanker som deres egne. Hvis det forekom, var det i hvert tilfælde en absolut undtagelse. Sådan er det desværre ikke længere. Med de nye softwareprogrammer afsløres år for år, ja, efterhånden måned for måned, professorers, doktorers, lektorer og andre forskeres plagiering. I 2012 undersøgte Fang et al. 2.047 medicinske videnskabelige artikler for forskellige former for snyd. De fandt bl.a., at 9,8 % af artiklerne indeholdt afskrifter.

Plagiering på det højeste videnskabelige niveau har fundet sted i lande som Tyskland, Iran, USA, Rusland m.fl. Afsløring af fremtrædende politikeres snyd med deres disputatser eller videnskabelige artikler har trukket store avisoverskrifter, samtidig med at den almindelige mistillid til politikerne fik yderligere et hak nedad.

Tyskland

I lande som Tyskland og Østrig lægger man stor vægt på dokortitlen. Den er omgærdet med respekt og agtelse, og indehaveren af denne titel tiltales som Herr Doktor eller Frau Doktor. Politikere, der kæmpede sig vej op ad den politiske

I 2011 fik den tyske forsvarsminister Karl-Theodor zu Guttenberg frataget sin juridiske doktorgrad, fordi det blev påvist, at han flere steder i sin afhandling havde skrevet af fra andre kilder. Forsvarsministeren benægtede hårdnakket at have snydt. En nøje gennemgang viste imidlertid, at på mere end halvdelen af disputatsens sider fandtes direkte afskrifter eller omskrivninger fra andre værker uden kildeangivelser og uden citationstegn.

Karl-Theodor zu Guttenberg

rangstige, har i en række tilfælde forsøgt at skaffe sig den akademiske anerkendelse ved at skrive en disputats. Af forskellige årsager har de skudt genvej ved at lade sig 'inspirere' af andres arbejder uden dog i tilstrækkelig grad at angive de nøjagtige kilder, hvorfra 'inspirationen' kom. Det gjaldt bl.a. den tyske uddannelsesminister Annette Schavan, og Silvana Koch-Mehrin, medlem af Europaparlamentet.

Ungarn

Det er ikke kun tyske politikere, der i disse år udsættes for nøje granskninger af deres disputatsers lødighed. I 2012 måtte den ungarske præsident Pal Schmitt trække sig fra præsidentposten, da det blev offentligt kendt, at hans ph.d.-afhandling indeholdt direkte afskrifter fra to andre værker.

Iran

Flere ministre i den iranske regering er også under anklage for plagiering. Dette gælder Irans videnskabs- og uddannelsesminister Kamran Daneshjou og Irans transportminister Hamid Behbahani (Butler, 2009).

Masoumeh Ebtekar fik i 2008 annulleret en artikel om luftforurening, som var publiceret i et iransk lægetidsskrift. En af de forskere, hvis materiale Ebtekar så frejdigt havde kopieret, sagde: »[Hendes artikel] er et sandt klude-tæppe af andre menneskers arbejde, ord for ord« (Butler, 2008).

*Masoumeh Ebtekar,
tidligere iransk vicepræsident*

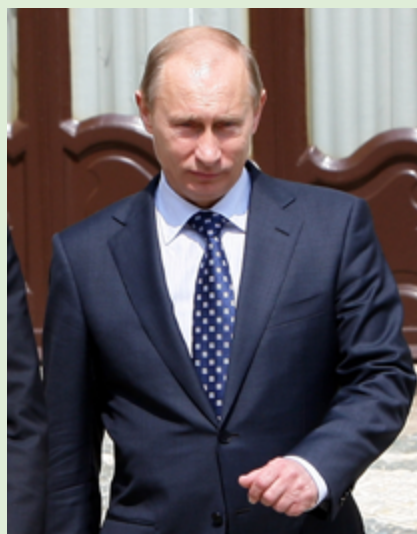
Rusland

Putin erhvervede i 1997 sin doktorgrad i økonomi fra St. Petersburg Mining Institute. I 2006 blev disputatsen underkastet en kritisk vurdering fra amerikanske

forskere. Ikke blot fandt de flere sider, der ordret var taget fra en amerikansk lærebog, men også figurer og tabeller var taget direkte fra denne kilde. Men ikke nok med det, de amerikanske forskere vurderede indholdet i disputatsen til at være ufatteligt ringe og mener, at den ikke ville blive godkendt som ph.d.-afhandling selv på et tredjerangs amerikansk universitet (Corwin, 2006). Den lave akademiske standard får de amerikanske forskere til at fremsætte den hypotese, at Putin nok ikke selv har skrevet afhandlingen, men købt den på det frie marked. Interessant nok omtaler Putin selv kun yderst sjældent sin doktorgrad, og han har hidtil nægtet at tage stilling til anklagen om plagiering. Hermed har han lukket for en videre diskussion af sagen, og i Rusland tør ingen rigtig tage den op, dertil er Putins magt for stor.

Da den russiske premierminister Dmitri Medvedev i 2012 annoncerede en udrensning af forfalskede og plagierede disputatser, iværksattes en undersøgelse på det prestigefyldte historiske institut ved Moskvas Statslige Universitet. Et tilfældigt udvalg af 25 disputatser afslørede, at alle, med undtagelse af en enkelt disputats, rummede mellem 50 % og 90 % plagieret materiale (Schuster, 2013). Hvor langt Medvedev, der nu er ministerpræsident, vil gå i sin udrensningsproces, er der forskellige opfattelser af, men de fleste mener, at det, der foregår i øjeblikket, kun er et slag i den politiske bolledej.

I de seneste år har man i Rusland rettet fokus mod de tilsyneladende mange disputatser, der ikke er skrevet af den forfatter, der står på omslaget af afhandlingen. En af de mest markante personer, der er kommet i det akademiske søgelys, er Ruslands præsident Vladimir Putin.

Ruslands præsident Vladimir Putin

USA

For nogle mennesker er afstanden mellem egne og andres åndelige frembringelser ikke særlig stor. For dem foregår genbrug i en højere sags tjeneste. Den amerikanske borgerrettsforkæmper Martin Luther King var storforbruger af andres tanker. Ifølge Evans (2009) var ikke blot »hans disputats plagieret, men mange af hans studenteropgaver og prædiker var stjålet helt eller delvist fra andre forfattere«.

Kings disputats fra 1955, *A Comparison of the Conception of God in the Thinking of Paul Tillich and Henry Nelson Wieman* er stærkt påvirket af Jack Stewart Boozers ph.d.-afhandling *The Place of Reason in Paul Tillich's Concept of God* fra 1952. Begge fik deres doktorgrad fra Boston University. Som Pappas viser, har King ikke blot overtaget flere af Boozers argumenter og sproglige udtryk, men »hele fraser, sætninger og selv afsnit er taget ordret fra Boozers tekst«. Selv Kings berømte tale *I have a Dream* er stærkt 'inspireret' af præsten Archibald Careys tale på republikanernes National Convention i 1952.

Selv om der i årtier gik rygter om Kings flittige brug af andres værker, var der ingen, der for alvor tog fat på at undersøge sagen nærmere. Der var tilsyneladende ingen, der på daværende tidspunkt havde lyst til at kaste mudder på den legendariske borgerrettighedsforkæmper af frygt for de konsekvenser, det kunne få for

Ifølge Pappas (1998), der har foretaget omfattende studier af Martin Luther Kings disputats, universitetsopgaver, taler, prædiker m.m., voksede Kings plagiering år for år. Det begyndte allerede i hans studietid, men tiltog i omfang og styrke »for hvert år han kom længere i sin højere uddannelse« (Pappas, 1998).

Martin Luther King

kritikeren. Da forskere langt om længe i begyndelsen af 1990'erne – næsten et kvart århundrede efter Kings død – kunne fremlægge ubestridelig dokumentation for Kings plagieringer, kunne man ikke længere benægte det.

Ironisk nok viger Martin Luther Kings efterkommere ikke tilbage fra at kræve copyrightpenge og royalties for brug af Kings skrivelser – til trods for, at store dele af dette materiale er overtaget fra andre personer. Når forfattere vil gengive Kings *I Have a Dream*-tale eller dele deraf, skal de betale copyrightafgifter eller blive involveret i længere retssager (Pappas, 1998; Estate of ..., n.d.).

Danmark

Den meget anerkendte celleforsker, professor, ph.d. Else Kay Hoffmann, fik i 1994 frataget sin dokortitel, som hun havde erhvervet i 1987. I sin disputats havde hun uden kildeangivelser plagieret en række sider fra amerikanske kilder. Dette fik dog ingen konsekvenser for hendes videre videnskabelige karriere.

I 1995 indleverede en dansk forsker en afhandling til bedømmelse for den filosofiske doktorgrad ved Københavns Universitet. Under forsvaret kom det frem, at doktoranden i meget høj grad havde lagt sig op ad andre forfatters synspunkter uden tilstrækkelig kildeangivelse. Efter grundig diskussion afvistes den indsendte afhandling, og der kom ikke nogen doktorgrad ud af det.

Forskeres afskrifter findes ikke kun i disputater, men også i andre værker. I 2005 opsigde dr.theol. Ole Davidsen sin stilling som professor ved Aarhus Universitet. På det tidspunkt var han kun 55 år. Årsagen til den pludselige opsigelse var en anmeldelse af hans store bog *Kristi fødsel*. Anmeldelsen var skrevet af den svenske professor Birger Olsson. Da denne læste Kristi Fødsel havde han en déjà vu oplevelse, dvs. en oplevelse af at have læst det før. En sammenligning med amerikaneren Raymond E. Browns bog *The Birth of the Messiah* afslørede omfattende tekstligt sammenfald, der stedvist kom meget tæt på direkte afskrift. Olsson »giver også flere eksempler på en række direkte oversættelser og skriver, at han nogle gange er i tvivl om, hvorvidt det er Brown eller Davidsen, han anmelder« (her gengivet efter Mikkelsen & Clausen, 2005). På baggrund af en faglig undersøgelse af afskrifterne besluttede Aarhus Universitet sammen med Ole Davidsen, at sidstnævnte fratrådte sin stilling som professor, for i stedet for at blive ansat som studielektor.

I 2007 fik den pakistansk fødte Nasrullah Memon godkendt sin ph.d.-afhandling om terroristbekæmpelse på Aalborg Universitet. To år senere fik Debora Weber-Wulff et tip om, at denne afhandling nok ikke levede op til kravene om

videnskabelig redelighed. En nærmere analyse af VroniPlag Wiki – Case 23 – afslørede, at 64 % af afhandlingens sider indeholdt plagieret materiale (se figur 8). Sideløbende undersøgtes også en række af Memons videnskabelige artikler, og også her fandt man plagieringer (Weber-Wulff, 2013).

Forelagt anklagerne om plagiering meddelte Nasrullah Memon til *Weekendavisen* (Johnsen, 2012), at han ikke havde misbrugt sine kilder, men »ved en fejl har glemt at sætte anførselstegn omkring nogle afsnit«. Han mener, at han har været udsat for et komplot, og at nogle mennesker »ønsker at skade« ham. Han mener, at den ph.d.-afhandling, der ligger til grund for VroniPlag Wikis analyse, ikke er den afhandling, han oprindeligt indleverede til godkendelse. Ironisk nok forefindes der intet eksemplar af originalafhandlingen på Aalborgs Universitetsbibliotek, som der burde gøre. Men konspirationsteorien – at han er udsat for et komplot – til trods, så er der fundet alvorlige plagieringer i en række af hans videnskabelige artikler – og de er offentligt tilgængelige. Den 2. december 2014 finder Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed »at indklagede har handlet videnskabeligt uredeligt ved plagiering« (UVVU, 2014).

Politikere og pressefolk

I 2015 blev en dansk minister anklaget for at have overtrådt reglerne for god videnskabelig praksis. Anklagen går hovedsageligt ud på, at der i hans ph.d.-afhandling forelå autoplagiering, dvs. han har citeret fra et af sine tidligere arbejder uden at gøre opmærksom herpå. Endvidere manglede der kildehenvisning og de berømte » « tegn omkring et længere citat fra en anden forfatter – et citat der dog var angivet med citationstegn og kildeangivelse i hans eget speciale (Sandøe, 2015). Spørgsmålet er, hvorvidt undladelsen af citationstegn og kildehenvisning skete med forsæt eller om der var tale om en sjuskefejl. I først nævnte tilfælde er der tale om en alvorlig anklage, mens der i sidstnævnte er tale om sjusk. Praksisudvalget ved Københavns Universitet mente efter en nøje granskning, at der ikke var tale om videnskabelig uredelighed, men gjorde dog opmærksom på, at der enkelte steder har været tale om »genbrug af tekster«.

Journalister

I december 2015 blev journaliststanden i Danmark ramt af plagieringsbølgen. Først blev sportsjournalisten Michael Qureshi, der arbejdede for *Ekstra Bladet*, afsløret i at have anvendt forkerte eller opdigtede navne i sine artikler. Dernæst

blev freelancejournalisten Annegrethe Rasmussen og journalist og redaktør Søren K. Villemoes fra *Weekendavisen* afsløret i at have oversat materiale fra andres artikler uden at anføre sine kilder. Disse afsløringer er sikkert kun toppen af isbjerget, thi som man har set inden for andre fagområder, så er plagiering smitsom.

Freelance journalisten Annegrethe Rasmussen blev anklaget for og afsløret i at have været lidt for tæt på andre journalisters originale tekster. Således viste en nærmere analyse, at der i hendes artikel *Dystre udsigter for et grimt politisk 2016*, der blev udgivet på netmediet Altinget den 11. december 2015 var flere passager, som indholdsmæssigt lå meget tæt på en leder i den engelske avis *The Economist* den 10. december 2015 (se Gottschalck, 2015).

Alarmeret af afsløringerne undersøgte andre medier artikler af Annegrethe Rasmussen for plagiering. Dansk Psykologforening udsendte den 21. december 2015 en meddelelse, hvori de beklagede, at der i artiklen *Halv poet – halv detektiv*, der var udgivet i psykologernes fagblad, var opdaget flere passager, der var en direkte oversættelse fra et interview med professor i psykologi Irvin Yalom i den britiske avis *The Independent* (Dansk Psykologforening, 2015). Nedenstående eksempel er kun én af flere afskrivninger.

Fra artiklen »Halv poet, halv detektiv« (Rasmussen, 2015)	Fra interview i The Independent (Richman, 2015)
»En anden klient fra bogen fører mig bag lyset. Han undlader at fortælle mig helt afgørende ting om sig selv. Jeg spørger ham, hvorfor han føler, at han bliver nødt at lyve for mig. Han svarer, at han ønsker, at jeg har et bestemt billede af ham, og han kan ikke bære at ødelægge dette ... Igen foreslog jeg klienten at læse Marcus Aurelius og især den del af bogen, hvorfra titlen og citatet, jeg indleder med, stammer fra: vi er døgnfluer, vi er skabninger, der kun er her en dag, og snart vil vi blive glemt. Jeg tænkte, hvad forskel ville det gøre, hvilket billede, jeg har af ham, jeg som er en 80-årig mand; alt er alligevel flygtigt og forbigående«.	»Another patient in that same story was deceiving me in not telling me many things about himself. I asked him why he felt he'd had to deceive me. He replied that he wanted me to have a certain image of him and he didn't want to blemish that. Again, I thought about Marcus Aurelius and especially the paragraph from which the title of the book is drawn: that we are creatures of a day and soon to be forgotten. I thought, what difference would it make what image I have of him in my 80-year-old mind; everything is so ephemeral and transient«.

Figur 7. Eksempel på journalistisk dovenskab.

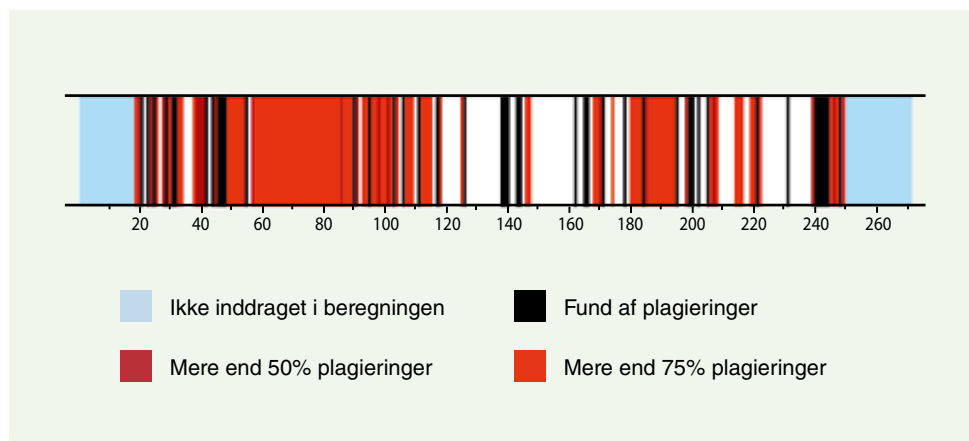
Ifølge medierne har Annegrethe Rasmussen forklaret, at hun desværre havde glemt at »kreditere den britiske avis« (Graversen, 2015), at hun vil fastholde »at indholdet af artiklen [om professoren] hverken er usandt eller bliver dårligere af den grund. Læserne af artiklen bliver klogere, de bliver bedre informeret og de bliver underholdt« (Attardo, 2015), og at hun i øvrigt selv mener, »at der er tale om heksejagt« (Gottschalck, 2015). Dette er desværre alt for velkendte bortforklaringer og sidstnævnte forklaring er ikke andet en bekvemmeligheds rationalisering, der intet har med sagen at gøre. At blive afsløret som plagiarist med få måneders mellemrum er tankevækkende, thi har man haft succes med at plagiere én gang eller to gange, er der ikke lang vej til, at det bliver en livsstil.

Journalist og redaktør på *Weekendavisen*, Søren K. Villemoes, der havde skrevet en meget kritisk artikel om Annegrethe Rasmussens plagiat, måtte sande rigtigheden af det gamle danske ordsprog, at »Man skal ikke kaste med sten, når man selv bor i et glashus.« I et interview på radio 24syv den 23. december 2015, blev han konfronteret med, at han året forinden havde været lidt for hurtig på Ctrl. + c og Ctrl. + v tasterne. Radioværterne havde fundet frem til, at hans artikel *Den sidste rødhund*, der blev bragt i *Weekendavisen* den 28. februar 2014, indeholdt flere direkte oversættelser fra en artikel om det amerikanske fodboldhold Washington Redskins, der måneder forinden var blevet bragt på den politiske nyhedsblok Thinkprogress. I interviewet indrømmer Villemoes åbent og ærligt at, »’9 ud af 10 af mine informationer kan hentes tilbage til den artikel fra Thinkprogress« (Eskesen 2015; Citathistorie, Radio24syv, 2015).

Det er beskæmmende, at de akademisk uddannede journalister Rasmussen og Villemoes smykker sig med lånte fjer. Fra deres akademiske uddannelse burde de have kendt reglerne for korrekt gengivelse af andres materiale. Journalister og andre bør erindre, at så længe der findes dannede og belæste læsere, er plagieringslykken kun en stakket glæde.

Metoder til afdækning af plagiering

I midten af 1990’erne udviklede Ward Cunningham et instrument til afsløring af plagieringer. Han kaldte instrumentet for en ‘wiki’. Wiki er et polynesiske begreb, nærmere betegnet hawaiiansk, og betyder hurtig. Det er en simpel database, der uden de store tekniske forkundskaber kan oprettes på nettet. Den foretager en systematisk gennemgang af hele værket og sammenligner det med tilsvarende

Figur 8. Forekomst af plagieret tekst i Nasrullah Memons ph.d.-afhandling.
(Kilde: VroniPlag Wiki, 2015).

beskrivelser i andre værker, der er tilgængelige på nettet. Resultaterne præsenteres i et farvediagram som i figur 8, der viser plagieringsgraden i Nasrullah Memons ph.d.-afhandling.

For at reducere den omsiggribende plagiering har forskellige internationale tidsskrifter investeret i moderne anti plagieringssystemer. Helt forhindre de hurtige copy/paste-handlinger kan man nok ikke, men man kan håbe, at den øgede sandsynlighed for at blive opdaget vil få nogle forskere til at tænke sig om en ekstra gang, før de kopierer fra andre.

Afsløringer af plagiering er ikke altid nemt, for i flere tilfælde, især når det drejer sig om kendte personer, ligger sympatien i forbindelse med afsløringerne oftere hos plagiatoren end hos den moralsk ansvarlige person, der angiver overtrædelserne. I flere tilfælde udsættes anmelderen for store psykiske belastninger, som når vedkommende bliver angrebet for at være ude på »en litterær lynchning«, som Philip Nobile blev det, da han omtalte Alex Haleys plagiering i bogen *Rødder*. I enkelte tilfælde risikerer anmelderen endda at blive angrebet fysisk, som da Pappas skrev om Martin Luther Kings omfattende plagiering, der bl.a. medførte, at han fik »tre dødstrusler og et venstre hook på kæben« (Pappas, 1989). Som Pappas siger, så er der ingen, der oplever større smerte end den person, der afslører plagiatet.

Tom Lehrers visdom

Tom Lehrers sang *Lobachevsky*¹⁴

Who made me the genius I am today,
The mathematician that others all quote,
Who's the professor that made me that way?
The greatest that ever got chalk on his
coat.

One man deserves the credit,
One man deserves the blame,
And Nicolai Ivanovich Lobachevsky is his
name.
Hi!
Nicolai Ivanovich Lobach-

I am never forget the day I first meet the great
Lobachevsky.
In one word he told me secret of success in
mathematics:
Plagiarize!

Plagiarize,
Let no one else's work evade your eyes,
Remember why the good Lord made your eyes,
So don't shade your eyes,
But plagiarize, plagiarize, plagiarize
Only be sure always to call it please 'research'.

And ever since I meet this man
My life is not the same,
And Nicolai Ivanovich Lobachevsky is his
name.
Hi!
Nicolai Ivanovich Lobach-

Hvem gjorde mig til det geni jeg er i dag,
Matematikeren som alle citerer,
Hvem er den professor der påvirkede mig sådan?
Den største der nogensinde fik kridt på sin
kittel.

Kun én mand fortjener den ære,
Kun én mand fortjener skylden,
Og Nicolai Ivanovich Lobachevsky
er hans navn
Hej!
Nicolai Ivanovich Lobach-

Jeg glemmer aldrig den dag jeg første gang
mødte Lobachevsky.
Med et enkelt ord afslørede han hemmelighe-
den i matematikken:
Plagier!

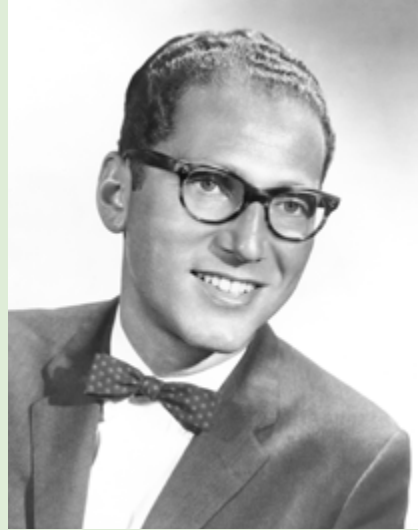
Plagier,
Lad ingen andres arbejder undslippe dine øjne,
Husk, hvorfor Skaberen gav dig øjne,
så dæk ej dine øjne til,
Men plagier, plagier, plagier –
Husk venligst altid at kalde det for 'forskning'.

Lige siden jeg mødte denne mand
Er mit liv ikke længere det samme,
Og Nicolai Ivanovich Lobachevsky er
hans navn
Hej!
Nicolai Ivanovich Lobach-

Figur 9. Uddrag af Tom Lehrers sang *Lobachevsky* fra 1951.

¹⁴ Nicolai Ivanovich Lobachevsky (1792-1856) var en meget anerkendt russisk matematiker, der udviklede den ikke-euklidiske geometri.

Tom Lehrer fik sin kandidatgrad i matematik fra Harvard University, USA. Samtidig med at han underviste på universitetet, skrev han satiriske sange om samfundet og politik, såvel som han hudflettede det akademiske miljø.

Tom Lehrer

Tom Lehrer var mere fremadskuende, end han nok selv var klar over!

FUPNUMRE

Da englænderen Charles Babbage fra Cambridge University i 1830 udgav sin bog om snyd, omtalte han fupnumre (hoax) som en særlig form for videnskabeligt bedrag. Fupnumre afviger fra datakonstruktion og falsificeringer ved, at fupmageren sjældent gør det for at opnå anerkendelse i den akademiske verden. Fupnumre, siger Babbage »har til formål at udstille naivitet og godtroenhed og for at håne pseudoviden«. Selvom flere fupmagere først og fremmest gør det for at drille videnskabsfolk, så kan man hos andre fornemme et hævnmotiv. I 1912 fandt den engelske amatørgeolog Charles Dawson et kranium, der hurtig blev udråbt til at være 'the missing link' (det manglende led) mellem mennesket og aben. Da det 40 år senere blev afsløret, at det var et tilvirket kranium, faldt mistanken bl.a. på en medarbejder i British Museum, der var utilfreds med ikke at have fået en lønforhøjelse, hvorfor han ville hævne sig på sin chef. I andre tilfælde er fupmagere ude på at tjene penge på deres 'opdagelse'. Dette var f.eks. tilfældet med historien om de blide hulebeboere, Tasaday-folket i Filippinerne (Nance, 1975). Det, der af nogle blev udråbt som »århundredets største antropologiske opdagelse« (Iten & Lozano, 1986), blev 15 år senere afsløret som et brillant fupnummer. Mennesker tæt på den daværende filippinske regering havde tvunget nogle landsbyboere til at tage tøjet af og agere, som om de hele deres liv havde levet som fredelige, primitive hulebeboere. Hele scenariet var iværksat for at skaffe cool cash til fupmagerne.

Et af de største fupnumre i midten af det forrige århundrede skete i forbindelse med det såkaldte 'ungdomsoprør', hvor unge søgte at realisere sig selv og at frigøre sig fra kulturens snærende bånd. En central rolle i hele denne frigørelsesproces var Timothy Leary, der var professor i psykologi på Harvard University. Med sine flammende taler om de psykedeliske stoffers velsignelse tændte han for-

håbninger hos de unge om at nå til større selverkendelse og få svar på de mange ubesvarede spørgsmål om livets mening. Med sine anbefalinger og invitationer til at eksperimentere med forskellige psykedeliske stoffer, rettedes blikket mod sydamerikanske indianere, der var kendt for at bruge disse stoffer. Noget særlig kendskab til disse kulturer havde de unge dog ikke, så da de første bøger, der beskrev, hvordan man kunne komme i kontakt med den eftertragtede, alternative virkelighed, udkom i 1970'erne, blev de slugt råt – og en hel generation blev offer for datidens største fupnummer. Men for at forstå, hvordan dette kunne lade sig gøre, er det nødvendigt med et kort tilbageblik på, hvad der rørte sig i 1960'erne.

Søgen efter en alternativ virkelighed

I begyndelsen af 1960'erne ulmede det rundt omkring i verden. De unge begyndte at protestere mod landenes vanvittige atomoprustninger, de protesterede mod Vietnam-krigen og dens meningsløshed. De var trætte af de gamle autoritære politiske samfundssystemer. Hurtig blev parolen 'Make Love Not War' det motto, unge fra forskellige grupper samledes under. 1960'erne var den periode, hvor der opstod en stærk modkultur til det etablerede samfund, hvis værdier ungdommen opfattede som snærende, gammeldags og utilstrækkelige. Unge mennesker udfordrede samfundets autoritære systemer, og gjorde oprør mod familiens traditionelle værdier og de fastlåste kønsrollemønstre. Med den økonomiske højkonjunktur kom kvinderne ud på arbejdsmarkedet, og adgang til P-piller gav dem større seksuelle frihed end tidligere.

I denne opbrudstid dannedes forskellige sociale grupper – blandt andet dem, der med en fællesbetegnelse kaldes for hippier. Hippierne var et symptom på de dramatiske udfordringer til de etablerede samfundsnormer. Hippierne var med til at udfordre det bestående, og de ledte efter fordomsfrie livsformer, hvor mennesker kom hinanden ved, hvor man blev accepteret på egne præmisser, og hvor man kunne gøre det, man havde lyst til uden angst for sanktioner. Frigørelsens og kærlighedens evangelium fik et stort gennembrud i januar 1967, hvor 30.000 unge samledes i området omkring Haight-Ashbury i San Francisco for at høre taler af digteren Allen Ginsberg og Harvard-professoren Timothy Leary, der var fortalere for brug af LSD. Denne Human Be-In session var forløberen for Summer of Love, der tiltrak mere end 100.000 unge. Det var ikke kun teenagere og studenter, der deltog, også middelklasseborgere og soldater fra de omkringliggende forlægninger deltog i det, der sidenhen er blevet kaldt for en 'kulturel utopi' (cultural utopia).

«Flower power-bevægelsen med blomster i hår og på kinder, 'Make Love Not War', sit down-aktioner, pandebånd, hash, top- og bundløse Thy-lejrfolk har afgjort pirret og provokeret samtiden. Men det alene ændrede ikke mentaliteten i Danmark (Reider, 2011).

»Det ægte oprør«, siger Øvig Knudsen (2011) »indledtes med gennembruddet af bevidsthedsudvidende stoffer, beatmusik og fri sex i Summer of Love 1967 og blev til det antiautoritære oprør, kærlighedsvisionen, flower power. Hippie«.

Kun få år efter, i 1969, afholdtes den berømte Woodstock Festival i staten New York. Det var en tre dages festival med 'peace and music' og blev overværet af mere end 450.000 deltagere. Denne festival betragtes som højdepunktet i 1960'ernes hippiekultur.

Protesterne mod de rigide samfundsformer og ønsket om alternative livsformer spredte sig omgående til mange andre lande. Her i Danmark fik vi i 1970 Thy-lejren inspireret af Isle of Wight festivalen i England og Woodstock i USA. Unge strømmede til Thy for at opleve en tilværelse baseret på et løssluppet fællesskab, hvor man levede og åndede i øjeblikket, udfoldede sine umiddelbare ønsker og ellers gjorde, hvad man havde lyst til. Hele ideen bag Thy-lejren var at udvikle et alternativt samfund, det ultimative demokrati, hvor hver enkelt uhindret kunne afprøve sine egne grænser. En stor rolle spillede den seksuelle frigørelse. De

unge var trætte af at tilbringe mange potente år af deres liv i samfundets cølibate fængsel. Man ville ud af den eksisterende småborgerlighed, man ville opleve og eksperimentere. Man satte hedonismen, opnåelse af lystfølelse, i højsædet.

Gadeteater, fantasifuld påklædning og psykedelisk rock blev en del af deres sociale identitet. Stor betydning fik også de forførende toner af The Beatles, der i sommeren 1967 udgav pladen *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* og John Lennons sang *All You Need is Love*. Beatles-sangene kom til at spille en meget vigtig rolle i hele 1960'ernes oprørsbevægelser.

Men det var ikke kun et oprør mod den eksisterende ydre verden. De unge søgte også forandringer på det psykologiske område. Hippierne oplevede verden som absurd og flygtede fra dens oplevede meningsløshed. Til gengæld søgte de efter mening i det spirituelle, i en verden, som ligger hinsides den nuværende. De søgte efter en alternativ virkelighed, som de mente kunne begribes gennem brug af psykedeliske stoffer som marihuana, amfetamin, psilocybin¹⁵ og LSD. Flere kendte sangere prøvede nogle af de psykedeliske stoffer, der var på markedet, og havde kun godt at sige om dem. Ifølge den amerikanske digter Allen Cohen fremmede brugen af LSD »den transcendentale bevidsthed, universets skønhed og skønheden ved at være til« (Love Pageant Rally Wikipedia, n.d.). Den kendte bassist i Beatles-gruppen, Paul McCartney, fortalte, at LSD »havde gjort ham til 'et bedre, mere ærligt og mere tolerant medlem af samfundet – og bragt mig nærmere til Gud'« (Øvig Knudsen, 2011).

Timothy Leary

Timothy Leary spillede en meget betydningsfuld rolle i udbredelsen af euforiserende stoffer. Han var en højt begavet klinisk psykolog, der var ansat på Harvard University i USA. Inspireret af den engelske psykiater Dr. Humphrey Osmond,¹⁶ der fortalte om sine oplevelser ved indtagelse af det stærk euforiserende svampeudtræk psilocybin i slutningen af 1950'erne, begyndte Timothy Leary en række undersøgelser med psykedeliske stoffer som LSD og psilocybin. Der var dog meget lidt forskning over det, han foretog sig, og han blev i 1963 afskediget fra universitetet, fordi han havde brugt unge studerende til sine såkaldte eksperimenter. Frigørelsen fra faste arbejdstider førte ham på en omfattende foredragsturne,

¹⁵ En hallucinogenholdig svamp, også kaldet the magic mushroom.

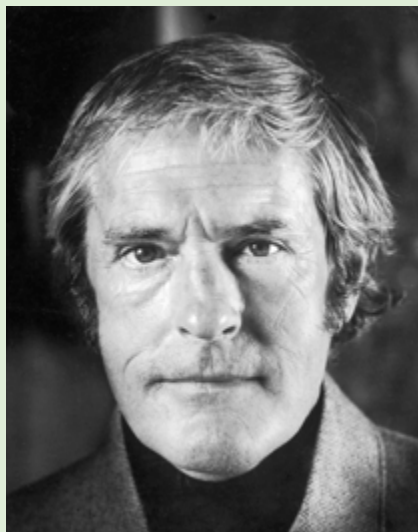
¹⁶ Det var Osmond, der skabte begrebet psykedelisk, der er sammensat af de græske ord psyche (sjæl) og delos (klar, synlig). Ordet bruges i dag i betydningen 'bevidsthedsudvidende'.

TURN ON, TUNE IN, DROP OUT

«Mit råd til det amerikanske folk i dag er følgende: Hvis du virkelig tager livet alvorligt, hvis du tager dit nervesystem alvorligt, hvis du tager energiprocessen alvorligt, må du se indad, realisere dig selv og have selvtillid [turn on, tune in, drop out]».

»Er vores amerikanske samfund så utrygt, at det ikke kan tolerere, at vore unge mennesker tager et eller to år fri, lader deres skæg gro, vandrer landet tyndt og fjoller rundt med nye bevidsthedsformer?« (Timothy Leary, her gengivet efter Greenfield, 2006).

Harvard-psykologen Timothy Leary

hvor han talte om de psykedeliske stoffers fantastiske betydning for frigørelsen af sindet. »Leary var overbevist om, at psykedeliske stoffer var den magiske mirakelkur, der kunne helbrede alle verdens sygdomme og var helt og holdent rede til ikke blot at overhøre alle beviser på det modsatte, men også at tilbyde sig selv som en moderne Moses, der bragte Guds budskab til det udvalgte folk« (Greenfield, 2006). Og han blev hyldet, unge mennesker strømmede til hans foredrag og fulgte hans råd om at ændre deres livsstil og bruge LSD til opnåelse af et højere bevidsthedsniveau og opleve »ekstasen og den indre åbenbaring« (Leary, 1998). Han kaldtes for »den psykedeliske religions apostel« og profeterede, at 2000-tallet ville blive den psykedeliske religions æra.

I 1966 formulerede Timothy Leary frasen: 'Turn on, tune in, drop out'. Med dette udtryk mente Leary, at det enkelte individ skulle komme i kontakt med sine sanser, med sit indre univers (turn on), virkeliggøre og give udtryk for de nye perspektiver (tune in), opdage hvor særegen man er som person for dernæst med stor selvtillid at nyde den smukke frigørelse fra tidligere forpligtelser (drop out). 'Turn on, tune in, drop out' blev meget hurtigt et mantra for de oprørske ungdomsbevægelser. Leary blev hurtig mediedarling og fik dermed sit budskab udbasuneret vidt og bredt over hele landet, ja, over hele kontinenter. Ungdommen hang ved hans ord, der i en lind strøm flød fra hans læber, og de citerede hans ord om og om igen.

»Revolutionen er lige begyndt ... Ingen skal være bekymret for populariteten og brugen af psykedeliske kemikalier«, »ingen stoffer på denne jord skaber mere seksuel lyst end LSD«, »Turn On, Tune In, Drop out« (Greenfield, 2006). I sin kampagne for uhæmmet brug af euforiserende stoffer hævdede han gang på gang, at »der ikke fandtes noget som helst bevis for, at 'bevidsthedserfaringer' er mere farlige end psykoanalyse eller et fire års ophold på Harvard University« (Greenfield, 2006). Learys visioner skabte en stor udlængsel blandt datidens unge.

Carlos Castanedas lære

I deres søgen efter en alternativ erkendelse og mere stammeprægede samlivsformer rettedes opmærksomheden mod sydamerikanske indianere, der var kendt for at bruge forskellige bevidsthedsudvidende stoffer, og som levede i større eller mindre bofællesskaber. Selvom LSD-guruerne fortalte om de uendelige muligheder, der fandtes i de bevidsthedsudvidende stoffer, stod de fleste unge famlende over for spørgsmålet om, hvordan de kunne opnå en højere form for spiritualitet gennem indtagelse af stoffer. Her var det så, at forsynet trådte hjælpende til. For i 1968, umiddelbart efter The Summer of Love festivalen havde fundet sted, udgav den daværende antropologistuderende Carlos Castaneda bogen *The Teachings of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge* (på dansk: Don Juans lære). Denne bog, der hurtigt blev 1968-bevægelsens bibel, blev hurtigt fulgt op af bøgerne *En anden virkelighed* (1971) og *Rejsen til Ixtlan* (1972). I disse bøger fortæller Castaneda på en stærk og forførende måde, hvordan han i en årrække har været i lære hos troldmanden Don Juan. Gennem hård træning fik han indblik i en helt anden verden, hvor han kunne kommunikere med vindens og vandhullets ånder såvel som med dyrenes og planternes ånder. Castanedas begær efter at trænge ind i troldmandens verden var umættelig, og med Don Juans uendelige tålmodighed lykkedes det ham til sidst at se ind i den spirituelle verden, som ellers kun er forbeholdt troldmænd. Men undervejs måtte Castaneda igennem mange udviklingsprocesser. Hans vesterlandske måde at tænke og kategorisere på føltes som en nærmest uovervindelig barriere i hans forsøg på at forstå og erkende det alternative. Men det lykkedes Carlos Castaneda at »give slip på sig selv«, aflægge sin »forkærlighed for rutine«, at forholde sig realistisk til sine drømme og sidst, men ikke mindst, at beherske og kontrollere sin angst. Hele denne udvikling tog flere år. Til sidst opnåede han dog Don Juans tillid til at prøve de farlige kræfter, der hersker i det hinsidige univers. Don Juan indvier Castaneda i brugen af tre

forskellige psykedeliske stoffer: Peyote, pigæble – også kaldet djævleurten (*Datura innoxia*) og psilocybin. Ved indtagelse af disse stoffer fik Castaneda kontakt med »ualmindelige virkelighedstilstande« (Castaneda, 1972).

Meget berømt er Castanedas beskrivelse af, hvordan han – efter indtagelse af djævleurten – lærte at flyve. Don Juan havde fortalt, at Castaneda kunne lære at »fare gennem luften, hundrede af mile væk, og se hvad der sker på ligegyldigt hvilket sted du vil, eller rette et dræbende slag mod dine fjender langt borte« (Castaneda, 1971). Castaneda kunne ikke vente med at tilegne sig denne færdsel, og han blev ved med at plage sin læremester om at lære ham dette. Men som med alle vigtige ting må man vente, til de rigtige betingelser er til stede. Så en dag fik Castaneda besked på at indtage et afkog af datura-planten og smøre benene og fødderne ind i en datura-smørelse. »Knæleddene føltes elastiske som en springstang; de rystede og vibrerede og bøjede sig fjedrende. Jeg bevægede mig fremad. Min krop bevægede sig langsomt og rystede; det føltes nærmere som en frem- og opadgående skælven. Jeg så ned og så Don Juan sidde under mig, langt nede under mig. Fremdriften bar mig et skridt længere, et skridt der var endnu mere elastisk og endnu større end det foregående. Og fra da af fløj jeg« (Castaneda, 1996).

Som troldmandens lærling opnåede Carlos efterhånden at skubbe sin egen kulturs visir tilstrækkeligt meget til side, så han til sidst var i stand til at »bringe den stadige strøm af sansefortolkninger, som udgør virkeligheden, til ophør, så man bliver i stand til at erkende verden på en anden måde«. Det er det, som troldmanden Don Juan kaldte for »at standse verden«.

Castanedas bøger er skrevet i en meget dynamisk stil, og han gengiver samtalerne med don Juan i direkte form, så læseren nærmest fornemmer at sidde med under samtalerne. Castaneda skriver et meget klart og enkelt sprog, så ingen læsere behøver at opgive at følge med i de hæsblæsende, forførende historier. Desværre får læseren ikke meget at vide om selve troldmanden Don Juan, da han var meget tilbageholdende med at fortælle om sig selv. Ligeledes findes der hverken båndoptagelser eller fotografier af den store troldmand – thi det tillod han ikke. Derimod fik Carlos Castaneda lov til at tage så mange noter under samtalerne, som han ønskede.

Castanedas bøger blev præsenteret som »en åbenbaring af spirituel viden« (Lindskoog, 1993) og fik fantastiske anmeldelser. Det ansete tidsskrift *Time* kaldte Castaneda i en stor reportage i marts 1973 for the »Godfather of the New Age«

(Marshall, 2007). Den gav næring til de søgende unge og blev »en vejviser til deres drømmeverden« (de Mille, 1980:12). Bogen bekræftede, at der fandtes en alternativ verden, og at adgangen hertil ikke var lukket land. Tværtimod havde Castaneda vist, at indtagelse af psykedeliske stoffer var en måde at nærme sig denne verden på. Herved blev indtagelsen af stofferne også legitimeret, for det viste sig jo – takket være Castaneda – at være en ældgammel tradition blandt indianere. Det varede da heller ikke længe, før unge læsere af Castanedas bøger i hobetal begav sig til Mexico for at finde den nu meget berømte troldmand Don Juan. Hordernes ankomst var så absolut ingen positiv oplevelse for lokalbefolkningen, for de unge var ofte skæve og skabte mange forstyrrelser i dagligdagen (Marshall, 2007).

Selvom der i årene efter udgivelsen af de første bøger blev rejst en del kritik af dens indhold, blev kritikken for det meste affærdiget med, at kritikeren var misundelig over for en forfatter, der havde opnået så stor popularitet og gennemslagskraft. Det var først med psykologen Richard de Milles 519 sider store bog *The Don Juan Papers*, at der for alvor rejstes tvivl om Don Juans eksistens. De Mille, der nærmest har gjort det til sin livsopgave at dokumentere usandheder i Carlos Castanedas bøger, gennemtrawlede det ene universitetsbibliotek efter det andet for at vise, hvorfra Castaneda havde ladet sig 'inspirere' til sine bøger. I de Milles bog findes et næsten 50 sider langt tillæg med afsløringer af enten direkte afskrift eller omskrivninger af kendte og ukendte forfatters beskrivelser. For de Mille er der ingen tvivl om, at alle Castanedas bøger er fri fantasi. De er fyldt med uklare geografiske beskrivelser og modsætninger, som da Castaneda fortæller, at han med de bare hænder fangede to firben og med fiber af en agaveplante sydede henholdsvis den enes øjne og den andens mund uden at skade dem. For de Mille er Don Juan en imaginær, opfundet person, der ikke findes i virkeligheden. Af samme grund er beskrivelserne af troldmanden i Castanedas bøger mere end nødtørftige – ingen nøjagtig beskrivelse af hans opholdssted, ingen fotografier eller båndoptagelser. De Mille påpeger, at bøgerne ikke indeholder nogen som helst indianske navne for hverken planter eller dyr, lige så lidt som Castaneda på opfordring af en biolog kunne gøre rede for den hallucinogene svamp, han havde spist.

En endnu mere sønderlemmende kritik kommer Hans Sebald med. Han påviser, hvordan det er umuligt at gå igennem Sonora-ørkenen på det tidspunkt, Castaneda hævder, at han og Don Juan krydsede den. For på det tidspunkt var

det godt 45 grader varmt, og ingen af dem medbragte vand. »Kroppen dehydrerer så hurtigt, at udmattelse og kollaps indtræder i løbet af få timer«, skriver Sebald. Ligeledes er det umuligt at løbe fra en løve ved at klatre op i et træ, »da bjergløver klatrer bedre i træerne end mennesker«. Sebald (1980) påpeger en lang række andre umuligheder i Castanedas handlinger og adfærd og slutter sin kritik med ordene: »Mens næsten hver af disse anomalier i omgivelserne kunne stamme fra dårlige observationer eller usædvanlige omstændigheder, må ophobning af så mange selvmodsigelser på afgørende måde afkræfte ægtheden af Castanedas angivelige feltarbejde«. Carlos Castaneda »var en perfekt fupmager, for han indrømmede aldrig noget«, siger de Mille (Marshall, 2007).

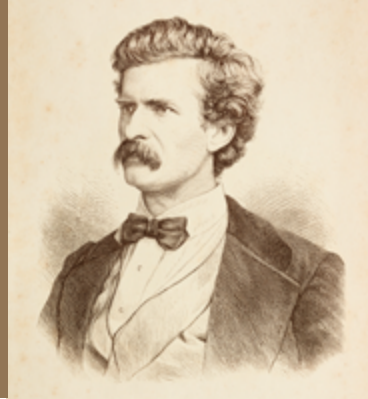
For den almindelige læser er det ikke nemt at opdage, at bøgerne var fup og fidus, men den vagtsomme læser ville nok have undret sig over de mange uoverensstemmelser, der findes i hans forskellige bøger. Men endnu mere overraskende er det, at professorer ved University of California lod sig narre så grundig og inderligt. For de tildelte i 1973 Castaneda en doktorgrad (ph.d.) til trods for, at afhandlingen hverken indeholder teoretiske overvejelser, metodologiske diskussioner, redegørelse for hovedpersonens historik eller baggrund. Det må være enestående, at et universitet accepterer en beretning, der er baseret på kun en enkelt informant uden at tjekke, om denne informant virkeligt eksisterer. Og hvorfor satte man ikke fagfolk til at vurdere de mange (umulige) ørkenvandring.

Castanedas bøger blev oversat til 17 sprog og kom i millionoplag. Den dag i dag sælges Carlos Castanedas bøger, uden at forlaget gør opmærksom på, at der er tale om geniale fortællinger med opdigtede personer, med andre ord god science fiction – men ikke science (videnskab). Igennem flere årtier har Castaneda med sit fupnummer om opholdet hos Don Juan ført millioner af læsere bag lyset. Alt dette blev muliggjort af Timothy Learys sygelige fantasi om euforiserende stoffers velsignelse. Hverken Carlos Castaneda eller Timothy Leary bekymrede sig om de mange menneskelige vrage, de efterlod sig.

Som Mark Twain sagde: »Det er nemmere at narre folk, end det er at overbevise dem om, at de er blevet narret«.

***»It's easier to fool
people than to convince
them that they have
been fooled«.***

Mark Twain

REFERENCER

- Aarts, Alexander A., et al. (2015). »Estimating the reproducibility of psychological science.« Open Science Collaboration. *Science*, 349 (6251): 4716-1 – 4761-2. Downloaded from www.sciencemag.org on September 2, 2015.
- Aitkenhead, Decca (2013). »Peter Higgs: I wouldn't be productive enough for today's academic system.« *The Guardian*, December 6.
- Aldhous P. (2011). »Journal rejects studies contradicting precognition.« *New Scientist*. <http://www.newscientist.com/article/dn20447-journal-rejects-studies-contradicting-recognition.html>.
- American Psychological Association's Ethical Principles, including 2010 Amendments (2014). Internet.
- Anderson, James R., Gallup, Gordon G. (1997). »Self-recognition in Saguinus? A critical essay.« *Animal Behavior*, 54(6):1563-7.
- Anonymous (2014). »Diederik Stapel, Disgraced Dutch Psychologist, Accepts Punishment.« *Huffington Post*, March 9.
- Anonymous (2013a). »Bad Memory? Repressed sexual abuse memory paper retracted for data inconsistencies.« *Retraction Watch*, November 26.
- Anonymous (2013b). »How science goes wrong.« *The Economist*, October 19.
- Anonymous (2011a). »Five Questions about the Diederik Stapel affair.« *Dutch News.nl*, November 2.
- Anonymous (2011b). »Meat eaters are selfish and less social.« *Dutch Daily News*, August 30.
- Anonymous (2009). »You Didn't Plagiarize, Your Unconscious Did.« *Newsweek*, July 6.
- Anonymous (1988). »Psychologist gets 60 Days for faking study data on hyperactive Children.« *Los Angeles Times*, November 11.
- Attardo, David (2015). »Fyret tre gange: Nu er hun igen, igen beskyldt for plagiat.« *Ekstra Bladet*, 21. dec.
- Babbage, Charles (1830). *Reflections on the Decline of Science in England, and on Some of Its Causes*. London: B. Fellowes.

- Baggersgaard, Claus (2014). »Nyt kodeks skal sætte stopper for uetisk salami-metode.« *Universitetsavisen*, 14. maj.
- Bartlett, Tom (2012a). »Daniel Kahneman Sees 'Train-Wreck Looming' for Social Psychology.« *The Chronicle of Higher Education*, October 4. Internet.
- Bartlett, Tom (2012b). »Former Harvard Psychologist Fabricated and Falsified, Report Says.« *The Chronicle of Higher Education. Percolator*, September 12.
- Bartlett, Tom (2010). »Document Sheds Light on Investigation at Harvard.« *The Chronicle of Higher Education*, August 19.
- Basse, Ellen Margrethe (2008). »Et juridisk perspektiv på uredelighed i videnskaben.« I Favrholt, David, Smith, Anders & Basse, Ellen Margrethe. *Plagiering og anden videnskabelig uredelighed – fra etik til jura*. København: Husets Forlag: 103-188.
- Bekendtgørelse om Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed (2014). *Retsinformation* (Bekendtgørelse af lov om forskningsrådgivning m.v.). Internet.
- Bekendtgørelse om Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed (2009). Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. *Retsinformation*, 28.04.
- Bem, D. J. (2011). »Feeling the future: Experimental evidence for anomalous retroactive influences on cognition and affect.« *Journal of Personality and Social Psychology*, 100: 407–425. doi:10.1037/a0021524.
- Bendtsen, Simon (2014). »Topfolk går fri i Farvergadesag.« *Berlingske Tidende*, 18.juni.
- Bettelheim, Bruno (1992). *Eventyrets fortryllelse – i psykoanalytisk belysning*. Viborg: Schønberg.
- Björk, B.-C., Roos, A. & Lauri, M. (2009). »Scientific journal publishing: yearly volume and open access availability.« *Information Research*, 14(1) paper 391. <http://InformationR.net/ir/14-1/paper391.html>.
- Blüdnikow, Bent (2005). »Kissinger, Esmann – og Isaacson.« bbl@berlingske.dk.
- Boon, Lex (2011). »Universiteiten doen aangifte tegen frauderende hoogleraar.« *Brabants Dagblad*, 21. oktober, nrc.nl. (Her citeret i en oversættelse fra »Diederik Stapel« *Wikipedia*.)
- Borch-Jacobsen, Mikkel (2000). »How a Fabrication Differs from a Lie.« *London Review of Books*, 22 (8): 3-7.
- Borsboom, Denny & Wagenmakers, Eric-Jan (2013). »Diederik Stapel Ontsporing [Derailed]«. *APS. Association for Psychological Science*, January (boganmeldelse).
- Breuning, Stephen, E. & Davidson, Neal, A. (1981). »Effects on Psychotropic Drugs on Intelligence Test Performance of Institutionalized Mentally Retarded Adults.« *American Journal of Mental Deficiency*, 85: 575-579.
- Broad, W. & Wade, N. (1982). *Betrayers of the Truth*. New York: Simon and Schuster.
- Burgess, R.G. (1984). *In the field: An introduction to field research*. London: Routledge.
- Burt, Cyril L. (1966). »The Genetic Determination of Differences in Intelligence: A Study of Monozygotic Twins Reared Together and Apart.« *British Journal of Psychology*, 57:137-153.

- Burt, Cyril L. (1958). »The Inheritance of Mental Ability.« *American Psychologist*, 13:1-15.
- Burt, Cyril L. (1955). »The Evidence for the Concept of Intelligence.« *British Journal of Educational Psychology*, 25:158-177.
- Butler, Declan (2013). »Sham journals scam authors« *Nature*, vol. 495, March 27, Internet.
- Butler, Declan (2009). »Iranian ministers in plagiarism row.« *Nature. International weekly journal of science*, 461:578-579.
- Butler, Declan (2008). »Iranian paper sparks sense of déjà vu. Allegations of plagiarism prompt journal to retract report.« *Nature*, 455: 1019, October 22.
- Callaway, Ewen (2011). »Report finds massive fraud at Dutch universities« *Nature*, 479: 15. doi:10.1038/479015a.
- Campbell, Hank (2011). »Diederik Stapel: Another World Class Psychology Fraud.« *Science 2.0*, November 1.
- Carey, Benedict (2011). »Fraud Case Seen as a Red Flag for Psychology Research.« *The New York Times*, November 2.
- Cashill, Jack (2005). *Hoodwinked: How Intellectual Hucksters Have Hijacked American Culture*. Nelson Current.
- Castaneda, Carlos (1972). *Rejsen til Ixtlan. Samtaler med Don Juan*. København: Forlaget Rhodos.
- Castaneda, Carlos (1971). *En anden virkelighed*. København: Forlaget Rhodos.
- Castaneda, Carlos (1968). *The teachings of Don Juan. A Yaqui Way of Knowledge*. University of California. (På dansk: Don Juans lære.)
- Citathistorie, Radio24syv (2015). »Redaktør afslørede journalist-plagiat – har selv skrevet af.« *TV 2 Nyheder*, 23. december.
- Conway, J. (1958). »Class differences in general intelligence.« *British Journal of Statistical Psychology*, 12: 5-14.
- Corwin, Julie (2006). »Russia: U.S. Academics Charge Putin with Plagiarizing Thesis.« *Radio Free Europe – Radio Liberty*, March 27.
- Crews, Frederick (1995). *The Memory Wars: Freud's Legacy in Dispute*. New York: New York of Review Books.
- Danish Code of Conduct for Research Integrity (2014). Published by Ministry of Higher Education and Science. Copenhagen, ISBN (electronic publication): 978-87-93151-35-2.
- Dansk Psykolog Forening (2015). »Alvorlige fejl i artikel.« *Dansk Psykolog Forenings Hjemmeside*, 21. december.
- de Mille, Robert (ed., 1980). *The Don Juan papers. Further Castaneda controversies*. Ross-Erikson Publishers: Santa Barbara.
- DHHS (Department of Health and Human Services, 2012). »Findings of Research Misconduct.« Notice Number: NOT-OD-12-149, Release Date, September 10.
- DHHS (Department of Health and Human Services, 2008). »Findings of Scientific

- Misconduct.« Notice Number: NOT-OD-08-097, Release Date, July 23.
- Den Danske Ordbog* (2005). København: Gyldendal. Det Danske Sprog og Litteraturselskab.
- Den Store Danske Encyklopædi* (1999). København: Gyldendalske Boghandel, Bind 15. 2. oplag.
- Deutsch, Felix (1957). »A Footnote to Freud's 'Fragment of an Analysis of a Case of Hysteria.« *The Psychoanalytic Quarterly*, 26:159-167.
- Disciplinärenden 2011 vid universitet och högskolor. Rapport 2012:19R Högskoleverket. Swedish National Agency for Higher Education.
- Dobbs, David (2012). »Researcher Caught up in Fraud Case Punches Back.« <http://www.wired.com/wiredscience/.../researcher-caught> June 25.
- Dole, Kang (2012). »Comments.« I Schroth, Raymond A. »The Plagiarism Plague«. *America – the National Catholic Review*, May 14.
- Dorfman, D.D. (1978). »The Cyril Burt Question: New findings.« *Science*, 201: 1177-1186.
- DSM-IV-TR (2000). *American Psychiatric Association*, Washington DC, 4th edition.
- Dundes, Alan (1991). »Bruno Bettelheim's Uses of Enchantment and Abuses of Scholarship.« *The Journal of American Folklore*, 104:74-83.
- Eastwood, S., Derish P., Leash E., Ordway S. (1996). »Ethical issues in biomedical research: Perceptions and practices of postdoctoral research fellows responding to a survey.« *Scientific and Engineering Ethics*, 2:89-114.
- Ejvegaard, R. & Johnson M. (1981). »Murderous ESP—A case of story fabrication.« *European Journal of Parapsychology*, 4: 81–98.
- Elizabeth Hall Ass (2007). »Welcome to Elizabeth Hall Associates.« <http://www.elizabethhall.co.uk>
- Elsass, Peter (2013). »Bedømmelsesudvalgets svar ...« 28. januar.
- Elverdam, Charlotte (2015). Mailsvar på en forespørgsel fra Rolf Kuschel, 1. februar.
- Ernhart, Claire B, Scarr, Sandra & Geneson, David F. (1993). »On Being a Whistleblower: The Needleman Case.« *Ethics & Behavior*, 3:73-93. doi:10.1207/s15327019eb0301.2.
- Errami, Mounir & Garner, Harold (2008). »A tale of two citations.« *Nature*, 451:397-399.
- Eskesen, Annelise Hartmann (2015). »Kritisk redaktør på Weekendavisen har selv skrevet af: 'Det er helt sygt pinligt'« *Politiken* 23. december.
- Estate of Martin Luther King, Jr., Inc. v. CBS, Inc./Opinion by the Court. (n.d.) Internet.
- Evans, Robert (2009). »5 Great Men who Built Their Careers on Plagiarism.« *Cracked.com*, March 29.
- Eysenck, H.J. (1995). »Burt as hero and anti-hero: a Greek tragedy.« I Mackintosh, N.J. (ed., 1995). *Cyril Burt. Fraud or Framed*. Oxford: Oxford University Press.
- Eysenck, J. (1985). *Decline and fall of the Freudian empire*. London: Viking London.
- Fanelli, Daniele (2010). »'Positive' Results Increase Down the Hierarchy of the Sciences.« *PLOS/One*, Published: April 07. doi 10.1371/journal.pone.0010068.

- Fanelli, D. (2009). »How many scientists fabricate and falsify research? A systematic review and meta-analysis of survey data.« *PLoS One*4(5):e5738. doi: 10.1371/journal.pone.0005738.
- Fang, Ferrie, C., Steen, R. Grant & Casadevall, Arturo (2012). »Misconduct accounts for the majority of retracted scientific publications.« *PNAS*, 109 (42): 17028-33. doi: 10.1073.
- Favrholdt, David (2008). »Forskningens Etik.« I Favrhholdt, David, Smith Anders & Basse, Ellen Margrethe. *Plagiering og anden videnskabelig uredelighed – fra etik til jura*. København: Husets Forlag. 19-60.
- Favrholdt, David, Smith, Anders & Basse, Ellen Margrethe (2008). *Plagiering og anden videnskabelig uredelighed – fra etik til jura*. København: Husets Forlag.
- Fischhoff, B., Gonzalez, R.M., Lerner, J.S., & Small, D.A. (2005). »Evolving judgments of terror risks: Foresight, hindsight, and emotion.« *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 112:124-139.
- Fishman, Teddi (2009). »‘We know it when we see it’ is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright.« 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity; University of Wollongong, Australia, September 28-30.
- Formanek jr, Ray (1989). »W.Va. retreat is haven for whistleblowers.« *News Archive. Beta*, May 25.
- Freud, Sigmund (1984a). *Dora. Brudstykker af en hysterianalyse*. København: Hans Reitzel.
- Freud, Sigmund (1984b). *Ulvemanden. Af en infantil neuroses historie*. København: Hans Reitzel.
- Gallup, Gordon G. (1970). »Chimpanzees: self-recognition.« *Science*, 167: 86-87.
- Geraert, Elke (2012). »Resilience as a key to success.« <https://www.youtube.com/watch?v=vhl7l6YK3Kw>, December 5.
- Geraerts, Elke, McNally, Richard J., Jelicie, M & Merckelbach, Harald (2008). »Linking thought suppression and recovered memories of childhood sexual abuse.« *Memory*, 16:22-28. doi: 10.1080/09658210701390628.
- Gill, Richard. (2013). »Integrity or fraud or just questionable research practices?« <http://www.math.leidenuniv.nl/~gill>.
- Goldberg, P. A. (1965). »A review of sentence completion methods in personality assessment.« *Journal of Projective Techniques & Personality Assessment*, 19: 12-45.
- Gottschalck, Anna (2015). »Disse passager fældede Annegrethe Rasmussen.« *Berlingske*, 18. december 2015.
- Graversen, Mathilde (2015). »Omdiskuteret journalist får endnu en sag på halsen.« *Berlingske Tidende*, 21. december.
- Greenfield, Robert (2006). *Timothy Leary. A Biography*. Orlando: Harcourt, Inc.
- Gross, Charles (2011). »Disgrace: On Marc Hauser.« *The Nation*, January 9. – 16.

- Gustafsson, Jan-Eric, Jensen, Jens Ledet, Keiding, Niels (2006). »Report by 'sagkyndigt udvalg til bedømmelse af Helmuth Nyborgs forskningsprojekt vedrørende kønsforskelle i intelligens.'« 23. marts, (internet, se også Kjeldgaard, n.d.).
- Haberstroh, Jack (1994). *Ice Cube Sex: The Truth about Subliminal Advertising*. Notre Dame Indiana: Cross Cultural Publications.
- Hamilton, David P. (1991). »Research Papers: Who's Uncited Now?« *Science*, 251:25.
- Hamilton, David P. (1990). »Publishing by – and for? – the Numbers.« *Science*, 250:1331-2.
- Hansen, George, P. (1990). »Deception by Subjects in Psi Research.« *The Journal of the American Society for Psychical Research*, 84(1): 25-80.
- Hansen, Sofie M. (2014). »Uredelighed er en værre redelighed.« *Universitetsavisen*, 12. februar.
- Harvard Magazine. John Harvard's Journal (2010) »Scientific Misconduct, and its Aftermath.« November-December. <http://harvardmagazine.com/2010/11/scientific-misconduct-and-its-aftermath>
- Hapsco (2012). »How many papers should academics publish per year?« <http://converstableeconomist.blogspot.com/2012/01/us-science-needs-to-look-beyond-our.html>, February 21.
- Harris, Paul (2012). »Harvard University probes plagiarism outbreak involving 125 students.« *Guardian.co.uk*, August 31.
- Hauser, M. D., Kralik, J., Botto-Mahan, C., Garrett, M., and Oser, J. (1995). »Self-recognition in primates: phylogeny and the salience of species-typical features.« *Proceedings of the National Academy of Sciences, USA* 92: 10811-10814.
- Hite, Shere (1987). *The Hite Report. Women and Love. A Cultural Revolution in Progress*. New York: Alfred A. Knopf.
- Hite, Shere (1978). *Hite Rapporten. Om kvinders seksualitet*. Tiderne Skifter.
- Holden, Constance (1987). »NIMH Finds a Case of Serious Misconduct.« *Science, New Series*, 235: 1566-7.
- Holm, Cecilie & Baden, Susanne (2011a). »Mission [Im]possible. Frustration over stigende snyd.« *Gymnasieskolen*, #17:15.
- Holm, Cecilie & Baden, Susanne (2011b). »Lærer: Jeg skulle undskylde til den elev, som jeg havde taget i snyd.« *Gymnasieskolen*, #17:21-22.
- Holm, Cecilie & Baden, Susanne (2011c). »Flere snyder til eksamen.« *Gymnasieskolen*, #17:21-22.
- Hurst, Fabienne (2013). »Fraud Factory: Helping Careerists get ahead as a Ghostwriter.« *Spiegel Online*, February 15.
- Impact Factor 2014 Search (2014). Internet.
- Iten, Oswald & Lozano, J.R. (1986). »A Swiss journalist says the Tasaday could be the Great Stone Age Hoax.« *Sunday*, May 11: 1-7.
- Iversen, Kasper (2011). »Danmarks Statistik: Anmeldt professor bruger manipulerede

tal.« *Politiken*, 20. september.

Jacobsen, Bo (2014). »Humanistiske og eksistentielle teorier om personligheden.« I Køppe, Simo & Dammeyer, Jesper. *Personligheds-Psykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, Bo (2007). »Humanistisk Psykologi.« I Karpatschof, Benny & Katzenelson, Bøje. *Klassisk og Moderne Psykologisk Teori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jacobsen, Ida Weis (2014). »Vi bliver presset til karakterfusk.« *Berlingske Tidende*, Kommentar 4. januar.

Jensen, A.R. (1995). »IQ and science: the mysterious Burt affair.« I N.J. Mackintosh (ed.). *Cyril Burt. Fraud or Framed*. Oxford: Oxford University Press. (Artiklen blev oprindeligt publiceret i *The Public Interest*, 1991.)

John, Leslie K., Loewenstein, George & Prelec, Drazen (2012). »Measuring the Prevalence of Questionable Research Practices with Incentives for Truth Telling.« *Psychological Science*, 23: 524-532.

Johnsen, Poul Pilgaard (2012). »Netværk«. *Weekendavisen*, 3.-10. maj.

Johnson, Paul (1989). *Intellectuals*. New York: Harper and Rows.

Joly, Janneke F., Stapel, Diederick A. & Lindenberg, Siegwart M. (2008). »Silence and table manners: When environments activate norms.« *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34: 1047-1056.

Judson, Horace Freeland (2004). *The Great Betrayal. Fraud in Science*. Orlando: Harcourt Inc.

Kahneman, Daniel (2013). *At tænke – hurtigt og langsomt*. København: Lindhardt og Ringhof.

Kahneman, Daniel (2012). »Open letter urges labs to replicate results to avoid a looming »train-wreck.« *Decision Science News*, September 26.

Kamin, Leon, J. (1976). »Heredity, Intelligence, Politics and Psychology.« I Block, N.J. & Dworkin, Gerald (eds.). *The IQ controversy: Critical Reading*. New York: Pantheon Books, 242-264.

Kamin, Leon, J. (1974). *The Science and Politics of I.Q.* Potomac Maryland: Lawrence Erlbaum Ass. Publ.

Kappel, Klemens (2012). »Efter Penkowa. Forskningens grå får skal indfanges.« *Universitetsavisen*, 6. december.

Karpatschof, Benny & Katzenelson, Bøje (2007, red.). *Klassisk og Moderne Psykologisk Teori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Katlev, Jan (2000). *Politikens Etymologiske Ordbog*. Politikens Forlag A/S.

Khan, Amina (2011). »Dutch scientist accused of falsifying data.« *Los Angeles Times*, November 5.

Kennedy, James, E. (2013). »Experimenter Misconduct in Parapsychology: Analysis Manipulation and Fraud.« <http://jeksite.org/psi/misconduct.pdf>.

- Kennedy, James, E. (2012). »Notes on a case of scientific fraud in parapsychology.« <http://jeksite.org/psi/fraud.htm>.
- Kimmel, Allan J. (2007). *Ethical Issues in Behavioral Research. Basic and Applied Perspectives*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Kinsey, Alfred C., Pomeroy, W.B., & Martin, C.E. (1948). *Sexual Behaviour in the Human Male*. Philadelphia and London: W.B. Saunders Co.
- Kinsey, Alfred C., Pomeroy, Wardell, B. Martin, Clyde E. & Gebhard, Paul H. (1953). *Sexual Behaviour in the Human Female*. Philadelphia: W.B. Saunders Co.
- Kjeldgaard, Morten (n.d.). »Kronologi.« *Eugenik.dk*
- Knight, Robert H. (2003). »How Alfred C. Kinsey's Sex Studies have harmed women and Children.« *Concerned Women for America*. November 13. Internet.
- Kulturministeriet (2006). »God citatskik og plagiat i tekster – vejledende retningslinjer«. Kulturministeriet.
- Kung, Raleigh (n.d.) »Different Kinds of Plagiarism« *e-How Education*. Internet.
- Kuschel, Rolf (2012). *Fra Bondefangeri til Manipulation. Påvirkelighedens Socialpsykologi*. København: Frydenlund.
- Kuschel, Rolf (2011). »Hvordan kan gode mennesker blive onde?« I Høgh-Olesen, Henrik & Dalsgaard, Thomas (eds.). *20 Psykologiske Eksperimenter*. Plura futura publishing: 51-72.
- Københavns Universitets regler om god videnskabelig praksis (2013). Internet, 1. september.
- Lakoff, Robin T. & Coyne, James C. (1993). *Father Knows Best. The Use and Abuse of Power in Freud's Case of Dora*. New York: Columbia University, Teachers College Press.
- Lammers, Joris, Stoker, Janka L., Jordan, Jennifer, Pollmann, Monique & Stapel, Diederik A. (2011). »Power Increases Infidelity Among Men and Women«. *Psychological Science*, 22: 1191-1197.
- Laugesen, Sissen (2011). »De har en elastisk moral.« *Gymnasieskolen*, #17:19.
- Leary, Timothy ([1980]1998). *The Politics of Ecstasy*. Oakland: Ronin Publishing Inc.
- Lerner, J.S., Gonzalez, R.M., Dahl, R.E., Hariri, A.R., & Taylor, S.E. (2005). »Facial expressions of emotion reveal neuroendocrine and cardiovascular stress responses.« *Biological Psychiatry*, 58:743-750.
- Levelt Committee (2012). »Flawed science: The fraudulent research practices of social psychologist Diederik Stapel« November 28.(final report).
- Levingston, Steven (2013). »Jane Goodall's 'Seeds of Hope' book contains borrowed passages without attribution.« *The Washington Post*, Books, March 19.
- Lilienfeld, Scott O. (2010). »Fudge Factor: A Look at a Harvard Science Fraud Case. Did Marc Hauser know what he was doing?« *Scientific American*, October 1. Internet.
- Lindskoog, Kathryn (1993). *Fakes, Frauds Other Malarkey*. Michigan: Zondervan Publishing House.

- Love Pageant Rally, Wikipedia (n.d.). Internet Schroter.
- Mackintosh, N.J. (ed., 1995). *Cyril Burt. Fraud or Framed*. Oxford: Oxford University Press.
- Macmillan, Malcolm (1991). *Freud Evaluated: The Completed Arc*. Amsterdam: North-Holland. Reprinted 1997.
- Mahony, P.J. (1986). *Freud and the rat man*. New Haven CT: Yale University Press.
- Mahony, Patrick (1984). *Cries of the Wolf Man*. International Universities Press.
- Mammen, Jens (2007). »Vildledning i Helmuth Nyborg-sagen.« *Jyllands-Posten*, 10. juli.
- Mammen, Jens (2005). Brev til dekan ved Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet. 23. november. Internet.
- Mammen, Jens, Kjeldgaard, Morten & Kvorning, Jens (2013). »Vildledende og fordækt.« *Weekendavisen*, 27. november.
- Marshall, Robert (2007). »The dark legacy of Carlos Castaneda.« Salon.com
- Martin, Brian (2008). »Plagiarism Struggles.« *Plagiary: Cross-Disciplinary Studies in Plagiarism, Fabrication, and Falsification*, Vol. 3, 1-16.
- Martin, B. (1992). »Scientific fraud and the power structure of science.« *Prometheus*, 10 (1): 83-98.
- Martinson, Brian, C., Anderson, Melissa S. & de Vries, Raymond (2005). »Scientists behaving badly.« *Nature*, 435, 737-738 (9 June 2005). | doi:10.1038/435737a; Published online 8 June 2005.
- Mascie-Taylor, C.G.N (1995). »Intelligence and social mobility.« I Mackintosh, N.J. (ed., 1995). *Cyril Burt. Fraud or Framed*. Oxford: Oxford University Press, 70-94.
- Maslow, A. H. (1942). »Self-esteem (dominance-feeling) and sexuality in women.« *The Journal of Social Psychology*, 16: 259-294.
- Maslow, A.H. & Sokoda, J.M. (1952). »Volunteer-error in the Kinsey study.« *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 47:259-262).
- Masson, Jeffrey Moussaieff (ed., 1985). *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887-1904*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Michael, Ib (1998). »Hajskygger«. I novellesamlingen *Atkinsons biograf – en vandrehistorie*. Gyldendal, 40-46.
- Mikkelsen, Morten & Clausen, Bente (2005). »En selvforskyldt Dumhed.« *Kristeligt Dagblad*, 5. november.
- Moynihan, Michael (2013). »Jane Goodall's Troubling, Error-Filled New Book, 'Seeds of Hope.'« *The Daily Beast*, March 26.
- Muir, J. Gordon & Eichel, Edward W. (1990). »Conclusions. Engineering Human Sexuality.« I Reisman, Judith A., Eichel, Edward W., Court, John H. & Muir, Gordon (eds.). *Kinsey, sex and fraud. The indoctrination of a people.*« Huntington House Publishers.
- Nance J (ed., 1975). *The gentle Tasaday. A stone age people in the Philippine rain forest*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

- Nelson, Leif D., Simmons, Joseph P. & Simonsohn, Uri (2012). »Let's Publish Fewer Papers.« *Psychological Inquiry*, 23:291-293. doi:10.1080/1047840X.2012.705245.
- NIH. National Institutes of Health. Grants & Funding. Research Integrity.(2014) Internet, May 1.
- »NIH Guide: Findings of Scientific Misconduct«. United States Department of Health and Human Services. (2001). Publication Date:12/13. Retrieved 2009-09-08. »NOTICE: NOT-OD-02-020«
- Noordewier, Marret K., van Horen, Femke, Ruys, Kirsten I. & Stapel, Diederick A. (2010). »What's in a name? 361.708 Euros: The effects of marital name change.« *Basic and Applied Social Psychology*, 32, 17-25.
- Nosek, Brian A. & Bar-Anan, Yoav (2012). »Scientific Utopia: I. Opening Scientific Communication.« *Psychological Inquiry*, 23: 217–243. doi: 10.1080/1047840X.2012.692215
- Nosek, B.A., Spies, J.R. & Motyl, M. (2012). »Scientific Utopia: II. Restructuring incentives and practices to promote truth over publishability.« *Perspectives on Psychological Science*, 7(6): 615-631.
- Novotney, Amy (2011) »Beat the cheat.« *Monitor on Psychology*, Vol 42, (6) :1).
- NPR News (2010). »Cheating in College is Widespread — But Why?« internet
- Nyborg, Helmuth (2012). »The Decay of Western Civilization. Double Relaxed Darwinian Selection« *Personality and Individual Differences*, 53: 118-125.
- Nyborg, Helmuth (2006). »Comments to the report by »sagkyndigt udvalg til bedømmelse af Helmuth Nyborgs forskningsprojekt vedrørende kønsforskelle i intelligens. I Kjeldgaard Morten (n.d.). »Kronologi.« Eugenik.dk
- Nyborg, Helmuth (2003). »Sex Differences in g.« I Nyborg, Helmuth (ed.). *The scientific study of general intelligence: Tribute to Arthur R. Jensen*. Oxford: Pergamon/Elsevier Press, 187-222.
- Obholzer, K. (1982). *The wolf man: sixty years later*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Office of Research Integrity (ORI) (n.d.). »Research Misconduct«. Internet.
- Onfray, Michel (2010). *Le crépuscule d'une idole – L'affabulation freudienne*. Paris: Bernard Grasset.
- Ordbog over Det Danske Sprog* (1936). »Plagiat.« København: Gyldendalske Boghandel, Sekstende Bind.
- Ordbog over Det Danske Sprog* (1941). »Sladderhank«. København: Gyldendalske Boghandel, Tyvende Bind.
- Packard, Vance (1958). *De skjulte Fristere*. København: Gyldendal.
- Pappas, Theodore (1998). *Plagiarism and the Culture War: The Writings of Martin Luther King, Jr., and Other Prominent Americans*. Florida: Hallberg Publishing Corporation.
- Pastore, Rose (2013). »Investigators Discover 50th Fake Study by Disgraced Dutch Psychologist« *Popular Science*: 26.3.
- Pecorari, Diane (2003). »Good and original: Plagiarism and patchwriting in academic

- second-language writing.« *Journal of Second Language Writing*: 12, 317-345.
- Pérez-Pena, Richard (2012). »Studies Find More Students Cheating, With High Achievers No Exception.« *The New York Times*, September 7.
- Perpetua, Matthew (2011). »Bob Dylan Accused of Painting Plagiarism.« *Rolling Stone*, September 28.
- Peters, D., & Ceci, S. J. (1982). »Peer review practices of psychological journals: the fate of published articles, submitted again.« *The Behavioral and Brain Sciences*, 5: 187-195.
- Petersen, Arne Friemuth (2015a). Skriftlig kommentar til Onfrays analyse.
- Petersen, Arne Friemuth (2015b). Skriftlig kommentar.
- Pollak, Richard (1997). *The Creation of Dr. B. A Biography of Bruno Bettelheim*. New York: Simon & Schuster.
- Popper, Karl R. (1969). *Conjectures and Refutations*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Rajasekaran, S. (2012). »Publish to flourish: Is it corrupting science?« *Bone & Joint*, August 4.
- Rasmussen, Annegrethe (2015). »Halv poet, halv detektiv.« *Magasinet P*, Nr. 03 (Dansk Psykolog Forening Artikelarkiv).
- Rathus, S.A. (1993). *Thinking and writing about psychology*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Redder, Hans (2011). »'Hippierne var eksotiske, men ændrede kun lidt.'« *Information*, 28.oktober.
- Reisman, Judith A., Eichel, Edward W., Court, John H., & Muir, Gordon (eds., 1990). *Kinsey, sex and fraud. The indoctrination of a people*. Huntington House Publishers.
- Rhine, J.B. (1975). Second report on a case of experimenter fraud. *Journal of Parapsychology*, 39: 306-325.
- Rhine, J.B. (1974a). »Security versus deception in parapsychology.« *The Journal of Parapsychology*, 38: 99-121.
- Rhine, J.B. (1974b). »A New Case of Experimenter Unreliability.« *The Journal of Parapsychology*, 38:215-225.
- Richman, Simmy (2015). »Irvin D Yalom interview: The grand old man of American psychiatry on what he has learnt about life (and death) in his still-flourishing career.« *The Independent*, March.
- Roediger, Henry L. (2013). »Journal Impact Factors. How much should we Care?« *The Academic Observer*, Vol.26, No.7, September.
- Rouse, Margaret (2012). »Whistleblower Protection Act.« searchcompliance.techtarget.com.
- Ruggiero, Karen, M. & Major, Brenda,N. (1998). »Group status and attributions to discrimination: Are low- or high-status group members more likely to blame their failure on discrimination?« *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24: 821-837.
- Ruggiero, Karen, M. & Marx, David, M (1999). »Less pain and more to gain: Why

- high-status group members blame their failure on discrimination.« *Journal of Personality and Social Psychology*, 77: 774-784.
- Ruggiero, Karen, M., Steele, Jennifer, Hwang, Anne & Marx, David, M. (2000). »'Why did I get a 'D'? The effects of social comparisons on women's attributions to discrimination.« *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26: 1271-1283.
- Ruggiero, Karen M. & Taylor, Donald M. (1995). »Coping with Discrimination: How Disadvantaged Group Members Perceive the Discrimination That Confronts Them.« *Journal of Personality and Social psychology*, 68: 826-838.
- Sagsnotat (2013). Det samfundsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet, 9. oktober.
- Sandøe, Peter (2015). »Fusk eller sjusk?«. *Weekendavisen*, 18. december.
- Sanna, Lawrence J., Chang, Edward C., Miceli, Paul M. & Lundberg, Kristjen B. (2011). »Rising up to higher virtues: Experiencing elevated physical height uplifts prosocial actions.« *Journal of Experimental Social Psychology*. 47:472-476.
- Scharnberg, Max (1993a). *The Non-Authentic Nature of Freud's Observations. Vol. I. The Seduction Theory*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education 47.
- Scharnberg, Max (1993b). *The Non-Authentic Nature of Freud's Observations. Vol. II. Felix Gattel's Early Freudian Cases and the Astrological Origin of the Anal Theory*. Uppsala: Acta Uppsala Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education 48.
- Schmitt, Stefan & Schramm, Stefanie (2014). »Unabhängige Forschung: Rettet die Wissenschaft!« *DIE ZEIT*, 2. Januar.
- Schroter S., Black N., Evans S., Godlee F., Osorio L. & Smith R. (2008). »What errors do peer reviewers detect, and does training improve their ability to detect them?« *Journal of the Royal Society of Medicine*, 101: 507-514.
- Schuster, Simon (2013). »Can a Plagiarism Probe Upend Russian Politics?« *Follow@TIMEWorld*, February 28.
- Scott, Janny (1988). »Researcher Admits Faking Data to Get \$160,000 in Funds« *Los Angeles Times*, September 20.
- Scudellari, Megan (2008). »Grad student falsified data.« *The Scientist*, August 5 (internet).
- Sebal, Hans (1980). »Roasting Rabbits in Tularemia or The Lion, the Witch and the Horned Toad.« I de Mille, Robert (ed). *The Don Juan papers. Further Castaneda controversies*. Santa Barbara: Ross-Erikson Publishers, pp. 34-38.
- Simon, Robert L (1967). »Great Paths Cross. Freud and James at Clark University, 1909.« *American Journal of Psychiatry*, 125:6:139-142.
- Sisti, Dominic A. (2007). »How do High School Students Justify Internet Plagiarism?« *Ethics & Behavior*, 17, 3:215-231.
- Smeesters, D.H.R.V & Liu, J. (2011). »The effect of color (red versus blue) on assimilation versus contrast in prime-to-behavior effects.« *Journal of Experimental Social*

- Psychology*, 47(3): 653-656.
- Smith, Anders (2008). »Intet nyt under solen – plagiering og hvordan man genkender det.« I Favrholt, David, Smith, Anders & Basse Ellen Margrete *Plagiering og anden Videnskabelig Uredelighed – fra Etik til Jura*. Århus: Husets Forlag, 61-102.
- Soeken, Karen L. & Soeken, Donald R. (n.d.). »A Survey of Whistleblowers: Their Stressor and Coping Strategies.« Internet.
- Sprague, Robert L. (1993). »Whistleblowing: A very unpleasant avocation.« *Ethics & Behavior*, 3:103-133. doi: 10.1207/s15327019eb0301.4.
- Stapel, Diederik, A. & Lindenberg, Siegwart (2011). »Coping with Chaos: How Disordered Contexts Promote Stereotyping and Discrimination.« *Science*, 332 (6026): 251-253.
- Steen, R. Grant (2011). »Retractions in the scientific literature: do authors deliberately commit research fraud?« *J Med Ethics* 2011,37:113-117. doi:10.1136/jme.2010.038125
- Stoneking, Colin (2011). »Hoaxing, Forging, Trimming and Cooking. The Cases and Causes of Scientific Fraud.« Cambridge, The Triple Helix.
- Stop plagiat nu ©2008-2013*. Syddansk Universitet, Københavns Universitet og Aarhus Universitet.
- Stroebe, W., Postmes, T. & Spears, R. (2012). »Scientific Misconduct and the Myth of Self-Correction in Science.« *Perspective on Psychological Science*, 7:670:688. Available at <http://pps.sagepub.com/content/7/6/670.full.pdf+html>.
- Styrelsen for Videregående Uddannelser og Uddannelsesstøtte (n.d.), www.su.dk.
- Styrelsen for Forskning og Innovation (2015). »Redegørelse for håndtering af sager om videnskabelig uredelighed i et internationalt perspektiv.« Uddannelses- og Forskningsministeriet, 21. januar.
- Sulloway, Frank, J. (1991). »Reassessing Freud's Case Histories: The Social Construction of Psychoanalysis.« *Isis*, vol. 82: 245-275.
- Sulloway, Frank (1979). *Freud, Biologist of the Mind: Beyond the Psychoanalytic Legend*. London: Burnett Books.
- Tabuk, Lawrence (2007). »If Your Goal is Success. Don't Consult the Gurus.« *Fast Company*, December 18. www.fastcompany.com Fast Company.
- The European Code of Conduct for Research Integrity (2010). Internet.
- Toft, Bente (2011). »Forskning: Lettere at tjekke antal rotter end skolebørn?« *Blog: Bizzen – IT & Business*, 16. februar.
- Undervisningsministeriet (2003). »Råd og vink om afskrift og plagiat ved projektarbejde på htx«. Internet.
- UVVU (2013). »Afgørelse for Udvalget vedrørende videnskabelig uredelighed for kultur- og samfundsvidenskabelig forskning(UKSF)«. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser, 28. oktober.
- UVVU (2014). »Afgørelse fra udvalget vedrørende videnskabelig uredelighed for natur-, teknologi- og produktionsvidenskabelig forskning (UNTPF) i klage af 24. juli

- 2012 mod Nasrullah Memon.« Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2. december.
- van der Wall, E.E. (2012). »Fraud and Freud: Is there an association in scientific misconduct?« *Netherlands Heart Journal*, 20(2): 49–50. Published online 2012 January 5. doi: 10.1007/s12471-011-0235-9.
- Van der Wall, E.E. (2011). »Summa cum fraude: how to prevent scientific misconduct.« *Netherlands Heart Journal*. doi: 10.1007/s12471-010-0062-4.
- Vejledende Retningslinjer for Forskningsetik i Samfundsvidenskaberne (2002/2013). Uddannelses- og Forskningsministeriet. (Senest opdateret 25. januar 2013).
- Vencat, Emily Flynn (2006). »The Perfect Score: Student cheating is reaching new levels, forcing an overhaul of standardized tests.« *Newsweek*, March 27.
- Vesper, Inga (2011). »Plagiarism threatens Europe's reputation.« *Research Europe*, vol. 316, March 10.
- VroniPlag Wiki (2015). »A critical discussion of the thesis by Prof. Dr. Nasrullah Memon: Investigative Data Mining: Mathematical Models for Analyzing, Visualizing and Destabilizing Terrorist Networks.« VroniPlag Wiki, July 28.
- VroniPlag Wiki (2012). »Eine kritische Auseinandersetzung mit der Monographie: Juristische Arbeitstechniken und Methoden.« Autoren: Prof. Dr. Bernd Holznagel, Dr. Pascal Schumacher, Dr. Thorsten Ricke. www. VroniPlag
- Weber-Wulff, Debora (2013). »Multiple Retractions of Articles by Computer Science Professor.« *Copy, Shake and Paste. A blok about plagiarism and scientific misconduct*, January 15.
- Weber-Wulff, Debora (2012). »Viewpoint: The spectre of plagiarism haunting Europe.« *BBC News*, July 25.
- Wicherts, Jelte M., Bakker, Marjan & Molenaar, Dylan (2011). »Willingness to Share Research Data Is Related to the Strength of the Evidence and the Quality of Reporting of Statistical Results.« *Plos/One*, November 02, doi: 10.1371.
- Wicherts, Jelte M., Borsboom, Denny, Kats, Judith & Molenaar, Dylan (2006). »The poor availability of psychological research data for reanalysis.« *American Psychologist*, Vol 61(7):726-728.
- Wiklund, Nils (2004). »Freuds svigt og løgn.« *Politiken*, 7. februar.
- Willcox, Breckinridge L. (1992). »Fraud in Scientific Research: Th Procecurator's Approach.« *Accountability in Research*, vol. 2.: 139-151.
- Wiseman, Richard (2010). *59 Seconds. Think a little, change a lot*. Pan Books.
- Wittrup, Lene (2010). »Jamen, så afskaf dog dansk stil i gymnasiet.« *Kronik i Politiken* 25. maj.
- Wollins, L. (1962). »Responsibility for Raw Data.« *American Psychologist*, 17: 657–658.
- Yong, Ed (2012a). »Uncertainty shrouds psychologist's resignation.« *Nature International weekly journal of science*. July 12. Internet.
- Yong, Ed (2012b). »The data detective. Uri Simonsohn explains how he uncovered

- wrongdoing in psychology research.« *Nature*, 487: 18-19.
- Yong, Ed (2012c). »Replication studies: Bad copy.« *Nature*, 485: 298–300. doi:10.1038/485298a.
- Yong, Ed (2012d). »Nobel laureate challenges psychologists to clean up their act.« *Nature.com* doi:10.1038/nature.2012.11535.
- Zoom information (2013). »Dr. Karen M. Ruggiero. Wrong Dr. Karen M Ruggiero.« August 30th. Internet.
- Øvig Knudsen, Peter (2011). *Hippie – tre år og 74 dage der forandrede Danmark*. København: Gyldendal.
- Ågesen, Niels, Brun, Birgitte & Skovgaard, Birgitte (1984). »Rotter's sætningsfuldendelsestest.« *Nordisk psykologi*, 36: 188-200.

NAVNE- OG STIKORDSREGISTER

- Alsabti, A.K. 112
 alternativ virkelighed 139ff.
 APA 97, 98, 99, 110
 Assange, Julian Paul 101
 autoplagering 86, 120
- Babbage, Charles 14, 15, 138
 Baden, Susanne 122
 Bagger, Stein 125
 Baltimore, David 99
 Bartlett, Tom 59
 Bauer, Ida 22
 Behbahani 128
 bekræftelsesbias 88
 Bern, D.J. 89
 Bettelheim, Bruno 117
 Blüdnikow, Bent 108
 Brandes, Georg 108
 Brecht, Bertolt 108
 Breuning, Stephen 40, 49-52, 82, 92, 102
 Broad, William 19, 112
 Brun, Birgitte 118
 Burgess R.G. 114
 Burt, Cyril 40, 41-46, 82, 92
 børnemisbruger 34
- Carey, Benedict 92
 Carlsen, Kirsten 108
 Cashill, Jack 32
 Castaneda, Carlos 15, 143ff.
- Ceci, Stephen J. 91
 Christiansen, Ole 102
 Cohan, Allen 141
 cooking 14
 copy/paste 111, 112
 Crews, Frederick 21, 24. 30
- Dammeyer, Jesper 120
 Daneshjou, Kamran 128
 Danish Code of Conduct, The 86, 98, 99, 115
 databeskyttelsessystem 54
 - fabrikation 27, 28, 41, 80, 91, 117
 - indsamlingsmetoder 85
 - konstruktion 63, 138
 - manipulation 39, 48, 63, 71, 75, 79, 80, 91, 117
- datamateriale 34
 - ikke repræsentativt 33
- Dawson, Charles 138
 de Mille, Richard 145
 definitioner 15
 deltagerbias 35, 38, 75
 - snyd 47
- diskriminationskortet 53
 diskriminerende adfærd 59
 dobbelt publikation 80
 doktorer 127ff.
 Dole, Kang 126
 Dora 21, 24ff.
 Dorfman D.D. 44

- DSM-IV 83
Dundes, Alan 118
Dylan, Bob 107
- Eastwood, S. 79
Einstein, Albert 19
Elliott, T.S. 108
Elsass, Peter 121
Errami, Mounir 115
Esmann, Frank 108
European Code of Conduct for Research Integrity 98, 99, 115
Eysenck, Hans 44, 46
- fagfældebedømmelse 90
Fanelli, Daniele 78, 79, 89
Fang, Ferric 79, 127
Favrholdt, David 14, 81
Ferenczi, Sándor 30
Fishman, Teddi 110
Fliess, Wilhelm 28, 29
Follett, Ken 108
forførelsesteori 29
forging 14
forklaringer, dispositionelle 83
situationelle 83f.
forskningsdata 71
-etik 79
-penge 80
-praksis, tvivlsom 69
forsøgsopstilling 48
FPP, se videnskabelig snyd i snæver forstand 17
Freud, Sigmund 12, 14, 19-31
kritik af 21
Freuds arbejdsmetoder 20
artistiske tolkning 26f.
manipulation 30
påvirkning af patienter 27
retoriske overtalelseteknik 23
From, Franz 28
fupnumre 13, 15, 138ff.
- fupetidsskrifter 86
- Gallup, Gordon 57
Gardiner, Muriel 30
Garner, Harold 115
Geraerts, Elke 40, 69-71, 82, 98, 99
ghostwriter 116
Gill, Richard 70
Ginsberg, Allen 139
Goldberg, Philip A. 118
Gonzales, Roxana 40, 54-55, 82
Grevil, Frank 102
Gross, Charles 14
Gustafsson, Jan-Eric 73
Guttenberg, Karl-Theodor zu 127
gymnasiaster 122f.
gøgeunge-strategi 64
- Haberstroh, Jack 37
Haley, Alex 107
Hamilton, David P. 100
Hansen, Sofie M. 17
Hanson, Kirk 123, 124
Haslam, Alexander 90
Hauser, Marc 40, 55-59, 82, 98
Hernstien, Richard 44
Heuscher, Julius 118
Higgs, Peter 85
hippier 139
Hite, Shere 12, 16, 37-38
Hoffmann, Else Kay 131
Holden, Constance 51
Holm, Cecilie 122
homoseksuel 33
Hunt, Morton 32
Hurst, Fabienne 117
- IQ, forskelle i 44
Impact Factor 12, 84, 87
høj 87, 89, 90, 94, 96
informant 33
intelligens 42

- kønsforskelle i 72
intelligenstest 44
- Jacobsen, Bo 120
Jacobsen, Ida Weis 122
James, William 31
Jensen, Arthur 44, 45, 46
Johnson, Paul 108
Johnson, Samuel 108
Judson, Horace F. 19, 21, 92, 111
Jung, Carl 30
- Kahneman, Daniel 67, 94, 95
Kamin, Leon 44
Kappel, Klemens 105
Karpatschof, Benny 120
Katzenelson, Boje 120
Key, dr. 37
King, Martin Luther 123, 130, 131, 135
Kinsey, Alfred 12, 16, 31-36
Kjeldgaard, Morten 77
Klarlund, Bente 18, 93
Knight, Robert H. 35
Knudsen, Lisbeth B. 77
Knudsen, Peter Øvig 140
Koch-Mehrin, Silvana 128
kognitionsstudier 96
kulturforskelle 125
Kulturministeriet 110
Kung, Raleigh 114
Kuschel, Rolf 90
kødspisere 62
Køppe, Simo 120
- Lakoff, Robin T. 24
Lange, Anita 77
Laugesen, Sissen 122
Lawrence, Sanna 40, 82
Leary, Timothy 13, 15, 138, 139, 141ff., 146
Lehrer, Tom 136, 137
Levav, Jonathan 69
Levingston, Steven 109
- Levy, Walter 40, 48, 82
lighedsprincippet 27
Lindenberg, Siegwart 60, 62
Lindskoog, Kathryn 16, 144
Lothane, Henry Zvi 29
LSD 141, 142, 143
- Mackintosh N.J. 44, 46
Macmillan, Malcolm 26
magt fremmer utroskab 60
Mailer, Norman 108
Mammen, Jens 73, 76
manipulation 76, 81
Mannings, Bradley 101
Martinson, Brian 15, 79
Mascie-Taylor, C.G.N. 44
Maslow, Abraham 34, 35, 75
Masson, Jeffrey M. 28
Matisse, Henri 107
McCabe, Donald 125
Medvedev, Dmitri 129
Memon, Nasrullah 11, 131, 132, 135
Mendel, Gregor 11, 19
Michael, Ib 113
Mogensen, Torben 86
Moral Sense Test, The 55
moralsk adfærd 71
Murphy, Arthur 108
- Nabokov, Vladimir 108
named-person ordning 100, 106
Nance, J. 138
National Institutes of Health 17, 98
National Institute of Mental Health 51, 103, 104
National Science Foundation 17
Nauntofte, Birgitte 85
Needleman, Herbert 104
Nelson, Leif D. 100
Newton, Isaac 11, 19
Nobile, Philip 135
normer, subjektive 62

Nosek, Brian A. 88, 90, 96
 Novotney, Amy 124
 Nyborg, Helmuth 11, 18, 40, 72-77, 82

 Obholzer, Karin 26, 31
 Office of Research Integrity 15
 Olsson, Birger 131
 ombytning 111, 113
 Onfray, Michael 20, 21, 29, 30
 Osmond, Humphrey 141
 oversættelse 111, 113f.

 Packard, Vance 12, 36-37
 Pankejeff, Sergej 25f., 30
 Pappas, Theodore 108, 112, 123, 130, 135
 parafrasering 126
 parapsykologi 46-49, 89
 svindel inden for 47
 paryksilkeabe 56, 57, 58
 patchwork 115
 Pecorari, Diane 126
 Pedersen, Mette Mølgaard 123
 peer-review 61, 86, 89, 90, 91
 -systemet 84
 Penkowa, Milena 11, 18, 92, 93, 125
 personnavnes betydning 60
 Peters, Douglas P. 91
 Petersen, Arne Friemuth 30, 88
 Picasso, Pablo 107
 plagiering 12, 15, 76, 110, 107ff., 121, 123,
 132, 133
 auto- 112, 115, 132
 egen- 112, 115
 forskellige former for 111ff.
 institutionaliseret 112, 116
 konsekvenser ved 126
 metoder til afdækning af 134ff.
 omfang af 121f.
 psykologers 117ff.
 ubevidst 125
 plagieringssystemer 135
 Pollak, Richard 118

Popper, Karl R. 88
 Price, Michael 17
 Ptolemæus, Claudius 11, 19
 publicering, dobbelt 112, 115
 publikationer 84, 86
 publikationsbarriere 89, 90
 -krav 84f.
 -presset 100
 -ræs 94
 Publish or Perish 85, 86
 Putin, Vladimir 128, 129
 påvirkning, social 94
 sublimalt 137
 ubevidst 136

 Qureshi, Michael 132

 Randi, James 48
 Rasmussen, Annegrethe 133, 134
 Rathus, S.A. 110
 Reicher, Stephen (Steve) 90
 Reisman, Judith A. 34, 35
 replikationer 89, 90, 94
 replikationsforsøg 90, 95
 repræsentativitet 74, 75
 responsrate 79
 Retraction Watch 39
 Rhine, J.B. 47, 48
 Rifbjerg, Klaus 108
 Ritalin 49, 50
 Roediger, Henry L. 125
 Rotters sætningsfuldendelsestest 118f.
 Ruggiero, Karen M. 40, 52-54, 82
 rådata 82, 94, 96, 97, 98, 99, 104

 Sakoda 75
 salamimetoden 85, 100
 sammenstykning (patchwork) 112, 115
 Sandøe, Peter 132
 Sanna, Lawrence 71-72
 Scarr, Sandra 104
 Scharnberg, Max 20, 24, 29

- Schavan, Annette 128
 Schroter, S. 91
 Science (tidsskrift) 59
 Sebold, Hans 145, 146
 Simonsohn, Uri 68, 69, 71, 72, 98, 105
 Sisti, Dominic A. 110, 123
 Skanderborg-undersøgelsen 73, 74
 Skovgaard, Birgitte 118
 Smeesters, Dirk 40, 67-69, 82, 98
 Snowden, Edward 101
 socialpsykologi 59, 63, 66, 67, 69, 71, 92, 93, 95, 96, 100
 Soeken, Donald 104
 spejl-genkendelsesmetode 57
 spørgeskemaundersøgelse 38
 Sprague, Robert L. 49, 50, 52, 102
 Stabel, Diederik A. 40, 59-62, 82, 83, 98, 99
 Stabls bedrageri, konsekvenser af 66f.
 Steen, R. Grant 87
 Sterling, Theodore 89
 stimuli, subliminale 36
 Strauss-Kahn, Dominique 61
 strukturplagiering 111, 115
 Struwe, Lena 109
 studerende 123f.
 Sulloway, Frank 28
 svarprocent 38
 svindlere, fællestræk hos 81
- tardive dyskinesia 49, 50
 Tasaday-folket 138
 Thy-lejren 140
 tilbagetrækning af publicerede artikler 79f.
 Toft, Bente 75
 trimming 14
 Twain, Mark 147
- Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed, Bekendtgørelsen om 17
 Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed 18, 73, 76, 77, 132
 uhæderlighed 79
- ukritisk gengivelse af forskningsresultater 16
 Ulvemanden 25f., 29, 30
 Undervisningsministeriet 115
 ungdomsoprør 138
 uredelighed 34, 58, 77, 86, 93
 oversigt over psykologers 40, 41, 82
 urscene, konstruktion af 25, 26, 27
 usandheder om patienters helbredelse 29f.
 UVVU, se Udvalgene Vedrørende Videnskabelig Uredelighed
- Vancouver Declaration 99
 Vencat, Emily Flynn 123
 verifikationsbias 63
 Vicary, James 36
 videnskabelig snyd 17
 i bred forstand 15ff.
 i snæver forstand 17
 konsekvenser af 91f.
 reduktion af 94ff.
- Villemoes, Søren K. 133, 134
- Wade, Nicolas 19, 112
 Wall, E.E. van der 83
 Weber-Wulff, Debora 110, 112, 131
 whistleblower 52, 82, 91, 100, 102, 104, 105
 Whistle Shop, The 105
 Wicherts, Jette M. 97, 98
 Wiki, VroniPlag 112, 132, 134
 Wilde, Oscar 31
 Willcox, Breckinridge L. 49
 Wiseman, Richard 95
 Wittrup, Lene 122
 Wollins, Leroy 97
 word switch 114
- Yalom, Irvin 133
- Zeelenberg, Marcel 62
 Zimbardo, Philip G. 90
- Ågesen, Niels 118

Foto: 20 Max Halberstadt/Wikimedia Commons, 22 Ivan Nikolaevich Kramskoi/Wikimedia Commons, 26 selvportræt, 32 Getty Images, 33 flickr.com/excitingsounds © Creative Commons, 37, 38 privatfotos, 42 ukendt, 48 Duke University Archives, 56 Getty Images, 58 iStock, 60 Koen van Weel/ANP/Scanpix, 65 privatfoto, 68 Erasmus University Rotterdam/Wikimedia Commons, 70 Stima/Vimeo 72 iStock, 74 Polfoto, 84 Royal Society Archives/Wikimedia Commons, 95 Getty Images, 96 Privatfoto, 101 Getty Images, 102 Polfoto, 103 iStock, 109 Getty Images, 113 HTW Berlin/Jennifer Weber, 122 iStock, 127 Getty Images, 128 Dragan Tatic/Wikimedia Commons, 129 Getty Images, 130 Dick DeMarsico, 137 Getty Images, 140 iStock, 142 Getty Images, 147 iStock. Foto af forfatteren på omslag: Reza Pakzad. Forsidefoto: iStock

Lobachevsky, 1951, Tom Lehrer/Maelstrom Music. Genoptrykt med kunstnerens tilladelse.

Forlaget har ønsket at finde frem til rettighedshaverne i forbindelse med de enkelte anvendte illustrationer og tekster. Skulle nogle mangle, vil der ved henvendelse til forlaget blive foretaget normal afregning i henhold til Lov om ophavsret for benyttelse af illustrationerne eller teksterne – som om aftale var indgået.